

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANA BİLİM DALI

**İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE TARIMSAL
DESTEKLEME POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ERZİNCAN
İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS

Büşra ÖZLOK

MAYIS-2025
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

MALİYE ANA BİLİM DALI

**İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE TARIMSAL
DESTEKLEME POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ERZİNCAN
İLİ ÖRNEĞİ**

**EVALUATION OF AGRICULTURAL SUPPORT POLICIES IN TURKEY IN
THE CONTEXT OF ADAPTATION TO CLIMATE CHANGE: THE CASE OF
ERZİNCAN PROVINCE**

YÜKSEK LİSANS

Büşra ÖZLÖK

**MAYIS-2025
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

MALİYE ANA BİLİM DALI

**İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE TARIMSAL
DESTEKLEME POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ERZİNCAN
İLİ ÖRNEĞİ**

**EVALUATION OF AGRICULTURAL SUPPORT POLICIES IN TURKEY IN
THE CONTEXT OF ADAPTATION TO CLIMATE CHANGE: THE CASE OF
ERZINCAN PROVINCE**

YÜKSEK LİSANS

Büşra ÖZLÖK

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aykut AYDIN

**MAYIS-2025
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**İklim Değişikliğine Uyum Bağlamında Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikalarının Değerlendirilmesi: Erzincan İli Örneği**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğum intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

02/05/2025

Büşra ÖZLOK

TEŞEKKÜR

Saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Aykut AYDIN tez çalışmamın tamamlanmasında gösterdiğiniz rehberlik ve destek için teşekkür ederim. Bununla birlikte, eşim Kağan ÖZLÖK ve oğlum Mustafa Yiğit ÖZLÖK, çalışma sürecimde bana desteklerini her zaman hissettirdiler. Hepsine içtenlikle teşekkür ederim.

Saygılarımla.

Büşra ÖZLÖK
GÜMÜŞHANE – 2025

ÖZET

İklim değışikliğı, tarımsal üretim üzerinde olumsuz etkiler oluşturmakta ve bu da gıda güvenliğini tehdit etmektedir. Artan sıcaklıklar, yağış rejiminin değışmesi, kuraklıklar ve seller, tarımsal verimliliğı ve sürdürülebilirliğı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, dünya genelinde gıda üretiminde dengesizliklere yol açarak gıda arzını ve fiyatlarını etkilemektedir. Tarımsal teşvikler ve dönüşüm ise gıda güvenliğinin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Tarım sektörüne yönelik gerçekleştirilen teşvikler, üreticilerin iklim değışikliğine uyum sağlamaları için önemli bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Bu teşvikler, çevre dostu tarım uygulamalarını, su verimliliğini artıran teknolojileri, iklim değışikliğine dayanıklı ürün çeşitlerini ve sürdürülebilir üretim yöntemlerini desteklemek amacıyla sunulabilir. Bu çalışmada iklim değışikliğı ve gıda güvenliğı çerçevesinde tarımsal dönüşüm ve tarımsal teşvik politikaları ele alınmıştır. Çalışma kapsamında Erzincan ilinde tarımsal üretim yapan 17 çiftçi ile görüşme yapılarak nitel analiz yöntemiyle veriler analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda iklim değışikliğı, gıda güvenliğı ve tarımsal teşviklerin çiftçiler üzerinde etkileri, sahada karşılaşılan problemler ve politika önerileri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarım politikaları, İklim değışikliğı, Gıda güvenliğı, Tarımsal teşvikler ve Türkiye, Tarımsal dönüşüm, Erzincan.

SUMMARY

Climate change has negative impacts on agricultural production, threatening food safety. Rising temperatures, changing rainfall regimes, droughts and floods adversely affect agricultural productivity and sustainability. This leads to imbalances in food production worldwide, affecting food supply and prices. Agricultural incentives and transformation play a critical role in ensuring food safety. Incentives for the agricultural sector stand out as an important strategy for producers to adapt to climate change. These incentives can be offered to support environmentally friendly agricultural practices, technologies that increase water efficiency, climate-resilient crop varieties and sustainable production methods. This study focuses on agricultural transformation and agricultural incentive policies within the framework of climate change and food safety. Within the scope of the study, 17 farmers engaged in agricultural production in Erzincan province were interviewed and the data were analyzed by qualitative analysis method. As a result of the findings, the impacts of climate change, food security and agricultural incentives on farmers, problems encountered in the field and policy recommendations were put forward.

Keywords: Agricultural policies, Climate change, Food safety, Agricultural incentives and Turkey, Agricultural transformation, Erzincan.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar DİZİNİ	X
EKLER DİZİNİ.....	XI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XII
1.GİRİŞ	1
2. KÜRESEL KAMUSAL MAL OLARAK İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE TARIM SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİLERİ	4
2.1. Küresel Kamusal Mal ve İklim Değişikliği Kavramları	4
2.1.1. Küresel Kamusal Mal.....	4
2.1.2.İklim Değişikliği	6
2.1.2.1. İklim Değişikliğinin Nedenleri	8
2.1.2.1.1. İklim Değişikliğinin Doğal Nedenleri.....	8
2.1.2.1.2. İklim Değişikliğinin Yapay Nedenleri	9
2.1.3.Küresel Bir Kamu Malı Olarak İklim Değişikliği.....	11
2.2.İklim Değişikliğinin Ekonomi ve Maliye Üzerine Etkileri.....	13
2.3.İklim Değişikliği ve Tarımsal Etkileri	15
2.3.1.İklim Değişikliğinin Genel Etkileri.....	15
2.3.2. İklim Değişikliğinin Tarım Üzerinde Etkileri.....	16
2.4.İklim Değişikliğinin Gıda Güvenliği Üzerine Etkileri.....	18
2.4.1.Gıda Güvencesi ve Güvenliği Tanımı.....	18
2.4.2.Gıda Güvenliği ve Tarım Etkileşimi	19
2.4.3.Gıda Güvenliği ve İklim Değişikliği Etkileşimi	20
3.TARIMSAL TEŞVİK VE TARIMDA UYGULANAN VERGİLER.....	22
3.1.Teşvik Tanımı ve Özellikleri	22
3.2.Teşvik Uygulama Araçları	24
3.2.1. Finansal/Nakdi Teşvikler	24
3.2.2.Vergisel/Mali Teşvikler	24

3.2.3.Diğer Teşvikler.....	25
3.3.Tarımsal Teşvik.....	26
3.3.1.Tarımsal Teşvik Uygulamasının Amaçları	27
3.3.3.1.Doğrudan Gelir Desteği	33
3.3.3.2.Pazar Fiyat Desteği	34
3.3.3.6.Diğer Destekler	36
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİLERİN ANALİZİ	40
4.1. Araştırmanın Yöntemi.....	40
4.1.1. Araştırma Grubu.....	40
4.1.2. Araştırmanın Veri Toplama Aracı ve Tekniği	40
4.2. Verilerin Analizi ve Bulgular.....	41
4.2.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bulgular	41
4.2.2. Araştırmanın Nitel Bulguları	43
4.2.2.1. Tarımsal Faaliyetle İlgili Bulgular	43
4.2.2.2. İklim Değişikliği ve Gıda Güvenliği ile İlgili Bulgular	44
4.2.2.3. Tarımsal Teşvikler, Vergiler ile İklim Değişikliği ve Gıda Güvenliğiyle İlgili Bulgular.....	53
5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	62
KAYNAKÇA.....	67
EKLER.....	74
ETİK KURUL KARARI	78
ÖZGEÇMİŞ	79

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Küresel kamusal malların sektörler'e göre sınıflandırılması (Morrissey vd., 2002).....	5
Tablo 2. Küresel kamusal malların oluşun faydaya göre sınıflandırılması (Morrissey vd., 2002).....	6
Tablo 3. Yıllara göre tarımsal desteklemeler (Cari Fiyatlarla, Milyar TL) (URL-7, 2024; URL-6, 2024).....	32
Tablo 4. Tarımsal destekler (URL-8, 2025).....	38
Tablo 5. Tarımsal destekleme bütçesinin dağılımı (URL-7, 2024)	39
Tablo 6. Araştırma grubundaki çiftçilerin demografik özellikleri	42
Tablo 7. Tarımsal faaliyetle ilgili sorular.....	43
Tablo 8. ÇKS kaydına ilişkin çiftçi görüşlerine ait bulgular	44
Tablo 9. İklim değişikliğine ilişkin çiftçilere ait bulgular.....	45
Tablo 10. İklim değişikliğinin mahsullerde verim kaybına yönelik bulgular.....	47
Tablo 11. İklim değişikliğine karşı tarımsal faaliyetin uyumlu hale getirilmesine yönelik bulgular	48
Tablo 12. Ürün ekiminde gıda güvenliğine dikkat edilmesine yönelik bulgular	50
Tablo 13. Kullanılan tohum türü ve nedenlerine yönelik bulgular	51
Tablo 14. Aynı araziye ekilen üründe yıllara göre kıyaslamaya ait bulgular	53
Tablo 15. Çiftçilerin kullandıkları destekler	54
Tablo 16. Çiftçilerin talep ettikleri tarımsal destek türüne ait bulgular	55
Tablo 17. İklim değişikliğinin azaltılması ve uyumlu hale getirilmesine Yönelik Tavsiyeler.....	56
Tablo 18. Desteklerin karmaşıklık durumuna karşı önerilere ait bulgular.....	58
Tablo 19. Desteklemelerden faydalanırken yaşanan zorluklara ait bulgular	59
Tablo 20. İklim değişikliği ve gıda güvenliği kapsamında destekleme tavsiyelerine yönelik bulgular	60

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Tezde Kullanılan Anket Soruları	75
---	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

REC	: Kaynak, Çevre ve İklim Derneği
IPCC	: Intergovernmental Panel on Climate Change (Hükûmetlerarası İklim Değişikliği Paneli)
UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
v.d.	: Ve diğerleri, ve devamı
ppm	:Milyonda bir parçacık (birim)
CO2	: Karbondioksit
TDK	: Türk Dil Kurumu
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ÇAYKUR	: Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
ÇKS	: Çiftçi kayıt sistmei
GSYH	: Gayrisafi yurt içi hasıla
TEKEL	: Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TMO	:Toprak Mahsulleri Ofisi
TÜRKŞEKER	: Türkiye Şeker Fabrikaları
ESK	: Et ve Süt Kurumr Genel Müdürlüğü
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TGDF	: Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu
BMİDÇS	: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
ARIP	:Tarım Reformu Uygulama Projesi
ÇATAK	:Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı
KOP	:Konya Ovası Projesi

GAP	:Güneydoğu Anadolu Projesi
DAP	:Doğu Anadolu Projesi
DOKAP	:Doğu Karadeniz Projesi

1.GİRİŞ

Tarım sektörü insanların temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için hayati bir öneme sahiptir. Gıda maddelerinin yanı sıra, günlük yaşamda kullanılan birçok hammaddenin elde edilmesi de bu sektör aracılığıyla sağlanır ve bu alanda alternatif bir kaynak bulunmamaktadır. Türkiye'nin ve gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik yapısının şekillenmesinde de tarım sektörü önemli bir yer tutmuştur. Ancak, sanayi devrimine geçişle birlikte tarımın ülke ekonomileri üzerindeki rolü zamanla azalmıştır. Tarımsal üretim, doğal koşullar ve iklim değişikliği, fiyatının talep esnekliğinin düşük olması, arz-talep dengesi gibi bir dizi faktörden etkilenmektedir. Ayrıca, halkın eğitim düzeyi ve gelir seviyesi de tarım sektörünün dinamiklerini doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Tüm bu zorluklara rağmen Türkiye'de tarım sektörü sürekli olarak özel bir dikkatle ele alınmış ve çeşitli politikalarla desteklenerek korunmuştur (Şaşmaz ve Özel, 2019).

Tarım sektörü ülke ekonomisine doğrudan katkı sağladığı gibi dolaylı olarak da önemli etkiler yaratır. Bu sektör, milli gelir oluşumuna, istihdamın artırılmasına, döviz gelirlerinin sağlanmasına ve beslenme güvenliğinin temin edilmesine katkıda bulunur. Tarımsal gelirlerin ve üretici refahının artırılması, arz-talep dengesinin sağlanması ve üretici ile tüketici arasındaki dengenin kurulması tarımın makroekonomik hedefleri arasında yer almaktadır. Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için ekonomi politikalarında tarımsal destekleme politikalarının etkin bir şekilde yer alması büyük önem taşımaktadır. Destekleme politikaları, sadece tarımın makroekonomik hedeflerine yönelik olmamalıdır; aynı zamanda yüksek maliyetler altında üretim yapan çiftçilerin, üretimlerini sürdürebilmeleri için koruyucu önlemler de alınmalıdır. Kalkınma açısından dengeli ve sürdürülebilir bir büyüme sağlanabilmesi, tarım sektöründeki üreticiden tüketiciye kadar olan sürecin dengesinin korunmasına bağlıdır. Bu nedenle, tarıma yönelik destekleme politikaları ihmal edilmemeli ve etkili bir şekilde uygulanmalıdır. Ayrıca tarımda sermayenin (tarımsal üretim sürecine yatırılan kaynak) tekrar elde edilmesi genellikle yılda bir kez olduğu için üreticiler daha istikrarlı ve dengeli gelir elde edebilmeleri adına tarım sektöründe teşvik edici müdahalelere ihtiyaç vardır. Sonuç olarak, tarımın ekonomideki rolü, büyük ölçüde uygulanan tarım politikalarının başarısına bağlıdır (Özdemir, 1989).

İklim değişikliği atmosferin ısınmasına neden olmaktadır. Atmosferin ısınması dengesiz hava olaylarını artırdığı için tarımsal üretim süreci bu durumdan

etkilenmektedir. Bu artış tarımsal üretim sürecinin yanında gıda güvenliğini ve tarımsal ticareti de olumsuz olarak etkilemektedir. Bu olumsuzlukları azaltmak için iklim değişikliğinin azaltılması ve iklim değişikliğine yönelik uyum politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi iklim değişikliğini, fosil yakıtların kullanılması sonucunda ısıyı tutan gazların atmosferde artmasıyla meydana gelen ve küresel çapta etkileri olan olay olarak tanımlamaktadır. Son yıllarda sıcaklıkların artması, yağış rejimlerinin değişmesi, sıklaşan kuraklıklar ve aşırı hava olayları, tarımsal üretimi olumsuz etkilemekte, bu da gıda temini ve gıda fiyatları üzerinde önemli baskılar yaratmaktadır. İklim değişikliği, tarımın verimliliğini düşürmekle kalmaz, aynı zamanda ekosistemlerin dengesini bozarak toprak erozyonuna, su kaynaklarının tükenmesine ve biyolojik çeşitliliğin azalmasına yol açar. Bu olumsuz gelişmeler, gıda güvenliğini sağlamaya yönelik alınacak önlemleri zorlaştırmakta ve tarım sektörünün uzun vadeli sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

Gıda güvenliği, gıdaların işlenmesi, taşınması, saklanması, dağıtılması ve tüm bu süreç içerisinde gıdanın sağlığının korunarak tüketicilerin sağlıklı bir şekilde gıdayı temin etmesi olarak tanımlanmıştır (Giray ve Soysal, 2007). Gıda güvenliği, insanların yeterli, besleyici ve sağlıklı gıdalara erişebilmesi için gerekli olan üretim, dağıtım ve erişim sistemlerinin sürdürülebilirliğini ifade eder. Ancak, iklim değişikliği bu sistemleri giderek daha büyük bir tehlike altına sokmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, çiftçiler sınırlı kaynaklarla daha fazla üretim yapmaya çalışırken, değişen iklim koşullarına uyum sağlamak büyük zorluklar yaşamaktadır. Bu durum, kıtlıkların ve fiyat dalgalanmalarının artmasına, dolayısıyla yetersiz beslenme oranlarının yükselmesine yol açabilir. Ayrıca, gıda üretimi ve tedarik zincirlerinin bozulması, sadece yerel değil, küresel düzeyde de ciddi ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmaktadır.

Tarımsal teşvik politikaları, tarım üreticilerinin iklim değişikliği ile mücadelesine destek sunmaktadır. Tarımsal teşvik politikalarının amaçları arasında hâlihazırda belirsizliklerin giderilmesi, verimliliğin artırılması ve çiftçilerin gelirlerinin artırılması amaçlanmaktadır (Noyan, 2016). Bu politikalar, çiftçilerin çevresel değişimlere uyum sağlamalarını ve sürdürülebilir üretim yöntemlerine geçiş yapmalarını desteklerken, gıda güvenliğini korumaya da yardımcı olur. İklim değişikliğine dayanıklı tarım uygulamaları, su tasarrufu sağlayan sulama yöntemleri ve yerel çeşitlerin geliştirilmesi gibi stratejiler hem üreticileri korur hem de gıda güvenliğini güçlendirir. Ayrıca, bu politikalar kırsal kalkınmayı destekler, çiftçilerin gelirini artırır ve üretim risklerini azaltır. Örnek olarak finansal teşvikler ve iklim sigortası gibi uygulamalar çiftçilere

güvence sağlar ve çiftçilerin iklim değişikliğine karşı daha az etkilemelerini sağlar. Sonuç olarak, iklim değişikliği ile gıda güvenliği, tarım politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. İklim değişikliğine uyum sağlamak, üretimi artırmak ve gıda güvenliğini sağlamak için tarımsal teşvik politikaları kritik bir öneme sahiptir. Bu politikalar günlük ihtiyaçların da ötesinde gelecekteki nesiller için güvenli, sağlıklı ve sürdürülebilir gıdaya erişimi sağlamada önemli bir rol oynar.

Bu araştırmada iklim değişikliği ve gıda güvenliği kapsamında tarımsal dönüşüm politikalarına değinilecek, bu dönüşümün üreticiler ve tüketiciler açısından etkileri ele alınacaktır. Ayrıca devletin bu dönüşüm sonucunda tarım sektörüne desteği ele alınacak ve üreticilerin kararlarını nasıl etkilediği veya etkileyebileceği tartışılacaktır. Araştırma, iklim değişikliği ve gıda güvenliğinin tarımsal dönüşümü nasıl etkilediği, bu dönüşüm kapsamında üreticilerin nasıl etkilendiği ve üreticilerin buna karşı ne gibi önlemler alması gerektiğinin ortaya çıkarılmasını kapsamaktadır. Çalışmada ele alınan konular yapılacak literatür taramasıyla derinlemesine incelenecektir. Elde edilen verilere çalışmada yer verilecektir. Yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlar birbirleriyle ilişkileri açısından değerlendirilecek ve çıkarımlar sunulacaktır. Ayrıca Erzincan'da tarımsal üretim yapan çiftçiler ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kapsamında görüşmeler gerçekleştirilecektir. Verilen yanıtlar nitel analiz yöntemine göre analiz edilecektir.

Bu çalışma ile iklim değişikliği ve gıda güvenliği sonucunda meydana gelen tarımsal dönüşümün, tarımsal destekler üzerine etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Ayrıca iklim değişikliğinin tarımsal üretim ve gıda güvenliği üzerindeki etkileri incelenerek bu etkileri azaltmak için uygulanabilecek tarımsal teşvik politikalarının değerlendirmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanında politika yapıcılara, tarım ekonomisindeki güncel sorunların oluşturduğu olumsuzlukları giderecek adımlar noktasında yardımcı olunması ve farkındalık oluşturulması istenmektedir. Son olarak bu çalışma ile konunun özgün bir değere sahip olması nedeniyle literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Çalışma beş bölümden oluşmakta olup ilk bölümde giriş, ikinci bölümde küresel kamusal mal olarak iklim değişikliği ve tarım sektörü üzerine etkileri, üçüncü bölümde tarımsal teşvik ve tarımda uygulanan vergiler, dördüncü bölümde araştırma yöntemi ve verilerin analizi, beşinci bölümde ise sonuç ve değerlendirme yer almaktadır.

2. Küresel Kamusal Mal Olarak İklim Değişikliği ve Tarım Sektörü Üzerine Etkileri

Çalışmanın bu bölümünde küresel bir kamu malı olarak iklim değişikliği tanımlanacak ve etkilerinden bahsedilecektir. Ayrıca iklim değişikliğinin tarım, gıda güvenliği, ekonomi ve maliye üzerine etkileri anlatılacaktır.

2.1. Küresel Kamusal Mal ve İklim Değişikliği Kavramları

Sanayileşme sonrasında özellikle gelişmiş ülkelerin gerçekleştirdiği ekonomi faaliyetleri insanların doğal yaşam alanlarını kirletmiş ve çevreye zarar vermiştir. Çevreye verilen zararın büyümesiyle ülkeler bu zararları azaltmak için yeni girişimlere başlamışlardır. Çevresel kirlilikle mücadele yerelde başlasa da bu mücadele sonunda ulusal bir düzeye taşınmıştır. Çevre sorunları ilk etapta sorunun olduğu bölgeyi etkilese de daha sonra bu sorunlar artarak diğer bölgeleri de olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Sanayileşme sonucunda karbon gazı salınımının artması ve ozon tabakasında yer alan açıkların büyümesi tüm dünyayı etkilemekte ve küresel ısınmaya yol açmaktadır. Bu sorun birkaç ülkenin çözebileceği boyutu çok aşmıştır. Bu sorunlar artık küresel olarak insanlığı tehdit etmektedir ve bu sorunun çözümü ise küresel olarak iş birliği yapmaktan geçmektedir. Bu kapsamda sorunların çözümüne yönelik ortaya çıkan önemli kavramlardan biri de küresel kamusal mal kavramıdır. Küresel kamusal mallar çevreyi küresel boyutta ele almakta ve iklim değişikliği gibi çevreyi olumsuz etkileyen sorunların çözümünde küresel olarak iş birliğinin gelişmesine katkı sunmaktadır (Yalçın, 2009).

2.1.1. Küresel Kamusal Mal

Küresel kamusal malın en yaygın tanımı Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından verilmiştir. Bu tanıma göre küresel kamusal malların iki özelliği vardır. İlk özellik küresel kamusal malların kullanımında rekabetten söz edilemez ve bu malların kullanımında dışlanma yoktur. Diğer özellik ise bu malların kullanımı tüm ülkeler için geçerlidir. Bu malların kullanımı ülkeler açısından, insanlar açısından faydalar doğurmalı, malların oluşturduğu faydadan tüm ülkeler istifade edebilmeli ve bu fayda nesilleri kapsamalıdır. Bahsedilen bu iki özelliğe sahip mallar, küresel kamusal mal olarak adlandırılmaktadır. Son yıllarda küresel ısınmada etkisiyle iklim değişikliğinin küresel kamusal mal olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Atmosferdeki karbon emisyonun artması nedeniyle çevrenin korunması için ülkeler bir araya gelerek konuyu istişare etmeye ve bu soruna çözüm önerisi getirmeye çalışmaktadırlar. Ülkelerin bir araya gelerek çevrenin korunmasıyla ilgili yaptıkları çalışmalar iklim değişikliği sonrasında hız kazanmıştır. Küresel ısınmanın artması ve yağış rejimlerinin değişmesi sonucunda oluşan etkilerin daha çok hissedilmeye başlamasıyla iklim değişikliği küresel kamusal mal olarak kabul edilmeye başlamıştır. İklim değişikliğinin çevre üzerinde oluşturduğu olumsuz etkilerin azaltılması ve küresel olarak çevrenin korunması için çevrenin ve çevreyi etkileyen iklim değişikliğinin küresel kamusal mal olarak değerlendirildiği görülmektedir (Alıcı ve Yıldız, 2012).

Morrissey vd. (2022) yaptıkları çalışmalarında küresel kamusal mallarla ilgili iki tür sınıflandırmaya gitmişlerdir. Bunlardan ilki sektörel sınıflandırma diğeri ise oluşan faydanın türüne göre sınıflandırmadır. Sektörel sınıflandırmaya göre, küresel kamusal mallara Tablo 1’de yer verilmiştir. Sektörel sınıflandırmaya göre, küresel kamusal mallar 5 başlıkta toplanmış olup bu başlıklar; çevre, sağlık, güvenlik, bilgi ve yönetişimdir. Bu çalışmada küresel kamusal mallar çekirdek faaliyet ve tamamlayıcı faaliyet olarak ikiye ayrılmıştır. Çekirdek faaliyet, küresel kamusal malın doğrudan üretimine yönelik faaliyetleri kapsar. Tamamlayıcı faaliyetler ise küresel kamusal malların üretimini yaygınlaştıran veya küresel kamusal malların üretimine katkı sağlayan faaliyetlerdir. Çekirdek faaliyet ve tamamlayıcı faaliyete ilişkin tablolar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Küresel kamusal malların sektörlere göre sınıflandırılması (Morrissey vd., 2002)

Küresel Kamusal Mal Sektör		Çekirdek Faaliyet	Tamamlayıcı Faaliyet	
			Üretim	Tüketim
Çevre	Küresel	Emisyonların Azaltılması	Araştırma	
	Ulusal	Doğayı Koruma	Tarım Desteği	Fakirliğin Azaltılması
Sağlık	Küresel	Hastalıkları Ortadan Kaldırılması	Hastalıklar Üzerine Araştırma	
	Ulusal	Koruyucu Sağlık Hizmetleri	Sağlık Sistemi	Sağlık Klinikleri
Bilgi	Küresel	Araştırma Merkezleri	İnternet Hizmetleri	Küresel Ağlar
	Ulusal	Eğitim Hizmeti	Evrensel Eğitim	Okullar
Güvenlik	Küresel	Çatışma Önleme	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi	
	Ulusal	Suç Azaltma	Asayiş	Yoksulluğun Azaltılması

Tablo 1. (Devamı)

Yönetişim	Küresel	Küresel Enstitüler	Araştırmalar	Finansal İstikrar
	Ulusal	İyi Hükümet	Hükümetin Kapasitesi	Eşitlik

Kaynak: Morrissey vd., (2002).

Küresel kamusal mallar, oluşan faydalarına göre risk azaltma, kapasite artırma ve fayda sağlama olarak üç şekilde sınıflandırılabilir. Oluşan faydalarına göre sınıflandırılan küresel kamusal mallara Tablo 2’de yer verilmiştir. Bir kamu malı, sayılan bu üç faydayı da sağlayabilir. Malın sağlayacağı faydaların geçerli olduğu aralık kamu malının ulusal mı yoksa uluslararası mı olduğunu belirlemektedir. Eğer bir malın sağladığı fayda risk azaltıyor ve doğrudan fayda sağlıyorsa oluşan kamu yararı uluslararasıdır. Çünkü bu faydadan prensip olarak herkesin faydalandığı varsayılmaktadır. Riskin azaltılması bir kamu yararı oluşturur. Fakat oluşan bu fayda uluslararası düzeyde herkes için bir fayda oluşturuyorsa uluslararası olarak kabul edilir. Örnek olarak; sera gazı emisyonunun azaltılması, göl veya okyanusların kirlenmesinin önüne geçilmesi uluslararası bir faydadır. Bir gölün kirliliğinin azaltılması, ülkelerin bu faydayı eşit olarak paylaşıp paylaşmadıklarına göre ulusal veya uluslararası olarak kabul edilir.

Tablo 2. Küresel kamusal malların oluşan faydaya göre sınıflandırılması (Morrissey vd., 2002)

Fayda Türü	Risk Azaltan	Kapasite Artıran	Fayda
Kamusallık			
Ulusal	İklimsel riskin azaltılması	Küresel yönetim kurumları	Biyoçeşitliliği koruma
Bölgesel	Asit yağmuru azaltılması	Bölgesel kurumlar	Orman ve gölleri korma
Herkes için geçerli fayda	Hastalık riskinin ortadan kaldırılması	Küresel bilgi üretimi	Yoksulluğun azaltıldığını bilmek
Kısıtlı faydalar	Hastalık görülme sıklığının azaltılması	Kuru tarım üzerine araştırmalar	Bir hastalığın daha az yaygın olduğunu bilmek
Kamuya fayda sağlamak	Çatışmanın önlenmesi	Barişi koruma	Bariş ve güvenlik

2.1.2. İklim Değişikliği

Son yıllarda dünyanın en önemli gündem maddelerinden birisi haline gelen iklim değişikliğinin küresel ve bölgesel birçok soruna sebep olacağı beklenmektedir. İklim değişikliği canlı yaşamını etkilemenin yanında tarımı, sanayiye, doğal yaşamı ve birçok

şeyi etkilemektedir. Bu nedenle iklim değişikliği neden ve sonuçlarıyla iyi analiz edilip, olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

Geçmişten günümüze gözlemlenen veya yaşanmış tüm hava olayları iklim olarak adlandırılabilir. İklim daha geniş bir ifadeyle, atmosferdeki değişikliklerin ve atmosferdeki değerlerin istatistiki olarak hava koşulları sentezlenmesi olarak tanımlanabilir (REC Türkiye, 2015). Günümüzde, Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi iklim değişikliğini, fosil yakıtların yakılmasıyla atmosferde ısıyı tutan gazların artmasıyla ortaya çıkan ve küresel ölçekte etkiler yaratan bir dizi olay olarak tanımlamaktadır. Bu tanım yalnızca sıcaklık artışlarını değil, aynı zamanda deniz seviyesinin yükselmesini ve buzulların erimesini, bitki örtüsündeki değişimleri ve aşırı hava olaylarını da kapsamaktadır (Ağıralan ve Sadioğlu, 2021). Dünya tarihinde birçok defa iklim değişikliği yaşandığı bilinmektedir. Dünyanın yaklaşık olarak 4.5 milyar yaşında olduğu tahmin edilmektedir. Bu süreçte doğal dengenin bozulması sebebiyle farklı dönemlerde iklim değişiklikleri yaşanmıştır. Bu dönemler incelendiğinde ilk iklim değişikliğinin 1200'lü yıllarda, sonraki iklim değişikliklerinin ise 1500'lü yıllarda yaşandığı bilinmektedir. Özellikle 1500'lü yıllarda yaklaşık üç asır süren buzul çağı yaşanmış ve buzul dağları meydana gelmiştir. Sonraki süreçlerde ise 1800'lü yıllarda Avrupa'da kıtlıklar meydana gelmiş, Amerika ve Kanada'da soğuk hava koşulları sebebiyle insanlar donarak hayatlarını kaybetmişlerdir. 1900'lü yılların ikinci yarısından sonra ise 1970-1990 yıllarında hissedilen en yüksek sıcaklıklar kaydedilmiştir (Öztürk, 2002).

Son yıllarda iklim değişikliğinin doğal ve insan kaynaklı sebeplerle ortaya çıktığı kabul edilmektedir. İklim konusunda çalışan araştırmacılar, küresel iklim değişikliğinin asıl sebebini 1750'li yıllardan sonra sera gazı emisyonundaki artışa bağlamışlardır (IPCC, 2013). Bu kapsamda iklim değişikliğinin küresel ısınmaya bağlı olarak gerçekleştiği ifade edilebilir. Küresel ısınmanın başlıca nedeni ise atmosferdeki sera gazında meydana gelen artıştır. İklim değişikliği ülkeler üzerinde olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Atmosferdeki ısınma sonucunda buzullar erimekte, yağış rejimleri değişmekte, deniz seviyesinde artış görülmektedir. Bu değişiklikler sonucunda olağan üstü hava olaylarının yaşanacağı, bazı bitki ve canlı türlerinin yok olacağı, yağış rejimlerinde büyük değişikliklere yol açacağı böylelikle kuraklık, sel, fırtına gibi afetlerin artacağı tahmin edilmektedir (Bayraç ve Doğan, 2016).

İklim değişikliğinin dünya üzerinde birçok etkisinin olması kaçınılmazdır. İklim değişikliğinin hem küresel hem de bölgesel ölçekte birçok soruna sebep olacağı öngörülmektedir. Bu etkiler en çok tarım, insan sağlığı ve biyolojik çeşitlilik üzerine

olacaktır. Ayrıca iklim değışikliğı sosyal ve ekonomik olumsuzlukları beraberinde getirerek tarımsal üretim üzerinde baskı oluşturacaktır. İklim değışikliğı yağış rejimlerini etkilemekte ve toprağı verimsiz hale getirerek tarımsal üretimin azalmasına sebep olarak gıda güvenliğini de olumsuz etkilmektedir. İklim değışikliğinin deniz seviyesinde yükselmeye sebep olarak kıyı ekosistemini de olumsuz anlamda etkileyeceğı beklenmektedir. Bu olumsuz durumları ortadan kaldırmak için iklim değışikliğı senaryoları iyi analiz edilmeli, etkin ve uygun stratejiler ile bu süreç iyi yönetilerek olası olumsuz etkiler en aza indirilmelidir (Akalin, 2014).

2.1.2.1. İklim Değışikliğinin Nedenleri

Bilim insanları iklim değışikliğini ilk kez 1827 yılında ele almışlardır. Aynı yıl, Joseph Fourier yeryüzü sıcaklığının atmosfer tarafından düzenlendiğini vurgulamış, atmosferin sera etkisi gibi bir işlev gördüğünü öne sürmüştür. Birleşmiş Milletler, İklim Değışikliğı Çerçeve Sözleşmesi'nde iklim değışikliğini, normal zaman içerisinde oluşan iklim değışikliğinin yanında doğrudan veya dolaylı olarak insan faaliyetleri sonucunda gerçekleşen bir süreç olarak tanımlamıştır. Bu durum iklim değışikliğı üzerine tartışmaları ve bilimsel çalışmaları başlatmıştır. Çalışmalar incelendiğinde, bazı araştırmalar iklim değışikliğini doğal süreçlere bağlarken, diğerleri ise insan faaliyetlerinin bu değışimi tetiklediğini ileri sürmektedir (Ağıralan ve Sadioğlu, 2021). İklim değışikliğinin nedenleri doğal nedenler ve dış nedenler olarak iki ayrı kategoride incelenebilir. Bunlara aşağıda değinilmiştir.

2.1.2.1.1. İklim Değışikliğinin Doğal Nedenleri

Doğal nedenler herhangi bir insan faktörü olmadan, adından anlaşılacağı üzere dünyanın kendi doğal süreçleri sonucunda iklim değışikliğine yol açan nedenlerdir. Bunların en önemlilerinden bir tanesi okyanus etkisidir. Okyanuslarda oluşan akıntılar, ısı değışimlerine yol açabilmekte bu ise iklim değışikliğine neden olabilmektedir. Bu değışim daha sıcak hava koşullarını (el-nino) veya daha soğuk hava koşullarını (la-nina) oluşturabilmektedir (Bayraç, 2011).

İklim değışikliğinin doğal bir diğer nedeni ise volkanik hareketlerin gerçekleşmesidir. Bu etkiler kısa süreli veya uzun süreli olarak ısınmaya etki edebilir. Volkanik patlamalar sonucunda sülfürik asit ve çeşitli gazlar çevreye yayılır. Bu gazlar ise güneş ışınlarını yansıtabilme özelliğine sahiptir. Volkanik hareketlerin etkileri, patlama sonrasında ortaya çıkan maddelerin atmosferde ne kadar yükseğe çıktığına göre değışmektedir. Eğer bu patlama sonrasında ortaya çıkan gazlar çok yükseğe çıkmazlarsa

yağmurla birlikte tekrar aşağı inerler. Fakat daha yükseğe çıkan gazlar stratosfer tabakasına ulaştıklarında bu tabakada uzun süre kalabilirler. Bu süre içerisinde, gelen güneş ışınlarını yansıtarak yeryüzüne inmesini engellerler. Bunun sonucunda ise yaklaşık olarak yarım derecelik bir ısı düşüşüne neden olabilmektedirler (URL-1, 2018).

İklim değişikliğinde rol oynayan doğal nedenlerden biri de dünya yörüngesinde meydana gelen döngülerdir. Gökbilimci Milutin Milankovitch çeşitli dönemlerde dünya yörüngesinde döngüler meydana geldiğini ileri sürmüştür. Bu döngüler sonucunda ısı enerjisi miktarında değişiklik olduğu ileri sürülmüştür. Dünyanın presizyon (dünyanın 26000 yılda bir devrim hareketi göstermesi) hareketi sonucunda dünyanın güneş eksenindeki yörüngesinin basıklaştığı ileri sürülmüş ve bu hareketin 95.000 yılda bir sefer olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında dünya ekseninde 41.000 yılda bir kez ise doğrusal bir şekilde kayma olduğu ileri sürülmüştür. Bu hareketlerin sonucunda bazı dönemlerde sıcaklık düşüşünün olabileceği, bazı dönemlerde ise uzun süreli sıcak havaların görüleceği ileri sürülmüştür (Şaylıkay, 2010).

İklim değişikliğinde rol oynayan doğal nedenlerden diğeri ise levha tektoniğidir. Yeryüzünde zaman zaman levhalar kaymış bu kaymalar sonucunda ise kıtalar birbirlerine yaklaşmış, birbirlerinden uzaklaşmış, dağ ve sıradağlar oluşmuştur. Yeryüzünde oluşan bu şekiller, hava akımlarını etkilemiş ve iklim değişikliklerine sebep olmuştur. Ayrıca yeryüzünde oluşan bu değişimler, okyanus akıntılarının da yönünü değiştirmiş veya akıntıların önünü kesmiştir. Ekvator bölgesinden kutup bölgesine olan akıntıların engellenmesi, bu bölgeler arasında ısı transferini etkilemiş ve iklim değişikliklerine yol açmıştır (Gizdeş, 2018).

2.1.2.1.2. İklim Değişikliğinin Yapay Nedenleri

İklim değişikliğine yol açan diğer nedenlerden birisi de yapay nedenlerdir. Yapay nedenlerin en başında insan kaynaklı nedenler gelmektedir. İnsan faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan karbondioksit ve diğer sera gazı salınımları iklim değişikliğine yol açmaktadır. Bu bağlamda, güneş tarafından üretilen radyasyonun bir bölümü doğrudan atmosfer vasıtasıyla uzaya iletilirken, bir bölümü ise yerküre tarafından emilir. Isınan yerkürede ortaya çıkan radyasyonun atmosfer tarafından emilememesi, zararlı salınımların artmasına yol açmaktadır. Beklenenden daha fazla ısınma olayının meydana gelmesi kuvvetlenmiş sera etkisinin sonuçlarındandır (Al, 2009). Sera etkisi, doğal sera etkisi ve kuvvetlenmiş sera etkisi olarak ikiye ayrılabilir. Sera etkisi canlılar için son derece önemlidir. Sera etkisi sayesinde atmosferdeki ısı dengesi sağlanmış olur. Bu durum canlılar için bir yaşam ortamı sağlar. Sera etkisini oluşturan gazların artması

ve doğal seviyesinin dışına çıkması kuvvetlenmiş sera etkisine neden olur. Kuvvetlenmiş sera etkisi canlı yaşamını tehdit etmektedir. Sera gazının atmosferdeki birikiminin artması, soğuma etkinliğini azaltarak ısınma eğilimine yol açar. Bu durum ise küresel ısınmayı tetikleyerek iklim değişikliğine neden olur (Kaya, 2009).

Dünya üzerindeki insan faaliyetleri doğal sera etkisini önemli ölçüde değiştirmektedir. Geçtiğimiz yüzyıl süresince kömür ve petrol benzeri fosil yakıtların kullanılması atmosferdeki karbondioksitin artmasına neden olmuştur. Bu artış, bu yakıtların yakılması sırasında açığa çıkan karbonun atmosferdeki oksijenle birleşerek CO₂ oluşturması nedeniyle meydana gelmektedir. Ayrıca, tarım, endüstriyel faaliyetler ve diğer insan çabaları da sera gazı seviyelerinin artmasına neden olmuştur. Artan sera etkisi, daha sıcak bir gezegene yol açabilir ve bazı bölgeler daha yüksek sıcaklıklarla karşılaşabilir. Sonuç olarak, ısınan hava buharlaşma ve yağışın artmasına neden olarak bazı lokasyonları daha nemli hale getirirken diğerlerini daha kuru bırakabilir. Belirgin bir sera etkisi okyanusların ısınmasına sebep olacak, buzulları eritecek ve sonuç olarak deniz seviyelerini yükseltecektir. Bunun yanında artan karbondioksit seviyesi ve sıcaklık artışı nedeniyle bazı bitkiler bu durumdan olumlu etkilenebilir. Ancak sıcaklıklardaki değişiklikler bitkilerin daha iyi geliştiği ve verimli oldukları bölgeleri değiştirebilir (Sapankaya, 2021).

İnsan faaliyetlerinden kaynaklanan sera gazlarının atmosferde birikmesi havanın ısınmasına ve iklim değişikliğine yol açmaktadır. Bu gazların neden olduğu ısınmanın boyutu, konsantrasyonlarındaki artış oranının yanı sıra her bir gazın özelliklerine ve atmosferde kaldıkları süreye bağlıdır. Son yıllarda küresel enerji ihtiyacının önemli bir kısmı doğalgaz, kömür ve petrol benzeri fosil yakıtlarla karşılandığı bilinmektedir. Bu yakıtların çeşitli sektörlerde kullanılması sonucunda CO₂ emisyonlarındaki artış, küresel ısınmanın hızlanmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Hızlı küresel nüfus artışıyla birlikte, iklim değişikliğinin bir sonucu olarak beklenen kuraklık ve çölleşmenin gelecekte açlık gibi sorunları ön plana çıkarması muhtemeldir. İnsanların kırsal alanlardan şehirlere göçü, kentleşme ve hızlı nüfus artışı sebebiyle artan üretim talebi, sanayileşen bölgelerde daha yüksek sera gazı emisyonlarına yol açmaktadır. Önemli karbon yutakları olan ormanların ortadan kaldırılması sera etkisinin yoğunlaşmasına neden olarak küresel ısınmayı hızlandırıp iklim değişikliklerine yol açmaktadır. Ormansızlaşmanın küresel ısınmaya yaklaşık %14 oranında etkisi olduğu tahmin edilmektedir (Bayraç ve Doğan, 2016).

2.1.3.Küresel Bir Kamu Malı Olarak İklim Değişikliği

Son yıllarda sanayi faaliyetlerinin artması, insanoğlunun tüketim alışkanlıklarının değişmesi, tüketimin hızla yükselmesi, ülkelerin ve şirketlerin çevreyi göz ardı ederek rekabet içine girmeleri doğayı olumsuz anlamda etkilemektedir. Bu kapsamda fosil yakıtların kullanımının artması, karbon emisyonunun yüksek seviyelere ulaşmasına yol açmıştır. Bu durum ise ozon tabakasının delinmesine, sıcaklık artışına ve iklim değişikliğine yol açmıştır. İklim değişikliği sonucunda orman alanları azalmakta, topraklar verimsiz hale gelmekte ve çölleşmekte, sulak alanlar azalmaktadır (Yalçın, 2009).

İklim değişikliğinin küresel kamusal bir mal olarak ortaya çıkışında, yukarıda ifade edildiği gibi iklim değişikliğinin etkilerinin ortaya çıkması etkili olmuştur. Sıcaklıkların artmaya başlaması ve buzulların erimesiyle deniz seviyesinin yükselmesi dünya açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Sıcaklıkta meydana gelen küçük bir artış bile tüm dünya açısından ciddi bir risk oluşturmakta ve bu risk küresel boyutta etkiler meydana getirmektedir. İklim değişikliğinin tüm dünyayı etkilemesi göz önüne alındığında, bu durum küresel kamusal malların özelliklerinden olan rekabetin ve faydadan dışlanmanın olmadığını göstermekte, tüm ülkelerin bu durumdan etkilenmeleri ise oluşacak riski küreye yaymakta ve gelecek nesilleride tehlike altına sokmaktadır. Bu nedenle iklim değişikliğine karşı önlem alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Alıcı ve Yıldız, 2012).

Brezilya’da 1992 yılında gerçekleştirilen iklim kongresinde sera gazı yayılım oranının arttığına vurgu yapılarak sanayileşmiş ülkelerin bu oranı düşürmeleri hedefi konulmuştur. Fakat yapılan bu kongreye rağmen sonraki yıllarda sera gazı yayılımının arttığı tespit edilmiştir. 1995 yılında Berlin İklim Değişikliği Anlaşması kapsamında 120’den fazla ülkenin yaptığı ölçümlerde karbondioksit oranının 360 ppm’ye ulaştığı, bu oranın ise neredeyse tüm zamanların en üst düzeyi olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, 1980 yılı sonrasında yaşanan sıcaklık artışının bir nedenini gözler önüne sermiştir. Bu olumsuz durumların önüne geçilebilmesi adına yapılan en geniş katılımlı anlaşma Kyoto protokolüdür. Kyoto protokolü olarak bilinen 3. Taraflar Konferansı 1997 yılında Japonya’da düzenlenmiştir. Bu konferansta sera gazı emisyonun azaltılmasına yönelik tarafların uyacakları yükümlülükler belirtilmiştir. Türkiye’ de ise bu protkol 2009 yılında 5836 sayılı Kanun’la uygun bulunmuş, akabinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanıp aynı yıl Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe koyulmuştur (Alıcı ve Yıldız, 2012). Küresel iklim değişikliğine karşı alınan bir diğer önlem ise Paris İklim Anlaşması’dır. Bu anlaşmaya 195 ülke taraf olmuştur. Anlaşma küresel ve ulusal

ölçekteki ekonomileri ve toplumları değiştirmeye yöneliktir. Anlaşma kapsamında taraflar emisyon oranını düşürme, düşük karbonlu kalkınmayı sağlama, emisyon azaltımının hesaplanabilir ve şeffaf olması gibi yükümlülüklerle tabi tutulmuştur (Karakaya, 2016). Paris İklim Anlaşması'na Türkiye de taraftır. Türkiye Kyoto Protoko'ne katılım sağladığı gibi Paris İklim Anlaşması'nda da yer almış ve bu anlaşmayı 2021 yılında imzalayarak iklim değişikliği konusunda tüm yükümlülüklerini kabul etmiştir (Demir, 2022).

Çevre sorunlarına ilişkin uluslararası diğer sözleşmelere bakıldığında, bunlar arasında Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Basel Konvansiyonu, Viyana Konvansiyonu ve Montreal Protokolü, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi gösterilebilir. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi: Bu sözleşmeye 196 taraf ülke bulunmaktadır. Sözleşme ile biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımına ilişkin ilkeler çerçevesinde, genetik kaynakların kullanımından elde edilen faydaların adil ve dengeli bir biçimde paylaşımını temin etmeye yönelik ulusal stratejilerin oluşturulması ile bu stratejilere bağlı eylem planları ve programların geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Sözleşme 29.08.1996 tarihli ve 4177 Sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunmuş ve 21.11.1996 tarih ve 96/8857 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanmıştır. Sözleşme 27.12.1996 tarih 22860 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır (URL-10, 2025). Basel Sözleşmesi: Basel Sözleşmesi'ni imzalayan ülke sayısı 53, sözleşmeye taraf olan ülke sayısı ise 183'tür. Türkiye, sözleşmeyi 22 Mayıs 1989 tarihinde imzalamış, 22 Haziran 1994 tarihi itibarıyla ise taraf olmuştur. Sözleşme ile tehlikeli ve diğer atıkların uluslararası düzeyde, taşınması, bertarafı ve geri kazanımı süreçlerinde ortaya çıkabilecek çevresel ve sağlık temelli riskleri en aza indirmeyi ve bu faaliyetlerin denetim altına alınması amaçlamaktadır (URL-11, 2025). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS), 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, 16 Ekim 2003 tarihli ve 4990 sayılı Kanun ile sözleşmeye katılımı uygun bulmuştur. BMİDÇS, taraf ülkeleri sera gazı emisyonlarını azaltmaya, iklim değişikliğiyle mücadeleyle yönelik araştırma ve teknolojik iş birliğini teşvik etmeye yönelik politikalar geliştirmeyi amaçlamaktadır (URL-12, 2025). Ozon tabakasının korunması amacıyla 1985 yılında kabul edilen Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi hayata geçirilmiştir. Bu sözleşme sonrasında ozon tabakasını incelten maddelerin üretim ve tüketiminin kontrol altına alınmasını hedefleyen Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü, 1987 yılında kabul edilmiştir. Türkiye, Montreal Protokolü'ne 19 Aralık 1991 tarihinde taraf olmuştur (URL-13, 2025).

Son yıllarda küresel ısınmayla ortaya çıkan iklim değişikliği kırılganlığa yol açmakla birlikte açlık sorunlarına da sebep olmaktadır. Bu durum, ilerleyen dönemde bölgesel barışı tehdit etmenin yanında küresel barışta olumsuz yönde etkileyebilecektir. Bunun yanında buğday, pirinç vb. ürünlerin azalması bu ürünlerin fiyat artışına sebep olacak ve ekonomik olarak olumsuzluklara yol açabilecektir. İklim değişikliği sonucunda yoksulluk artacak, hem ekonomik hem de sosyal birçok olumsuzluk yaşanabilecektir. Bu nedenle iklim değişikliği, çevreyi olumsuz etkilemesinden dolayı küresel mal olarak kabul edilir ve iklim değişikliğine karşı ortak bir bilinçle hareket edilmesi gerekmektedir. İklim değişikliği hayatı birçok anlamda olumsuz etkilemin yanında en çok da kuraklık ve verim düşüklüğüne sebep olarak açlığa neden olmaktadır. Bu sonuç ülkemizi de etkileyebilecek ve ekonomik büyümeye olumsuz olarak yansıyacaktır (Susam, 2008). İklim değişikliği ekolojik dengenin bozulmasına yol açarak insanların doğal kaynaklara erişimini kısıtlayabilecektir. Doğal kaynaklara erişimin kısıtlanması küresel bir sorun olması nedeniyle iklim değişikliği küresel bir kamu malı olarak değerlendirilmekte ve ortak hareket edilmesi gereken bir konu haline gelmektedir. Bu kapsamda gelecek nesillerin bu tahribattan en az şekilde etkilenmesi için ülkelerin ortak adım atmaları gerekmektedir (Barış ve Barlas 2017).

2.2. İklim Değişikliğinin Ekonomi ve Maliye Üzerine Etkileri

İklim değişikliği son yıllarda etkisini artırmıştır. Bu etkiler hem yerel hem de küresel olarak ortaya çıkmaktadır. İklim değişikliği insan sağlığını, tarımı, gıda güvenliğini, doğal yaşamı, ormanları, denizleri ve su kaynaklarını etkilemektedir. Ayrıca iklim değişikliği sosyal ve ekonomik sorunlara yol açmakta, tarımsal üretimi azaltmakta ve gıda güvenliğini olumsuz olarak etkilemektedir (Akalin, 2014).

İklim değişikliğinin oluşturacağı ilk etkiler, sıcaklıkların yükselmesi ve yağış düzenindeki değişikliklerle kendini göstermeye başlar. Bu değişiklikler, kuraklık, kasırga, fırtına, sel gibi iklimle ilgili afetlerin olma hızını artırarak büyük ekonomik kayıplara neden olur. 1980 ile 2012 yılları arasında meydana gelen doğal afetlerin %90'a yakını iklim değişikliğiyle doğrudan ilişkilidir. Aynı dönemde, bu afetlerin ekonomik maliyeti yaklaşık 3 trilyon dolar olarak hesaplanmıştır. Yıllık ortalama kayıp ise 85 milyar doları bulmaktadır. 2050'li yıllarda ise iklim değişikliğinin yol açacağı ekonomik kayıpların yıllık 1 trilyon dolara ulaşması tahmin edilmektedir. İklim değişikliğinin ekonomik etkileri, özellikle tarım, turizm ve enerji sektörleri üzerinde kendini göstermektedir. Tarım ve turizm, bu etkilerden doğrudan etkilenirken, enerji sektörü dolaylı olarak zarar görmektedir. Bazı bölgelerde, ilk aşamalarda iklim

değişikliği tarım ve turizm için olumlu sonuçlar doğurabilirken, küresel düzeydeki etki olumsuz olacaktır. Bu olumsuz gelişmeler, aynı zamanda istihdamı olumsuz anlamda etkileyecektir. Tüm bu etkiler, ekonomik büyüme üzerinde baskı yaratacak ve genel ekonomik başarıyı olumsuz etkileyecektir (Başoğlu, 2014).

İklim değişikliğinin en temel nedenlerinden biri, karbondioksit emisyonlarının artmasına yol açan fosil enerji kullanımı ve taşımacılık faaliyetleridir. Bu faaliyetler aynı zamanda çevre kirliliğini de artırmaktadır. Çevre kirliliği, bireyler için ekonomik bir yük oluşturmakta ve kamu politikaları, bu yükün hafifletilmesi ve bireysel davranışların değiştirilmesi için önemli araçlar sunmaktadır. Bu bağlamda, çevresel vergiler en etkili çözüm önerilerindendir. Ancak çevresel vergilerin yalnızca devlet gelirlerini artırmaya yönelik bir araç olarak değerlendirilmesi yanıltıcıdır. Çevresel vergiler, kirliliği azaltma ve çevre dostu uygulamaları teşvik etme amacı güder, bu nedenle diğer vergi türlerinden farklı bir rol üstlenir. Çevreye zarar vermeyen işletmelere vergi indirimleri sağlanması, çevre koruma amacı güden kamu politikalarının bir parçasıdır (Demir, 2017: 47). Çevre vergisi, doğaya zarar veren maddeler ve faaliyetler için ödenen bedelleri içerir. Bu bedeller su ve atık yönetimi, tarımsal gübre ve ilaçlar, zararlı gaz salınımı, ozon tabakasına zarar veren işlemler ve taşımacılık gibi birçok faktörü içerir. Çevre vergileri kirlilik, enerji, ulaşım gibi başlıklar altında toplanır. İklim değişikliğine neden olan en önemli faktörlerden biri fosil enerji kaynaklarıdır. Fosil enerji kaynaklarından alınan vergiler, enerji vergisi veya karbon vergisi olarak tanımlanır. Konuyla ilgili 2020 yılı Avrupa verilerine göre, toplam vergi gelirleri içinde çevre vergilerinin payı yaklaşık %5,5 iken, Türkiye İstatistik Kurumu'nun aynı dönem verilerine göre bu oran Türkiye'de %11'dir. Türkiye'de çevre vergilerinin içerisinde enerji vergileri, kaynak ve kirlilik vergileri, ulaştırma vergileri yer almaktadır. Devletler, çevre vergileri ve harcamalarıyla çevre kirliliğiyle mücadelede önemli bir rol üstlenir. Çevreye yönelik harcamalar, gayrisafi yurt içi hasılda küçük bir paya sahiptir. Fakat bu harcamalar kalkınma, çevre kirliliğiyle mücadele ve doğal alanların korunması açısından kritik öneme sahiptir (Aydın ve Polat, 2024). Çevre kirliliği ile mücadelede negatif dışsallıkların vergilendirilmesine Pigou Vergisi örnek verilebilir. Pigou vergisi, çevrenin kirlenmesine neden olan dışsal maliyetlerin vergilendirilmesidir. Böylelikle devlet, dışsal maliyetlerin içselleştirilerek piyasada dışsal zarar oluşturanlara bu maliyeti yükler (Bedir ve Güneş, 2016).

2.3.İklim Değişikliği ve Tarımsal Etkileri

Küresel ısınmanın hızlanması, insan yaşamını çeşitli afetlerle tehdit etmektedir. Yapılan araştırmalara göre buzulların erimesi, deniz seviyelerinin yükselmesine ve büyük sahil şehirlerinin su altında kalmasına yol açacağı beklenmektedir. Ayrıca, artan sıcaklığın ve kuraklığın, su kaynaklarını ve tarım ürünlerini olumsuz etkileyerek gıda fiyatlarını artırması beklenmektedir. Bu gelişmelerin ekonomiye ciddi olumsuz etkileri olabilecektir (Eaton, 2015).

2.3.1.İklim Değişikliğinin Genel Etkileri

Küresel ısınma, sıcaklık artışıyla birlikte iklimde birçok değişikliğe yol açmaktadır. Bu değişiklikler arasında kuraklık, su kaynaklarının azalması, deniz seviyesinin yükselmesi, kar ve buzulların erimesi, aşırı buharlaşma, meteorolojik felaketlerin artışı ve yangınlar gibi sorunlar yer almaktadır. Küresel ısınmanın hava, su ve doğaya etkilerinin yanı sıra, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik etkileri de bulunmaktadır. Bu etkiler arasında tarım ve orman ürünlerinde azalma, su kaynaklarının tükenmesi, enerji krizi, insan sağlığını tehlikeye atması sebebiyle sağlık hizmeti maliyetlerinin artması, turizm olanaklarının daralması, göçlerin artması ve krizlere yol açan kaynak eksiklikleri gibi sorunlar, iklim değişikliğinin politik ve sosyo-ekonomik önemini gözler önüne sermektedir (Karaman ve Gökalp, 2010). Ayrıca fosil yakıtların kullanımı iklim değişikliğine sebep olmakta, dünyadaki ortalama sıcaklıkların artmasıyla biyoçeşitlilik ve insan sağlığı üzerinde de olumsuz etkilere yol açmaktadır. Bunun yanında yağış rejimindeki değişiklikler ve sıcaklık artışı tarım verimliliğini düşürerek ekonomi üzerinde ciddi tehditler oluşturmaktadır. (Hayaloğlu, 2018). İklim değişikliğinin bazı etkileri aşağıda maddeler halinde açıklanmıştır.

- Yağış Düzenine Etkisi: Küresel ısınma ve iklim değişikliği, dünya genelinde sıcaklık artışlarına ve yağışların azalmasına yol açarak su sorunları ve kuraklık riskini artırmaktadır. Yağışların normal seviyelerin altına düşerek azalması, su kaynaklarını olumsuz etkilemekte ve hidrolojik dengenin bozulmasına neden olmaktadır. Yağışlar mevsimlere göre ve dünyanın değişik bölgelerine göre farklılık gösterir. Sonbahar ve kış mevsiminde kuzey yarım kürede yağışlar artarken, tropik ve alt tropikal bölgelerde azalmaktadır. Özellikle kutup bölgelerinde, bazı ekvatoryal alanlarda ve Güneydoğu Asya'da iklim değişikliği sonucu yağış değişiklikleri daha belirgin olacaktır. Küresel ısınma, özellikle kurak bölgelerde kuraklık problemini derinleştirirken, yağış oranı yüksek bölgelerde ise yağış miktarının artmasına yol açabilir. Bu durum, ani yağışlar ve seller, kasırgalar ve taşkınlar gibi felaketlere neden olabilir. Sonuç olarak, dünya

genelinde pek çok insan açlık ve susuzluk tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Ayrıca atmosferdeki ısınma, buharlaşmanın artmasını ve düzensiz yağışları tetikleyerek bazı dönemlerde kuraklığın artmasına yol açabilir (Karaman ve Gökalp, 2010).

- Su Kaynaklarına Etkisi: İklim değişikliği, yağışların rejimini değiştirerek su kaynaklarını etkileyen önemli bir faktördür. İklim değişikliği sonucunda su kaynaklarında azalma oluşacak bu durum ise ekolojik dengenin bozulmasına sebep olacaktır. Barajlarda ve su havzalarındaki yıllık akımların azalması, şehirlerde su sıkıntılarına yol açarken, su ihtiyacını da artıracaktır. Yeraltı su kaynaklarının azalması içme suyuna erişimi kısıtlamaktadır. Mevsimsel kar örtüsünün azalması, kar erimesinin zamanını ve hacmini değiştirerek su kaynaklarını olumsuz etkileyecektir (Karaman ve Gökalp, 2010). İklim değişikliği ve küresel ısınma sonucu su kaynaklarının azalması ekonomik olarak da olumsuz etkilere yol açmaktadır. Su kaynaklarının azalması barajları olumsuz etkileyerek enerji sıkıntısına sebep olmaktadır (Şanlı vd., 2014).

- Deniz Seviyesine Etkisi: İklim değişikliği deniz seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır. Bu durum kıyı bölgelerinde toprak kaybına ve denizin temiz su kaynaklarıyla birleşmesine neden olmaktadır. Deniz seviyesinin yükselmesi, sıcaklık artışı, yağış miktarı ve yağış şekli, buzulların erimesi gibi faktörlere bağlıdır. Bu faktörlerin değişimi, atmosferik konsantrasyonlardan kaynaklı sera gazı salınımlarıyla ilişkilidir. Küresel sıcaklık artışı deniz seviyesindeki yükselmenin en önemli nedenlerindendir. Yapılan analizlerde yirminci yüzyılda deniz seviyesi 0,1-0,2 metre yükseldiği tespit edilmiş olup bu artış ondokuzuncu yüzyıla göre daha fazla gerçekleşmiştir. Gelecek 100 yıl içinde bu seviyenin 50 cm daha yükseleceği öngörülmektedir (Karaman ve Gökalp, 2010).

Son olarak hava ve iklim olaylarında 1950 yılından sonra belirgin değişiklikler meydana gelmiştir. Aşırı soğuklar azalmış ancak aşırı sıcak hava olayları artmıştır. Ayrıca deniz seviyesi yükselmiş ve şiddetli yağış olaylarında bir artış gözlemlenmiştir. Bu tür aşırı hava olaylarının insan etkisiyle ortaya çıktığı belirlenmiştir. Birçok bölgede ısı dalgalarının sıklığının arttığı ve aşırı yağışlı bölge sayısının arttığı belirtilmiştir. Aşırı hava olayları (kuraklık, siklonlar, fırtınalar vb.) iklim değişikliği nedeniyle hem insan yerleşimleri hem de bazı ekosistemler üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır (IPCC, 2014).

2.3.2. İklim Değişikliğinin Tarım Üzerinde Etkileri

Tarıma dayalı ekonomiye sahip ülkelerin çoğu gelişmekte olan ülkelerdir. Bu durum, iklim değişikliğinin etkilerinin bu ülkelerde daha yoğun hissedilmesine neden

olmaktadır. Aşırı hava koşulları, bu ülkelerde tarımsal işlerle uğraşmayı zor hale getirerek göçlere yol açması kuvvetle muhtemeldir. Bahse konu bu göçler, Birleşmiş Milletler'in tahminlerine göre dünya genelinde 500 milyon kişinin yer değiştirdiği yönündedir. Tarımda ürün çeşitliliği, sulama ve gübreleme gibi alanlarda önemli gelişmeler olsa da iklim koşulları hâlâ tarımsal üretimde en belirleyici faktördür. Küresel ısınmadan olumsuz etkilenen risk grubu ülkelerin içerisinde Türkiye'de yer almaktadır. İklim değişiklikleri, hayvanların yaşam alanlarında ve tarımsal faaliyetlerde değişikliklere yol açarken, su kaynakları ve ekosistemler üzerinde de ciddi sorunlar yaratabilir. Bu sorunlar, Türkiye' nin kurak ve yarı kurak sayılabilecek bölgelerinde kuraklığı daha da artırabilecek, su kaynaklarını azaltabilecek potansiyeldedir. Ayrıca bu sorunlar şehirlerde içme suyu problemlerini artırabilir ve tarımsal üretimi sekteye uğratabilir (Bayraç ve Doğan, 2016).

İklim değişikliği, birçok canlının yaşam alanları üzerinde ve tarımsal üretim üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Özellikle yağışların azalması bitki örtüsünde değişikliklere ve azalmaya yol açabilir. Bu da ekonomik sorunları beraberinde getirir. İklim değişikliğinin en çok etkilediği unsurların arasında tarımsal girdiler yer almaktadır. İklim değişikliği, yağmur rejiminde değişikliklere ve yağış miktarında azalmaya neden olabilir. Sonucunda ise su kaynaklarını azaltarak toprak verimliliğini ve ürün çeşitliliğini olumsuz yönde etkileyebilir. Küresel ısınma nedeniyle toprakta nem kaybı ve kuraklık gibi sorunlar yaşanacak, bu da tarımsal üretimin azalmasına ve dünya genelinde tarımsal çıktı fiyatlarının yükselmesine yol açacaktır. Özellikle bu ürünlerin ithalatçısı olan ülkeler, fiyat artışlarından daha fazla etkilenerek, refah kaybı yaşayacaklardır. Bu süreç, yaşamlarını doğrudan toprağa bağlı olarak sürdüren ülkeler için büyük zorluklar yaratacaktır (Karaman ve Gökalp, 2010).

İklim değişikliği, tarımsal ürünlerin gelişmemesi, verim kaybı, kalite kaybı, hastalıklarda artış, su kaynaklarının azalması ve buna benzer birçok olumsuz etkiyle tarımı doğrudan etkilemektedir. Türkiye özelinde, tarımsal üretim bölgelerinde değişiklikler, ürünlerde erken hasatlar ve verim düşüşleri yaşanması beklenmektedir. İklim değişikliğinin tarım üzerine etkisi sonucunda üreticilerin gelirlerinde azalma yaşanması beklenmekte, tarıma bağlı sanayinin olumsuz etkileneceği düşünülmektedir. Bu etki tarım ve tarıma dayalı sanayi sektörüne zarar vermesiyle ülke ekonomisinde büyük sorunlara yol açabilecektir (Akyüz ve Atış, 2016).

2.4.İklim Değişikliğinin Gıda Güvenliği Üzerine Etkileri

Tarım ve gıda üretimi, insan sağlığı, çevre ve ekonomi açısından büyük öneme sahiptir ve ülkeler ile uluslararası örgütler tarafından öncelikli olarak ele alınmaktadır. Gıda güvenliği dünya genelinde yasal düzenlemeler ve politikalarla sağlanmaya çalışılmaktadır. Fakat bu alan giderek daha fazla küresel tehdit ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorlukları aşmak için küresel düzeyde önemler alınmalı ve koordinasyon sağlanmalıdır. Aksi takdirde, gelecekte sağlıklı ve güvenli gıdaya ulaşmak zorlaşacak, hastalıklar ve açlık artacaktır (Koç ve Uzmay, 2015).

2.4.1.Gıda Güvencesi ve Güvenliği Tanımı

Beslenmeyle ilgili dünya üzerinde iki sorun bulunmakta olup bunların ilki gıda güvencesizliği, ikincisi ise gıda güvenliğidir. Gıda güvencesi, herkesin sağlıklı yaşayabilmesi için güvenli ve yeterli gıdaya her an ulaşabilmeyi ifade eder. Dünya genelinde 850 milyona yakın kişi yeterli gıdaya ulaşamamakta, bunların yaklaşık 800 milyonu az gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır (Giray ve Soysal, 2007). Birleşmiş Milletler'in 2023 yılında yayınladığı ve 5 farklı uzman tarafından oluşturulan rapora göre ise dünya genelinde 733 milyona yakın insanın açlıkla mücadele ettiği ifade edilmiştir. Raporda milyarlarca insanın gıdaya erişiminde sorunlar yaşadığı belirtilirken 2,33 milyar insanın gıda güvencesizliği ile karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir (URL-5, 2023). Dünya Bankası'nın 2025 yılı raporuna göre ise 2,8 milyar insanın sağlıklı beslenmeye ekonomik olarak erişemediği belirtilmektedir. Küresel gıda fiyatlarındaki %1'lik artışın, yaklaşık 10 milyon kişiyi daha aşırı yoksulluğa itebileceği vurgulanmaktadır (URL-14, 2022). Gıda güvencesi, daha genel bir tanımda ise sağlıklı ve devamlı bir yaşam sürdürebilmek adına, insanların gıda teminini sağlayabilmesi, sağlıklı gıdaya ve genel kriterleri belirlenmiş gıdaya ulaşabilmeleri olarak ifade edilmiştir. Gıdayla ilgili ikinci temel sorun olan gıda güvenliği ise gıda güvencesinden farklı bir anlam taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne (FAO) göre gıda güvenliği, gıdanın planlandığı şekilde hazırlandığında ve tüketildiğinde, tüketici sağlığına herhangi bir zarar riski taşıyamaması durumudur. Bu tanım, gıdaların üretim, işleme, depolama ve dağıtım süreçlerinin tamamında sağlık standartlarına uygun şekilde kontrol edilmesini ve gıda kaynaklı tehlikelerin önlenmesini kapsamaktadır (FAO, 2006). Gıda güvenliği, sağlık durumu korunmuş, kaliteli ve yeterli gıdayı ifade etmektedir. Gıda güvenliği gıdanın üretiminden dağıtımına ve saklanmasına kadar sağlıklı bir şekilde teminini ifade eder (URL-2, 2011). Gıda güvenliğiyle ilgili diğer bir tanımda, gıdaların işlenmesi, taşınması, saklanması ve dağıtılması süreçlerinde gıdanın

sağlığının korunması ve tüketiciler tarafından sağlıklı ve yararlı gıdanın temin edilmesi olarak ifade edilmiştir. Gıdayla ilgili tehlikeler, ilerleyen teknoloji sebebiyle oluşan çevre kirliliği, düşük eğitim ve gelir düzeyleri, gıda üretim tesislerinde gerekli altyapı yatırımlarının sağlanamaması, eksik düzenlemeler, yetersiz denetim uygulamaları ve nüfusun artması gibi faktörler nedeniyle çoğalmaktadır (Giray ve Soysal, 2007).

2.4.2.Gıda Güvenliği ve Tarım Etkileşimi

Nüfusun dünya üzerinde hızla artışı, beslenme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tarımda verimliliğin artırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu ihtiyaç doğrultusunda kimyasal gübreler, hibrit tohumlar, tarım ilaçları ve makineleri gibi çeşitli teknolojiler geliştirilmiş ve bu döneme "Yeşil Devrim" denilmiştir. Fakat bu teknolojilerin aşırı ve bilinçsiz kullanımı çevre kirliliği ve ürün kalitesinin düşmesine yol açmış, beslenme konusunda da olumsuz etkiler yaratmıştır. Sanayileşmenin yaygınlaşması ve nüfus artışıyla birlikte tarımda verimliliği artırmak için tercih edilen bu yöntemler, gıdalarda kalıntı riskini yükseltmiş, besinlerin dengesini bozmuş ve toprakta verimsizliği artırmıştır. Çevre kirliliğinin artması, nüfusun hızlı artışı, ekonomik ve eğitimsel yetersizlikler güvenli gıdaya ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Gıda güvenliğini tehlikeye atan bu unsurlar fiziksel, kimyasal ve biyolojik unsurlar olarak ifade edilmektedir. Fiziksel unsurlar böcek, metal, cam kırıkları gibi unsurlarken; kimyasal ve zehirli maddeler, gıdaya bulaşan mikroorganizmalar, dioksinler, pestisitler, tarım ilaçları vb. kimyasal ve biyolojik unsurları ifade eder. Özellikle tarımsal üretim aşamalarında güvenli ve sağlıklı gıdayı temin edebilmek adına bahse konu kimyasal ve biyolojik unsurlara dikkat etmek gerekmektedir. Bu kapsamda güvenli ve sağlıklı gıdalara olan talebin artmasıyla birlikte, organik ve iyi tarım uygulamaları gibi sürdürülebilir tarım yöntemleri dünya genelinde ve ülkemizde giderek daha önemli hale gelmektedir (Kayışoğlu ve Türksoy, 2023).

Gıda ve tarım sektörü dünya nüfusunun büyük bir kısmı için önemli bir gelir kaynağı ve istihdam alanıdır. Tarım, sanayileşme için gerekli hammaddeleri sağlayarak ekonomik kalkınmada kritik bir role sahiptir. Dünya genelinde yaklaşık 2,5 milyar kişi tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu sektör, hızla gelişen teknolojilerle birlikte daha verimli hale gelmekteyse de ürün verimini etkileyen bazı faktörler ile mücadele etmek gerekmektedir. Verimliliği düşüren başlıca faktörler, böcekler, patojenler ve yabancı otlar gibi biyotik unsurlardır. Bu unsurlarla mücadele için kimyasal pestisitler ve gübreler kullanılsa da bu kimyasallar gıda, su ve toprak kirliliğine yol açmaktadır. Kirlenmiş gıdaların tüketimi, sağlık sorunlarına neden olabilir. Bu tür sorunlardan

kaçınmak için, gıda kirleticilerinin etkin bir şekilde tespit edilmesi ve bununla mücadele edilebilmesi gıda güvenliğini sağlamak adına önemlidir (Mathivanan, 2021).

Dünya nüfusunun yaklaşık 8 milyar olduğu ve 2050 yılında yaklaşık olarak 10 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu kadar insana yeterli gıda üretiminin temin edilebilmesi etkin gıda ve tarım politikalarının hayata geçirilmesiyle mümkündür. Aksi halde dünya üzerinde gıda yetersizliği ve açlık ciddi bir tehdit oluşturacaktır. Bu nedenle, tarım politikaları gelecekteki en önemli konulardan biri olmalıdır. Gıda güvenliğini sağlamak adına tarımla geçimini sağlayan kişilere, emeklerinin karşılığını alabilmeleri için dengeli, sürdürülebilir ve uygun fiyat politikaları sunulması önemlidir. Böylece çiftçilerin üretimi sürdürme ve artan nüfusun gıda ihtiyacını karşılama imkanı olacaktır (Mazoyer ve Roudart, 2010).

2.4.3. Gıda Güvenliği ve İklim Değişikliği Etkileşimi

İklim değişikliği yeryüzü üzerinde birçok farklı sonuca etki etmektedir. Bu sonuçlara yağışların azalması, ani hava olayları, deniz seviyesinde yükselme, kuraklık, buzulların erimesi vb. örnek gösterilebilir. Bu sonuçlar tarım sektörü üzerinde ciddi etkilere sebep olmaktadır. İklim değişikliği sonucunda meydana gelen kuraklıklar, yağış rejiminin değişmesi, yer altı sularının azalması tarımsal verimliliği ve tarımsal üretimi azaltmaktadır. Bu durumun yaşanması ise iklim değişikliğinin gıda güvenliği üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğunu göstermektedir (Keser vd., 2024). İklim değişikliği gıda güvenliğinin sağlanmasına engel olacak bir unsur haline gelmektedir.

İklim değişikliği gıda güvenliğini birçok yoldan etkileyebilir. Sıcaklıklardaki değişiklikler veya yağış rejiminin değişmesi, bakteri, mantar, virüs oluşumuna sebebiyet vererek gıda kaynaklı hastalıklara neden olabilmektedir. Bu tür değişiklikler ayrıca bitki ve hayvan fizyolojisi üzerinde de etkiye sahiptir. Bu durum bitki ve hayvan hastalıklarına yol açarak gıda kaynaklı olumsuzluklara sebebiyet verir. Sel ve kuraklık gibi hava olayları, tarımsal endüstriden kaynaklı kimyasallar ve diğer tehlikeli maddeler tarım arazilerinin ve su kaynaklarının kirlenmesine yol açabilir. Okyanusların ve denizlerin ısınmasıyla okyanus tuzluluk oranının ve yağışlarının değişmesi sonucunda suyun biyokimyasal özellikleri değişmekte, balık ve kabuklu deniz canlıları üzerinde olumsuz etkiler oluşmaktadır. İklim değişikliği tarımsal mahsüller, hayvan üretimi ve sağlığı, balıkçılık, gıda ve yem üretimi gibi gıda güvenliğinin itici güçleri üzerinde etkilerde bulunmaktadır. Bunun sonucunda ise ekonomik, çevresel ve halk sağlığı açısından olumsuzluklar meydana gelmektedir (Tirado vd., 2010).

İklim değişikliğinin gıda g¼venlięi ¼zerine etkisini ¼l¼mek uzun yılları kapsayan bir s¼reci gerektirir. Bu s¼re¼te iklim değişikliğinin gıda g¼venlięi ¼zerinde ne kadar etkiye sahip olduğunun tespiti ¼nemlidir (Miraglia vd., 2009). D¼nyanın ¼eřitli b¼lgelerinde iklim değişikliğinin gıda g¼venlięi ¼zerindeki etkisini ele alan ¼alıřmalar yapılmıştır. Lee vd. (2024), yaptıkları ¼alıřmalarında ¼in'in farklı şehirlerinde 1984 ile 2020 yılları arasında iklim değişikliğinin gıda g¼venlięi ¼zerindeki etkilerini araştırmışlardır. Sonu¼ olarak iklim değişikliğinin gıda g¼venlięi ¼zerinde olumsuz etkileri olduğu belirtilmiştir. Belloumi (2014), yaptığı ¼alıřmasında yaklaşık 50 yıllık bir s¼re i¼in Doğu ve G¼ney Afrika ¼lkelerinde iklim değişikliğinin gıda g¼venlięi ¼zerindeki etkisini analiz etmiştir. Bu ¼alıřmada da iklim değişikliğinin gıda g¼venlięini olumsuz olarak etkilediği tespit edilmiştir (Keser vd., 2024). Nijerya'da 1975-2010 yılları arasında iklim verilerinin gıda ¼retimi ¼zerine etkisini inceleyen bir ¼alıřmada ¼eřitli analiz teknikleri kullanılarak araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucuna g¼re, yağışların kısa vadede gıda ¼retimini %5 oranında pozitif olarak etkilediği, yetersiz yağışın gıda ¼retimini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Bu nedenle Nijerya'da iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak i¼in ¼ift¼ilere eğitim verilmesi ¼nerilmiřtir (Idumah vd., 2016). Hollanda'da iklim değişikliğinin s¼t ¼retiminde ortaya ¼ıkan gıda g¼venlięini inceleyen bir araştırmada iklim değişikliğinin gıda g¼venlięi a¼ısından riskler oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda iklim değişikliğinin hayvan sağlığı, mera, silaj, depolama ve yem ¼retimi ¼zerinde olumsuz etkilere sebep olduğu tespit edilmiştir (Van der Spiegel vd., 2012).

3.Tarımsal Teşvik ve Tarımda Uygulanan Vergiler

Tarım, dünya genelinde artan nüfus ile birlikte gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Nüfusun hızlı artması ve kaynakların kısıtlı olması her geçen gün daha verimli ve teknolojik açıdan yeni üretim yöntemlerinin bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Tarımsal üretim ve tarımsal verimlilik, iklim koşullarına ve hava olaylarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Tarımsal üretimin belirli bir düzeyde devam edebilmesi için kamu kesiminin teşviklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda hem üretimin artırılması hem de verimlilik artışının sağlanması için çeşitli teşvik politikaları geliştirilmiştir. Son yıllarda gıda güvenliği konusu ile sağlıklı beslenme konuları gündemde yer almakta ve tarım konusu gün geçtikçe önemli hale gelmektedir. Gıda güvenliği ve sağlığı da düşünüldüğünde devletin bu alana müdahalesi ve politikalar geliştirmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Tarımsal üretimin hava olaylarına ve belirli bir süreye ihtiyaç duyması nedeniyle tarım sektörü diğer sektörleri zorlayıcı hale gelmekte, bu durum ise tarımsal üretim yapan kişileri bu sektörden uzaklaştırmaktadır. Bu nedenle devlet üreticiyi teşvik etmek ve onun risklerini en aza indirmek için devreye girmektedir. Devletin bu desteği olmadan tarım sektörü bitme noktasına gelecektir. Tarım sektörünün bitmesi, işsizliği artırmanın yanında dışa bağımlılığı da artıracak ve ekonomik olarak problemlere yol açacaktır. Bu nedenlerle devlet tarım sektöründe teşvik politikaları izlemektedir (Kızıl ve Çürük, 2021).

3.1.Teşvik Tanımı ve Özellikleri

Teşvik kelimesi özendirme ve isteklendirme anlamına gelmektedir (URL-4, 2024). Teşvik, bir işin yapılması için dürtü anlamına gelmekle birlikte bir işin yapılmasından vazgeçilmesi anlamında da kullanılmaktadır. Ekonomi literatüründe teşviğin farklı tanımları bulunmaktadır. Teşvik, tüketicilerin mal ve hizmetleri düşük fiyattan satın almasına ve üreticilerin ise daha yüksek düzeyde gelir kazanmasına imkân sağlayan devlet müdahalesidir. Diğer bir tanımda teşvik, devletin farklı yöntemlerle bir üretim alanının gelişmesine katkı sunmak için karşılıklı veya karşılık olmadan yaptığı maddi veya maddi olmayan destek ve yardımlar olarak tanımlanmıştır (Oyman,2017). Başka bir tanımda ise devletin ülkenin bir bölgesinde veya tamamında ekonomik faaliyetlerin gelişimini sağlamak amacıyla uyguladığı destekler ve özendirmeler olarak tanımlanmıştır (Ertaş vd., 2017).

Devlet ekonomiye müdahale ederken bunu bazı araçlar kullanarak yapar. Bu araçlar içerisinde kamu gelirleri, kamu harcamaları, borçlanma ve bütçe politikaları yer almaktadır. Devlet özel sektörü destekleyerek ekonomiye müdahale ederken kullandığı en önemli araçlardan bir tanesi teşviklerdir. Teşvikler, devletin kamu harcamalarını kullanarak yapmış olduğu bir müdahale yöntemidir. Devlet, ekonomik sorunların ve büyüme sorunlarının yaşanması, işsizliğin artması, bölgeler arasındaki ekonomik gelişmişlik farklarının artması durumlarında bu olumsuzlukları azaltmak için teşvik aracını kullanmaktadır. Teşvikler ile üreticinin yatırım maliyetleri azaltılarak yatırımlarının artması ve bölgeler arasındaki ekonomik gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılması sağlanır. Teşvikler yalnızca üretimi veya yatırımı artırmak için değil aynı zamanda bazı faaliyetleri de düzenlemek ve azaltmak için kullanılır. Bu kapsamda, çevrenin korunması amacıyla bazı üretim faaliyetlerinin sınırlandırılması bu duruma örnek verilebilir. Teşvikler iki başlığa ayrılır. Bunlar genel ve özel teşviklerdir. Yapılan teşvikler ekonominin tümünü kapsıyorsa bunlar genel teşviklerdir. Örnek olarak; kurumlar vergisi oranının düşürülmesi verilebilir. Daha sınırlı bir alanı kapsayan teşvikler ise özel teşviklerdir. Teşvikler genelde ekonomik faaliyetlere göre sınıflandırılabilir ama amaç, araç ve kapsama göre de sınıflandırılabilir. Ekonomik faaliyetlere göre teşvikler, ihracat ve yatırım teşviklerini kapsar. Üretimi ve yatırımı artırma, amaçlarına göre teşvikleri; ayni ve nakdi teşvikler, araçlarına göre teşvikleri; genel ve özel teşvikler ise kapsamına göre teşvikleri ifade eder (Özkaya ve Doğru, 2023).

Teşvikle ilgili genel çerçeve verilmiş ayrıca teşvik sınıflandırmasına ilişkin bilgi sunulmuştur. Teşvikin özellikleri ise aşağıda yer almaktadır (Candan ve Yurdadoğ, 2017):

- Teşvikleri devlet verir.
- Teşvikler devlete aynı zamanda maliyet yükler. Devletin teşvik verirken hibe veya kredi gibi nakdi yolları seçmesi sonrasında kamu fonları azalır. Vergisel olarak teşviklerde ise devletin alacağına bir azalma meydana gelir (vergi harcaması).
- Teşvik sonrasında devlet alacaklarında bir azalma olurken, üreticiler veya şirketler açısından bir avantaj oluşur.
- Teşvikler, yatırım bölgelerine, yatırım sektörlerine ve yatırımların büyüklüklerine etki etmek amacıyla kullanılır.
- Teşvikler bir koşula bağlanarak verilebildiği gibi koşul olmadan da verilebilir. Ayrıca teşvikler dolaylı veya dolaysız olarakta verilebilir.
- Teşvikler gizli veya açık olarak verilebilir.

- Teşvik politikaları aynı zamanda bölgesel gelişmişlik arasındaki farkları azaltmak, çeşitli sosyal faydaları artırmak için de uygulanır.

- Teşvikler yalnızca nakdi yardımlardan ibaret değildir. Aynı zamanda özendirme, kolaylıklar şeklinde de teşvikler uygulanır.

3.2. Teşvik Uygulama Araçları

Devletin yatırımları artırmak amacıyla yapacağı teşviklerde sıklıkla kullandığı üç tane teşvik aracı mevcuttur. Bu teşvik araçları finansal/nakdi teşvikler, vergisel/mali teşvikler ve diğer teşviklerdir (Dağ ve Çelik, 2018).

3.2.1. Finansal/Nakdi Teşvikler

Finansal/nakdi teşvikler devlet tarafından yatırımcılara karşılıklı veya karşılıksız olarak verilen nakdi veya finansal teşviklerdir. Burada amaç yatırımcıların faaliyete geçirecekleri yatırımları veya projeleri desteklemektir. Bu teşviklerin geri dönüşü genellikle olmamaktadır (Leblebici, 2002). Bu teşviklerin geri ödenmemesi ve bazılarının karşılığının olmaması sebebiyle (karşılığında bir bedel beklenmemesi) yatırım yapan kişiler açısından önemli bir destek sağlamaktadır. (Candan ve Yurdadoğ, 2017). Bu teşvikler yatırım yapan kişilere düşük faizli krediler, hibe, bağış veya nakdi yardımlar şeklinde verilmektedir. Yatırım teşvikleri üçe ayrılmaktadır:

- Yatırım hibesi: Yatırımla ilgili üretim sürecinde oluşan maliyetler ile pazarlama maliyetlerini karşılamak için nakdi olarak verilen teşviklerdir.
- Sübvansiyonlu kredi ve kredi garantileri: Sübvansiyon edilmiş kredi ve çeşitli kredi garantilerini içerir.
- Ayrıcalıklı kamu sigortası: Bu teşvik fazla risk unsuru barındıran yatırımlarda gündeme gelir. Döviz kuru istikrarsızlığı oluştuğunda, politik olarak sıkıntılar yaşandığında veya devalüasyon gibi ortamlarda verilir (Yavan, 2010).

3.2.2. Vergisel/Mali Teşvikler

Makroekonomik hedefler gerçekleştirebilmek için vergi mevzuatında yapılan değişikliklerle, belirli ekonomik unsurlara veya faaliyetlere vergi teşvikleri ve kolaylıklar sunarak vergisel ayrıcalıklar sağlanmaktadır. Bu tür uygulamalar genellikle gelişmekte olan ülkelerde tercih edilmektedir (Akın, 2005). Devletin maddi bir şey vermediği, aslında hakkı olandan vazgeçtiği teşvik mali teşvik olarak adlandırılır. Devlet esasında nakdi bir yardımda bulunmaz fakat alması gereken vergiyi almaz. Mali teşvikler, bazı vergilerde muafiyet veya istisna şeklinde uygulanabilmekle birlikte aynı

zamanda ödemelerin ertelenmesi veya taksitlendirilmesi olarak da uygulanabilir. Bu teşvikler dokuz kaleme ayrılmaktadır (Yavan, 2010).:

- Kâra dayalı mali teşvikler: Vergilerin indirilmesi veya vergi tatilini içeren teşviklerdir. Örnek olarak kurumlar vergisi veya kazançlardan alınan vergilerin indirilmesi vb. verilebilir.

- Sermaye ve yatırıma dayalı mali teşvikler: Yatırım indirimini veya hızlandırılmış amortismanı içerir.

- Emeğe dayalı mali teşvikler: Firmalara çalıştırdıkları işçilerin sosyal güvenlik harcamalarının azaltılması yoluyla yapılan vergisel indirimlerdir.

- Satışa dayalı mali teşvikler: Satışlar kapsamında kurumlar vergisinin azaltılmasıdır.

- İthalata dayalı mali teşvikler: Üretim süreci kapsamındaki girdiler, hammadde veya sermaye mallarında, gümrük muafiyeti ve ithal mallara getirilen vergi indirimi olarak uygulanmaktadır.

- İhracata dayalı mali teşvikler: İhracatta gelir vergisi indirimi, ihracat vergisi indirimi, gümrük vergisi iadesi, döviz ile kazanılmış gelirden vergi indirimi gibi teşvikleri içermektedir.

- Diğer özel harcamalara dayalı mali teşvikler: Pazarlama ve promosyon kapsamında gerçekleştirilen harcamalarda gelir vergisi indirimi sağlanması gibi teşvikleri içerir.

- Katma değere dayalı mali teşvikler: Gelir vergisi indirimi veya değer kazançlarında gelir vergisi indirimi sağlanması gibi teşvikleri içerir.

- Ülke dışı mali teşvikler: Başka ülkelerde faaliyet gösteren firmalar için vergi indirimi sağlanmasını içerir.

Vergi yasalarındaki teşvikler, ilk başta vergi gelirlerinde azalmaya neden olan araçlar olarak düşünülebilir. Ancak bu teşvikler, daha hedeflenmiş ve gerçekçi bir şekilde uygulanması halinde tasarrufların verimli yatırımlara özellikle de sanayi yatırımlarına yönlendirilmesi, üretimde verimliliğin artmasına bunun sonucunda ise iş imkanlarının (istihdamın) artmasına sebep olmaktadır. İş imkanlarının artması üretim ve çalışma alanlarını artırarak vergi geliri kaybını uzun süreçte telafi eder ve vergi gelirlerinin artmasına imkan sağlar (Candan ve Yurdadoğ, 2017).

3.2.3.Diğer Teşvikler

Diğer teşvik uygulama araçları ise dört çeşit olup aşağıda yer almaktadır:

- **Düzenleyici teşvikler:** Güvenlik, sağlık, çevre gibi alanların standartlarının iyileştirilmesi, hali hazırda geçerli standartlara uyumu sağlamak için geçici veya sürekli muafiyetler tanınması ve mevcut mevzuatın, yatırımcıyı olumsuz etkilemeyecek şekilde standartlaştırılarak sağlanan teşviklerdir.

- **Sübvansiyonlu hizmetler:** Ulaşım ve altyapı hizmetlerinin sübvansiyon edilmesi, maddi kaynak sağlamak amacıyla destek verilmesi, proje yapma ve hazırlama, hammadde temini, üretim ve pazarlama tekniklerine yönelik rehberlik sağlanması ve teknik anlamda bilgi sunularak kalite güvencesinin sunulması şeklinde sağlanan teşviklerdir.

- **Piyasa ayrıcalıkları:** Kamu ile sözleşmelerde ayrıcalık tanınması, dış rekabette firmanın korunması, tekel hakkı sağlanması gibi sunulan teşviklerdir.

- **Döviz kuru ayrıcalığı:** Kurun düşürülmesi ile özel kur hakkı sağlanması, yabancı kredi kullanımında kur riskinin azaltılması, ihracat gelirlerine döviz kredisi sağlanması ve sermaye ile kar elde edilmesinde ayrıcalık sağlanması gibi teşviklerdir (Yavan, 2010).

Ayrıca üretici ve tüketiciyi bir araya getiren pazar teşviği, çiftçilere ürünleri için soğuk hava deposu, uygun fiyata sulama ve ata tohum teşviği gibi tarım sektöründeki teşviklerde diğer teşvik araçları içerisinde yer alır. Pazar teşviği üreticiyi ve tüketiciyi bir araya getirmekte olup buna yeryüzü pazarları örnek olarak gösterilebilir. Bu teşvikler, ürünlerin yerel pazarlardan alınmasını teşvik etmek amacıyla uygulanmaktadır (Paksoy ve Özdemir, 2014).

3.3.Tarımsal Teşvik

Tarım sektöründe üretimin uzun sürmesi, düşük verimlilik, sınırlı nakit geri dönüşümü ve finansal kaynak eksiklikleri, teşvik ihtiyacını artırmaktadır. Tarım sektöründe uygulanan politikalar, tarımda üretimi daha verimli hale getirmeyi amaçlayan üretken politikalar olarak tanımlanır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde, nüfusun büyük bir kısmı tarım sektöründe çalışırken, halkın temel tüketim ihtiyaçlarının çoğu bu sektörden karşılanmaktadır. Bu nedenle, devletin tarım sektörüne müdahale etmesi ve destekleme politikaları geliştirmesi kaçınılmazdır. Böylece devlet bazı müdahalelerle hem tüketiciyi hem de üreticiyi korumayı amaçlayan politikalar izlemektedir. Tarımla ilgili politikalar, uzun yıllar boyunca korumacılık temeline dayanarak şekillendirilmiştir. Ancak, 20. yüzyılın sonlarına doğru küreselleşmeyle birlikte tarım sektöründe de devletin destekleri belirginleşmeye başlamıştır. Küresel düzeyde, tarım politikalarında yapısal reformların uygulanması gerektiği tartışmaları

gündeme gelmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle, dünya genelindeki tarım reformları, üreticilere sağlanan destek mekanizmalarını ve politikalarını yeniden şekillendirmiştir. Çıktı odaklı desteklerden ziyade çevre koruma, hayvan refahı ve gıda güvenliği gibi hedeflere dayalı desteklerin verilmesi giderek daha etkin bir yöntem olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Karaman ve Yavuz, 2012: 168). Bu tür destekleme politikaları, ekonomik koşulların uygun olduğu durumlarda çiftçilerin üretime sürdürülebilir ve dengeli bir şekilde devam etmelerini sağlamayı, üretimi ve verimliliği artırmayı, aynı zamanda ürün çeşitliliğini desteklemeyi amaçlamaktadır (Gezer ve Gezer, 2022).

Tarım sektörü en fazla suya ihtiyacı olan sektörler arasındadır. Ancak bu sektör, iklim değişikliği nedeniyle su sorunu ile karşı karşıyadır. Ayrıca nüfusun gıda ihtiyacını karşılamak için suya olan talebin hızla yükselmesi de suya olan ihtiyacı artırmaktadır. Sınırlı su kaynaklarına olan talep arttıkça, tarımda ihtiyaç duyulan su miktarı azalmakta bu da dünya çapında gıda güvenliğini riske atmaktadır. Bu kapsamda devletin su tasarrufu sağlayan sulama aletlerine, drenaj ve arazi toplulaştırması gibi fiziki alt yapı hizmetlerine destek sunması gerekmektedir. Sorunların önlenmesi için tarımsal teşviklerin geliştirilmesi önem arz etmektedir (Çakmak ve Gökalp, 2011).

3.3.1. Tarımsal Teşvik Uygulamasının Amaçları

Teşvikler, devletlerin ekonomik hayata müdahalesinde önemli maliye politikası aracı ve harcama kalemi olarak uygulanır. Teşviklerin belirli özel amaçları olsa da nihai amaç, ülkenin refah seviyesinin yükseltilmesidir (Yavuz, 2010). Teşvik uygulamasının amaçları arasında sanayileşmeyi ve bölgesel kalkınmayı sağlamak, istihdamı artırmak, uluslararası rekabette avantaj sağlamak gösterilebilir. Resmi Gazete’de yayınlanan “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar” ın amaç bölümünde, *“kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler doğrultusunda tasarrufların katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirilmesine, üretim ve istihdamın artırılmasına, uluslararası rekabet gücünü artıracak ve araştırma- geliştirme içeriği yüksek bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar ile stratejik yatırımların özendirilmesine, uluslararası doğrudan yatırımların artırılmasına, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına, kümelenme ve çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.”* denilerek teşvik politikaları tanımlanmaktadır (Candan ve Yurdadoğ, 2017). Tüm iktisadi, sosyal ve mali teşvik politikalarının amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özkaya ve Doğru, 2023):

- Çeşitli sektörlerde üretim ve yatırımı artırmak,
- İhracatı artırmak ve üretilen malları geliştirmek,

- Çeşitli sektörler arasında rekabet kapasitesini artırmak,
- Yabancı sermayenin ülke içine girişini sağlamak,
- Ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınmayı sağlamak,
- Bölgeler arasında oluşan gelişmişlik farklarını azaltmak,
- Yatırımcıları çeşitli risklerden korumak ve yatırım hızını artırmak,
- Araştırma ve geliştime faaliyetlerini hızlandırmak,
- Ülke genelinde istihdamı artırmak,
- Başka ülkelere karşı rekabet gücünü korumak ve artırmak,
- Özel sektörü daha fazla alana yatırım yapmaya yönlendirmek,
- Sanayileşmeye ve teknolojik gelişime katkı sunmak,
- Bazı sektörlerin gelişimine katkı sunarak onları çeşitli risklerden korumak,
- Çevre sağlığını korumak ve buna uygun üretim yapmayı sağlamak teşvik politikalarının amaçları arasında sayılabilir.

Tarım politikası, temel olarak sürdürülebilir bir gelir seviyesinin sağlanması ve istikrarlı bir ekonomik yapı oluşturulması gibi hedeflere ulaşmayı amaçlayan, tarım sektörüyle ilgili müdahaleleri kapsayan bir politika olarak ifade edilebilir. Tarım sektöründe, çevresel koşullara bağlı olarak üretim gerçekleştirilmesi sebebiyle arz ve talep esneklikleri genellikle düşük seviyelerde kalır. Piyasanın temel sektörlerinden biri olan tarım, devletin mali araçları vasıtasıyla bu belirsizlikleri azaltmayı ve sektördeki dengesizlikleri ortadan kaldırmayı hedefler. Tarımsal üretimdeki emek ve sermaye değişimleri, üretim miktarını önemli derecede etkileyebilir. Ancak tarımsal üretim, büyük ölçüde doğal koşullara bağlıdır. Bu nedenle devlet, doğal koşullarda meydana gelen belirsizliklerin etkilerini azaltmak ve arz ile talep dengesini daha düzenli bir seviyeye getirmek adına tarım sektörüne müdahalede bulunmayı gereksinim olarak görür. Tarımsal ürünler, insanların beslenme gibi en önemli ihtiyaçlarından birini karşıladığından, gelir seviyesindeki değişiklikler talebi çok fazla etkilemez. Tarımsal ürünlerin arz ve talep esneklikleri düşüktür. Bu durum tarımsal piyasaların diğer piyasalara oranla daha karmaşık bir yapıya sahip olmasına yol açar. Bu nedenle, tarım sektörü diğer sektörlerle göre daha hassastır (Noyan, 2016). Bu kırılganlıkların ortadan kaldırılması için tarım sektöründe teşviklere ihtiyaç vardır.

Tarımsal faaliyetler, sektörün temel sorunlarına çözüm bulmak, tarım sektörüyle ilgili uygulanan politikaların etkinliğini yükseltmek ve tarım sektörünün yeni politikalara uyumunu sağlamak amacıyla desteklenmektedir. Tarımsal destekleme politikaları, etkinlik ile verimliliği artırmaya yönelik programlarla uygulanır. Yapılacak

olan destek ödemeleri, bütçe olanakları ve programların özelliklerine göre gerekli denetimlerin ardından yapılır (Ertaş vd., 2017). Genel olarak tarım teşvik politikalarının amaçları aşağıda sıralanmıştır (Noyan, 2016).:

- Tarım sektörünü ekonomik açıdan iyi bir seviyeye taşımak,
- Tarımsal üretimin artırılarak hammadde teminini sağlamak ve ihracatı artırmak,
- Tarımsal üretimde kendine yetebilen bir ülke olabilmek ve vatandaşlarına sağlıklı bir beslenme imkânı sunabilmek,
- İklim değişikliği vb. doğal koşullardaki belirsizliklerin etkilerini azaltmak için arz ve talep dengesini istikrarlı bir hale getirmek,
- Sektörler arasındaki gelir dengesizliklerini ortadan kaldırılarak istihdamı sağlamak,
- Tarımsal üretim artırılarak kırsaldan kentlere göçü azaltmak,
- Son teknolojik gelişmeler takip edilerek kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayıp üretim risklerini azaltmak,
- Hayvansal ürünlerin ve yeni ürünlerin ihracatını artırmak.

3.3.2. Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Teşvik Politikaları

Tarım politikalarının ülke ekonomileri içerisinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olmasının üç temel nedeni bulunmaktadır. İlk olarak, tarım sektöründe çalışan bireylerin gelir düzeyi, diğer sektörlerde çalışanlara oranla daha düşüktür. Bu durum, sektördeki gelir eşitsizliğinin giderilmesini ve tarımsal istihdamın korunmasını hedefleyen politik müdahaleleri gerekli kılmaktadır. İkinci olarak, tarımsal üretim, toplumun sağlıklı ve yeterli beslenmesinin sağlanması açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla, gıda arz güvenliğini teminat altına almak amacıyla tarımsal üretimin sürekliliğini destekleyen stratejiler önem kazanmaktadır. Üçüncü olarak ise, üretimin önemli bir bölümünü gerçekleştiren küçük ölçekli aile işletmelerinin, piyasadaki büyük tarım işletmeleri karşısında korunması, hem ekonomik çeşitliliğin sürdürülmesi hem de kırsal alanlardaki toplumsal istikrarın sağlanması açısından hayati bir öneme sahiptir (Güder, 2019).

Tarım sektöründe üretici gelirlerinin artırılması, yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve üretilecek ürünlerin rasyonel biçimde planlanarak arz-talep dengesinin sağlanması şeklinde temel ekonomik hedefler, yalnızca sektöre özgü destekleme politikalarıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda genel ekonomi politikalarıyla da uyum içinde yürütülmesini zorunlu hale getirmektedir. Tarım sektörünün etkinliğini sürdürmesi, değişen sosyoekonomik koşullara uyum sağlayabilmesi, toplumsal gıda

güvenliğinin sağlanması ve küresel ölçekte rekabet edebilirliğin artırılması için devletin sektöre yönelik destekleme ve teşvik edici politikalarını istikrarlı bir şekilde sürdürmesi gerekmektedir (Seven, 2018).

Cumhuriyet döneminde tarım politikalarının şekillenmesinde önemli bir dönüm noktası, 1925 yılında aşar vergisinin kaldırılması olmuştur. Bu gelişmeyi, toprak reformu girişimleriyle birlikte 1935'te Tarım Kredi ve Satış Kooperatiflerinin, 1937'de Zirai Kombinaların ve 1938'de Devlet Ziraat İşletmesi'nin kurulması izlemiştir. 1950'li yıllarda mekanizasyonun artması, özellikle traktör kullanımının yaygınlaşması, tarımsal üretimde önemli artışlar sağlarken; tarımın toplam istihdam ve gayrisafi millî hasıla içindeki payı zamanla azalmıştır. 1960'lı yıllardan sonra ise tarım sektörü, devletin hazırladığı beş yıllık kalkınma planları kapsamında ele alınmaya başlanmış, bu sayede tarımsal hedefler daha sistematik biçimde belirlenmiş ve destekleme politikaları öngörülebilir bir yapıya kavuşturulmuştur (Kızıl, 2021).

1946 yılında çok partili siyasi sisteme geçilmesinin ardından, 1950 seçimleri ile iktidara gelen Demokrat Parti, devletçi politikaları terk ederek daha liberal bir ekonomik yaklaşım benimsemiştir. Bu süreçte, özellikle ABD'nin Marshall Planı kapsamında sağladığı ekonomik yardımların büyük bölümü tarım sektörüne yönlendirilmiştir. Tarım sektörüne sağlanan kredilerle birlikte traktör sayısında artış yaşanmış, bu da ekili arazi miktarının genişlemesine ve tarımsal üretimin artmasına neden olmuştur. Nitekim, 1950'li yıllarda yaklaşık 8 milyon hektar olan hububat ekim alanı, 1960'lı yıllarda 13 milyon hektara ulaşmıştır. 1960 sonrası dönemde benimsenen ithal ikameci sanayileşme politikaları kapsamında, tarımsal üretim ve verimliliği artırmak, tarım politikalarının temel hedeflerinden biri haline gelmiştir. Nüfusun büyük bir bölümünü kapsayan tarım sektörü, istihdam, dış ticaret ve gayrisafi yurt içi hasıla üzerindeki katkısı açısından da kritik bir konumda değerlendirilmiştir. Bu dönemde uygulanan tarım politikaları; taban fiyat uygulamaları, destekleme alımları, girdi sübvansiyonları ve düşük faizli kredi destekleri gibi çeşitli araçlarla yürütülmüştür. Yıllara göre farklılık gösteren bu uygulamalarla çok sayıda tarım ürününe pazar fiyat desteği sağlanmıştır (Keskin, 2019).

1970'li yılların sonlarına doğru Türkiye'de uygulanan ithal ikameci sanayileşme modeli, sürdürülebilirliğini yitirerek ekonomik yapının dış müdahalelere açık hale gelmesine neden olmuştur. Bu süreç, 1980 askeri darbesi sonrasında uluslararası finans kuruluşlarına olan bağımlılığın artmasıyla daha da pekişmiştir. Takip eden yıllarda, özellikle 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler ve devalüasyonlar, tarım sektöründe dış sermayenin etkisinin artmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde, 24 Ocak ve 5 Nisan kararları olarak literatürde yer alan iki önemli karar alınmıştır. Bu 20

yıllık süreçte, ekonomi literatüründe önemli yer edinen 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 kararları öne çıkmıştır. Tarım politikasındaki liberal ve piyasa odaklı dönüşüm, 24 Ocak 1980'de alınan ekonomik kararlarla birlikte başlamıştır. Bu kararların temel amacı, piyasa ekonomisine geçişi sağlamaktır. Devletin fiyatlar üzerindeki denetimi büyük ölçüde kaldırılmış, özellikle kamuya ait mallarda ciddi fiyat artışları yaşanmıştır. Ekonomideki liberalleşme süreciyle beraber devletin desteklediği tarımsal ürün sayısında da azalmaya gidilmiştir (Öztürk, 2023). 24 Ocak 1980 tarihli kararlarla birlikte benimsenen neoliberal ekonomik politikalar, tarım sektörünü doğrudan etkileyen kapsamlı düzenlemeleri barındırmaktadır. Bu politikaların temel varsayımı, yüksek enflasyonun başlıca nedenlerinden birinin tarımsal destekleme olduğu ve bu desteklerin kamu bütçesi üzerinde ciddi bir yük oluşturduğuydu. Bu doğrultuda, tarımsal desteklerin kapsamının daraltılması hedeflenmiş, böylece iç talebin sınırlandırılması, sanayi üretiminde fazlalık yaratılması ve tarım girdisi kullanan sanayi ürünlerinin maliyetlerinin düşürülmesi amaçlanmıştır. 1980-1989 döneminde destek kapsamındaki ürün sayısı 24'ten 10'a indirilmiştir. Sonraki süreçte yani 1990'lı yıllarda siyasi konjonktürden kaynaklı dalgalı bir seyir izlenmiştir. Özellikle seçim dönemlerinde destekleme harcamalarında artış gözlemlenirken, 1994-1995 döneminde yaşanan daralma, 1994 ekonomik krizi sonrasında IMF ile kordineli olarak uygulamaya konulan 5 Nisan kararlarıyla şekillenmiştir. (Tokatlıoğlu vd., 2018).

2000'li yıllarda Türkiye'nin tarım politikalarında önemli bir dönüşüm süreci yaşanmıştır. Bu dönüşümde, Uluslararası Para Fonu (IMF), Avrupa Birliği (AB), Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası aktörlerin yönlendirmeleri kadar, iç ekonomik sorunlar da etkili olmuştur. Bu bağlamda, dönemin en dikkat çekici gelişmesi, 2001-2008 yılları arasında uygulanan ve Dünya Bankası tarafından desteklenen Tarım Reformu Uygulama Projesi'dir (ARIP). Söz konusu projenin temel amacı, tarım sektöründe rekabet gücü yüksek bir yapı inşa etmek ve kamu bütçesi üzerindeki mali yükü azaltmaktır. ARIP üç ana bileşenden oluşmaktadır: Doğrudan gelir desteği (DGD) sistemine geçiş, fiyat ve kredi desteklerinin kademeli olarak kaldırılması, ve devletin tarımsal faaliyetlere müdahalesinin azaltılması. Bu doğrultuda geleneksel destekleme mekanizmaları sona erdirilmiş ve DGD uygulaması hayata geçirilmiştir. 2000 yılında ekonomik istikrar programı çerçevesinde, Türkiye'de tarım politikalarında köklü bir değişime gidilmiş ve doğrudan gelir desteği (DGD) sistemine geçilmiştir. Bu yeni destekleme modeli, geleneksel ürün bazlı desteklerin aksine, üretimden bağımsız ve arazi büyüklüğüne dayalı ödemeleri esas almıştır. 2008 yılına kadar uygulanan DGD sistemi, çiftçi kayıt sisteminin (ÇKS) oluşturulmasıyla birlikte

tarım sektöründe kayıtlılığın artmasına önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca, 2004 yılında hazırlanan Tarım Stratejisi Belgesi (2006–2010), ARIP dışında, tarım politikaları açısından dikkat çeken diğer bir gelişmedir. Tarım Stratejisi Belgesi ile sürdürülebilir, rekabetçi ve AB normlarına uyumlu bir tarım yapısının tesis edilmesi amaçlanmıştır. 2006 yılında çıkarılan 5488 sayılı Tarım Kanunu, Türkiye'de tarım sektörü ve kırsal alanların kalkınma planları doğrultusunda geliştirilmesini hedeflemiştir. 2005'te yayınlanan 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu, üreticilerin risklerden kaynaklanan zararlarını telafi etmeyi amaçlamaktadır. Aynı yıl yürürlüğe giren 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ise tarım arazilerinin sürdürülebilir kullanımını düzenlemiştir. 2016'da başlatılan Milli Tarım Projesi ile 2017'den itibaren havza bazlı üretim modeline geçilmiş, bu modelle üretim bölgeleri tanımlanarak destekleme politikaları, ürün ve bölge bazında şekillendirilmiştir ve Türkiye' nin sahip olduğu iklim çeşitliliği göz önünde bulundurularak, bölgeler arasında karşılaştırmalı üstünlük ilkesine dayalı olarak geliştirilmiştir. Bu model ile her bir havzada ekonomik açıdan en avantajlı veya en az dezavantajlı olan ürünlerin öncelikli olarak desteklenmesi amaçlanmakta olup bölgesel üretim potansiyelinin etkin şekilde değerlendirilmesine katkı sağlanmaktadır. 2020 itibarıyla tarım havzası sayısı 945'e çıkarılmış ve desteklenecek ürünler yeniden belirlenmiştir (Yüceer vd., 2020; Öztürk, 2023).

Tarımsal desteklemelerle ilgili 2010 yılı sonrası verileri incelenmiş olup Tablo 3'te verilmiştir. Tablodaki verilere göre tarımsal destekleme ödemelerinin 2010 yılından sonra sürekli bir yükseliş içerisinde olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Yıllara göre tarımsal desteklemeler (Cari Fiyatlarla, Milyar TL) (URL-7, 2024; URL-6, 2024)

Göstergeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Toplam Tarımsal Destek Ödemeleri	5.9	7.1	7.6	8.7	9.2	10	11.5	12.8	14.5	17	22
Destek Ödemelerinin GSYH İçindeki Payı %	0.54	0.55	0.54	0.56	0.53	0.55	0.44	0.41	0.41	0.44	0.44
Destek Ödemelerinin Bütçe İçerisindeki Payı %	2	2.2	2.1	2.1	2	2	2	1.9	1.8	1.7	1.8

Tarım destekleme ödemelerinin düzenli şekilde artış göstermesinde, tarımsal üretimde azalma ve bunun sonucunda işsizlik, ithalatın artması gibi olumsuz durumların önüne geçilmek istenmesi yatmaktadır. Bu kapsamda Tarım ve Orman Bakanlığı yöneticileri tarım sektörünün önemini vurgulayarak gelecekte tarımda öncü olan ülkenin dünyada da öncü olacağını ifade etmektedirler. Tarım destekleme ödemelerinin gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payının Tablo 3. incelendiğinde yıllara göre azaldığı görülmektedir (Güder, 2019; Keskin, 2019). Ayrıca yıllara göre tarımsal destek ödemelerinin arttığı görülse de tarımsal destek ödemelerinin bütçe içerisindeki paylarında azalış olduğu görülmektedir. 2010 yılında tarımsal desteklemelerin bütçe içerisindeki payı %2 iken 2020 yılında %1.8'e, 2024 yılında ise bu oran %0.8'e gerilemiştir (URL-7, 2024). Bu durum tarım sektörüne verilen desteğin daha da artırılması gerektiğini göstermektedir. Tarımsal destekler artırılmalı ve bu konuda doğru politikalar oluşturulmalıdır (Keskin, 2019).

3.3.3.Tarımsal Teşvik Araçları

Türkiye’de uygulanan ve 5488 Sayılı Tarım Kanunu’unda yer alan ve literatürde öne çıkan tarımsal teşvik araçları aşağıda yer almaktadır.

3.3.3.1.Doğrudan Gelir Desteği

Doğrudan gelir desteği 5488 sayılı Tarım Kanuna göre “*Üreticilere, tarımsal üretim amacıyla işledikleri araziler için Kurulun teklifi üzerine, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen birim ödeme miktarı üzerinden, doğrudan ödeme yapılır. Ödeme miktarları, üreticilerin tarım politikaları amaçları ve çevre koruma koşullarına uyumunu kolaylaştırmak üzere farklı düzeylerde belirlenebilir*” şeklinde ifade edilmiştir (5488 Sayılı Tarım Kanunu). Doğrudan gelir desteği, dekar başı tutarlarda üretimle ilgisi olmayan ve doğrudan olarak üreticiye devlet tarafından sağlanan finansal yardımlardır. Bu desteğin üretimden bağımsız olması, devletin üreticilere yaptığı ödemelerin, üreticinin ürettiği ürünün türü ya da miktarıyla herhangi bir ilişkisinin bulunmaması anlamına gelir. Doğrudan gelir desteği, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile verilen niyet mektuplarında yer alarak 2000 yılından sonra uygulamaya geçilmiştir. Doğrudan gelir desteği, devletin üreticilerin gelirini artırmayı amaçlayarak hayvan başına yapılan ödemeler, doğal afetler nedeniyle verilen destekler veya birim dekar başına ödeme gibi çeşitli şekillerde sunulan yardımlardır. Bu desteklerin finansmanı, kamu bütçesinden sağlanmaktadır. Sonuç olarak bu ödemelerin, vergi oranlarını yükseltme gibi istenmeyen etkileri de olabilir (Günaydın, 2006:20-22).

Doğrudan Gelir Desteği, çiftçi kayıt sisteminin oluşturulmasında önemli bir role sahiptir. Fakat üretimden bağımsız bir şekilde uygulanan doğrudan gelir desteği tarımsal bazı sorunları derinleştirmiştir. Doğrudan gelir desteği, tarımsal destekleme amacı güdülmesine rağmen verimlilik artışı sağlamaktan ziyade mülkiyet esasına dayalı olduğu için üretim ve fiyat hareketlerinden bağımsız bir hale gelmiştir. Bu nedenle doğrudan gelir desteği, genellikle sosyal bir politika aracı olarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur (Kışman ve Kırac, 2014). Doğrudan gelir desteği programı 2008 yılından itibaren sona erdirilmiştir. Bu desteğin yerini, alan bazlı destekler almıştır. Bunlar arasında organik tarım, mazot ve gübre desteği, iyi tarım uygulamaları, sertifikalı tohum ile fidan desteği gibi destekler yer almaktadır. Çiftçi kayıt sistemi doğrudan gelir desteği ile birlikte gelişmiş olsa da 2008'de, doğrudan gelir desteğinin kaldırılması sonrasında kayıtlı çiftçi sayısının azalmasına yol açmıştır (Narin, 2008).

3.3.3.2.Pazar Fiyat Desteği

Pazar fiyat desteği, üretici odaklı bir destekleme aracı olarak finansmanını tüketicilerden sağlamaktadır. Devlet bu sistemde, tarım üreticilerinin gelirlerini artırmayı ve ürün fiyatlarının istikrarını korumayı hedefleyerek piyasaya müdahale eder. Bu müdahale, genellikle iki ana yöntemle; taban fiyat belirlenmesi ve fiyat primleri uygulanması kullanılarak yapılır. Bununla birlikte iç pazarın korunması amacıyla uygulanan dışsatım teşvikleri ile dışalım kısıtlamaları da bu çerçevede ele alınmaktadır. Pazar fiyat desteği uygulamalarında, tüketici fiyatları da dolaylı olarak etkilenir. Zira ürünün taban fiyatı belirlendiğinde, bu fiyatın altında satış yapılması mümkün olmadığı için piyasa koşulları gereği oluşan maliyetler tüketicilere yansır. Sonuç olarak bu durum tüketici fiyatlarının yükselmesine neden olur (Günaydın, 2006).

Geçmişten bu yana en yaygın destekleme aracı olarak kullanılan pazar fiyat desteği, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen bir ürünün alım fiyatını tespit etmekte ve alımı gerçekleştirecek kurumu belirlemektedir. Ancak ilerleyen yıllarda, alım yapan kurumların Hazine tarafından karşılanan görev zararlarının büyümesi, üretime dayalı desteklerin sürdürülebilirliğini ciddi şekilde tehdit etmeye başlamıştır. Örneğin, ÇAYKUR, TEKEL gibi kurumların 1991 yılında oluşan görev zararı 1.253 milyon TL iken, bu rakam 2001 yılına gelindiğinde görev zararı 1.981 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu durum, o dönemde Türkiye'nin tarımsal politikalarının kötü yönetilmesine dair önemli bir örnek sunmaktadır. Günümüzde pazar fiyat desteği, sınırlı bir şekilde uygulanmaya devam etse de geçmişteki gibi bu desteklerin tarım piyasalarına etki etmesi ve üretimin artmasını teşvik etmesi artık mümkün değildir (Acar ve Bulut, 2009).

Pazar fiyat desteği tüketicilerin ödediği fiyatları artırıcı bir etki yapar. Devletin piyasaya müdahalesi sonucunda fiyatların yapay olarak yüksek tutulması, ihtiyaç duyulan miktarın satın alınmaması durumunda piyasa fiyatları üzerinde etkili olmak yerine, yalnızca mal satanlara haksız kazanç imkânı sağlar. Bunun yanında, özellikle seçim dönemlerinde fiyat desteği arttığında ve siyasi hedefler doğrultusunda kullanıldığında, alım yapmakla sorumlu olan Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) görevlendirilir. Bu KİT'ler arasında, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), Türkiye Şeker Fabrikaları (TÜRKŞEKER), Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR), Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü (ESK), Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) yer almaktadır. Ürün alım fiyatları Bakanlar Kurulu tarafından belirlenirken, bu süreçte meydana gelen Kamu İktisadi Teşebbüslerinin zararları hazine tarafından karşılanır ve bu da devletin bütçesi üzerinde ek bir mali yük oluşturur. Pazar fiyat desteği uygulamasında alım yapılan ürün miktarları, destekleme fiyatları ve bu fiyatların açıklanma zamanları sıkça tartışılmıştır. Destekleme fiyatları, genellikle hasat sürecinin sonrasında veya hemen ilan edildiği için üreticilerin ekim dönemindeki kararlarına rehberlik edememektedir. Bu da üretim, pazarlama gibi süreçlerde sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca çeşitli zamanlarda bazı ürünlerde stoklar oluşmuş ve bu durum, düşük fiyatlarla birlikte üreticilerin gelirlerinde düzensizliğe neden olmuştur (Aktaş vd., 2015).

3.3.3.3.Fark Ödemesi Desteği

Fark ödemesi desteği, talep baskısının fazla olduğu ürünlerde, destekleyicinin üreticiye her birim üretim için belirli bir ödeme almasını taahhüt ettiği bir destekleme yöntemidir (Özüdoğru, 2015). Çiftçilere, üretim maliyetleri ve piyasa fiyatları göz önünde bulundurularak fark ödemesi desteği sağlanır. Bu destek, özellikle arz açığı bulunan ürünlere yönelik olarak uygulanır. Her yıl, hangi ürünlerin destek kapsamına alınacağı ve ödeme miktarları, yetkili Kurul tarafından belirlenir. Fark ödemesinden faydalanmak isteyen çiftçilerden, üretim ve satışla ilgili gerekli belgeler talep edilebilir (5488 Sayılı Tarım Kanunu).

3.3.3.4.Telafi Edici Ödemeler Desteği

Üreticilerin piyasada fazla bulunan ürünleri üretmeleri yerine alternatif ürünlere yönelmeleri teşvik edilir. Alternatif ürün yetiştiren üreticilere, bu değişim sürecinde yaşanabilecek gelir kayıplarını karşılamak amacıyla telafi ödemeleri yapılır. Ödenecek tutar, üreticinin alternatif ürünlere ayırdığı arazi miktarı ile belirlenen birim ödeme

tutarının çarpımıyla hesaplanır. Ayrıca üreticilerin, alternatif ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması için yapacakları yatırımlara yönelik olarak ilave finansal destek sağlanabilir. Ürünlerin kapsamını, birim ödeme tutarlarını, ödeme sürelerini vb. her yıl Cumhurbaşkanı belirler (5488 Sayılı Tarım Kanunu).

3.3.3.5.Kırsal Kalkınma Destekleri

Kırsal gelirleri artırmak ve altyapıyı güçlendirmek, sosyal yapının iyileştirilmesi, modern sulama sistemlerinin yaygınlaştırılarak sürdürülebilir bir biçimde yönetilmesi hedefiyle, kırsal toplumun bireysel ya da toplu olarak gerçekleştireceği yatırım projelerinin maliyetinin bir kısmı devlet tarafından karşılanır. Bu destek ilgili Bakanlık tarafından yürütülmektedir. Kırsal alandaki yatırımların desteklenmesinde, köylerde ve diğer kırsal bölgelerde istihdam yaratacak tarımsal ve tarım dışı ekonomik faaliyetlere öncelik verilir (5488 Sayılı Tarım Kanunu). Bu desteğin sağlanmasının amacı, kırsal alanların gelişimine katkı sunulması ve sosyal yapıyı güçlendirerek bu bölgelerde yapılacak yatırım projelerinin desteklenmesidir (Özkan ve Karaköy, 2018).

3.3.3.6.Diğer Destekler

Diğer destekler; dolaylı gelir desteği, girdi desteği, fark ödeme destekleri ve 5488 sayılı Tarım Kanunu'nda yer alan tarımsal destekleme araçları şeklinde incelenmektedir.

Dolaylı Gelir Desteği: Ürüne doğrudan yapılan sübvansiyonlar dışında kalan ancak üretim miktarını ve kalitesini etkileyen girdilere sağlanan sübvansiyonlardır. Bu sübvansiyonlar, devletin belirli zamanlarda sunduğu mali yardımları kapsar. Bu yardımlar arasında vergi indirimleri, kredi faiz desteği, sermaye bağışları gibi uygulamalar yer alır. Ayrıca bitkisel üretimle ilgili olarak gübre, sulama, tohumluk, ilaç vb. girdi sübvansiyonları da bulunmaktadır. Bu tür sübvansiyonlar, üretim maliyetlerini azaltmayı amaçlar. Ancak girdi sübvansiyonları, tarımsal yapıyı geliştirmektense, ürünlerin piyasada oluşan fiyatlarının, üretim maliyetlerinden daha düşük olmasını sağladığı için sadece geçici bir çözüm sunar (Aktaş vd., 2015).

Girdi Desteği: Türkiye'de uygulanan alan bazlı destekler arasında girdi desteği de yer almaktadır. Bu destek, genellikle mazot ve gübre gibi girdiler için sağlanır ve üretim miktarına veya satış fiyatına bağlı değildir. Bu destekten yararlanabilmek için tek koşul, tarım arazisinin üretim amacıyla kullanılmasıdır. Alan bazlı girdi desteği, doğrudan gelir desteği ile benzer bir yapıya sahip olsa da aralarında destek ürün bazında farklılık vardır. Şöyleki doğrudan gelir desteği tüm ekilen ürünler için aynı tutarda verilirken,

alan bazlı girdi desteği, her ürün için farklı miktarlarda sağlanır. Bu durum girdi desteğinin, doğrudan gelir desteğine göre üretim üzerindeki etkisinin daha yüksek olmasını mümkün kılmaktadır (Bulut, 2023).

Fark Ödeme Destekleri: Fark ödemesi desteği, 5488 sayılı Tarım Kanunu' na dayalı olarak çiftçilere, üretim maliyetleri ve iç-dış piyasa fiyatları dikkate alınarak verilen bir destek türüdür. Bu destek, genellikle arz açığı yaşıyan ürünleri kapsar. Her yıl hangi ürünlerin fark ödeme desteğinden yararlanacağı ve ödeme tutarları, ilgili kurul tarafından belirlenir. Fark ödemesinden faydalanan çiftçilerden, üretim faaliyetleri ile ürün satışlarını kanıtlayan belgeler istenebilir (5488 Sayılı Tarım Kanunu). Fark ödemesi desteği teorik olarak, tarım ürünlerinin piyasada belirlenen fiyatlarının uluslararası fiyatlarla uyumlu hale gelmesini sağlar. Bu destek, ürün fiyatlarındaki düşüşü engelleyerek, iç piyasa ile uluslararası fiyatlar arasındaki entegrasyonu güçlendirir. Böylece, piyasa koşullarındaki olumsuz değişikliklerin çiftçilerin gelirleri üzerindeki etkisi azaltılmaya çalışılır (Özüdoğru vd, 2015).

Ayrıca 5488 sayılı Tarım Kanunu'nda, tarımsal destekleme araçlarına yer verilmiştir. Tarım sigortası ödemeleri, üreticilerin ürünleri ve üretim materyalleri için sigorta yaptırmalarını teşvik etmek amacıyla, sigorta primlerinin bir kısmının devlet tarafından karşılanmasıdır. Kırsal kalkınma destekleri ise kırsal gelirlerin artırılması ve çeşitlendirilmesi, kırsal altyapının geliştirilmesi, toplulaştırma, tarla içi geliştirme hizmetleri ve sosyal yapının güçlendirilmesi ile doğal kaynakların korunması ve iyileştirilmesi amacıyla, kırsal kesimdeki toplulukların ya da bireylerin gerçekleştireceği yatırım projelerinin maliyetinin bir kısmının, masraf paylaşımı yöntemiyle, devlet tarafından karşılanmasıdır. Kırsal yatırımların desteklenmesinde, köylerde ve diğer kırsal bölgelerde yaşıyanlara istihdam sağlayacak tarımsal ve tarım dışı ekonomik yatırımlar öncelik taşır. Çevre amaçlı tarım arazilerini koruma programı destekleri ise erozyon ve olumsuz çevresel faktörlerden etkilenen tarım arazilerinde üreticilerin arazilerini, doğal bitki örtüsü, çayır, mera, ağaçlandırma gibi çevreyi koruyucu yöntemlerle kullanmalarını sağlamak için belirli bir süre boyunca geçerli, çevre odaklı tarım arazisi koruma destekleri sunar(resmigazete.gov.tr).

Diğer destekler içerisinde yer alan tarımsal destekleme araçları ise Tarım ve Orman Bakanlığının sitesinde verilmiş olup tarımsal destekler konusu içerisinde aşağıdaki Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Tarımsal destekler (URL-8, 2025)

Tarımsal Destekleme Araçları	Destek Konuları
Alan Bazlı Destekler	Bitkisel Üretim Yapan Küçük Aile İşletmesi Desteği, Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği, Fındık Alan Bazlı Gelir ve Alternatif Ürün Desteği, İyi Tarım Uygulamaları Desteği, Organik Tarım Desteği, Toprak Analizi Desteği
Biyolojik ve Biyoteknik Mücadele Desteği	Açık Alanda Paket Toplamı, Örtü Altı Paket Toplamı
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	ÇATAK Desteği, Geleneksel Zeytin Bahçelerinin Rehabilitasyonu Desteği, Sertifikalı Fidan Üretim Desteği, Sertifikalı Fidan/Fide ve Standart Fidan Kullanım Desteği, Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Desteği, Yurt İçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği, Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği, Fark Ödemesi Desteği
Hayvancılık Desteklemeleri	Arıcılık Desteği, Atık Desteği, Besilik Erkek Sığır Desteği, Büyükbaş Hayvancılık Desteği, Çiğ Sütün Değerlendirilmesi, Damızlık Ana Arı Desteklemesi, Düve Alım Desteği, GAP-DAP-KOP-DOKAP Hibe Desteği, Hayvan Genetik Kaynakları, Hayvan Hastalığı Tazminatı Desteği, Hayvancılığın Geliştirilmesi Projesi, İpek Böceği Desteği, Küçükbaş Hayvancılık Desteklemeleri, Su Ürünleri, Sürü Yöneticisi İstihdam Desteği, Süt Primi, Tiftik Üretimi, Yem Bitkileri

Tarımsal destekleme bütçesinin dağılımı Tablo 5’te verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığının paylaşımında tarımsal destekleme bütçesinin 2024 yılında 91,6 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenirken bu bütçenin 2025 yılında, bir önceki yıla göre yüzde 47,5 oranında artırılmış ve toplamda 135 milyar TL’ye çıkarıldığı görülmektedir.

Tablo 5. Tarımsal destekleme bütçesinin dağılımı (URL-7, 2024)

Destekleme Konusu	Destekleme Bütçesi (1) (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					Artış (Yüzde)		Destekleme Bütçesindeki Payı		
	2021	2022	2023	2024	2025	2024	2025	2023	2024	2025
Alan Bazlı Tarımsal Destek Ödemeleri										
	7.437	10.857	18.456,8	23.720,1	32.521,6	28.5	37.1	29.1	25.9	24.1
Alan Bazlı Ek Ödeme	212	328	342	503.4	910	47.2	80.8	0.5	0.5	0.7
Mazot	2.724	3.135	11.318,7	16.057	20.077	41.9	25	17.9	17.5	14.9
Gübre	1.595	1.859	4.638,9	4.965,00	8.281	7	66.8	7.3	5.4	6.1
Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı										
	313	589	1.311,1	1.334,7	2.352,6	1.8	76.3	2.1	1.5	1.7
Fındık vd. toplamı	2.594	4.946	846	860	901	1.7	4.8	1.3	0.9	0.7
Telafi Edici Ödemeler	345	834	1.320,5	2.029,7	2.076	53.7	2.3	2.1	2.2	1.5
Fark Ödemesi	4.514	9.524	8.042,3	24.896,2	42.327	209,6	70	12,7	27,2	31,4
Hayvancılık Destek Ödemeleri										
	7.256	9.753	15.305,5	19.739,8	27.150,5	29	37.5	24.2	21.6	20.1
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Destekleme										
	1.632	1.825	4.867,9	7.829,0	10.200	60.8	30.3	7.7	8.6	7.6
Tarım Sigortası Destekleme Hizmetleri										
	1.555	3.856	9.477,9	12.750	20.000	34.5	56.9	15	13.9	14.8
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler										
	1.386	2.993	5.854,9	584,7	724,9	90	24	9.2	0.6	0.5
Toplam	24.125	39.642	63.325,7	91.549,5	135.000	44.6	47.5	100	100	100

2025 yılının alan bazlı desteklerine bakıldığında gübre, sertifikalı tohum ve fidan kullanımı için yapılan fark ödemesi desteklerinde büyük artış olduğu görülmektedir. 2021 yılında toplam tarımsal destek 24.1 milyar TL iken bu rakam 2024 yılına kadar 91.6 milyar TL olarak büyük bir artış göstermiştir. Aynı şekilde alan bazlı tarım destek ödemeleri 2021 yılında 7.4 milyar TL iken 2024 yılında bu tutar 23.7 milyar TL'ye çıkmıştır (URL-7, 2024).

4. Araştırmanın Yöntemi ve Verilerin Analizi

Bu bölümde araştırma yöntemi açıklanacak, ayrıca çiftçiler ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulguların analizi yapılacaktır.

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup çiftçilerle yapılan görüşmeler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Nitel veri analizine araştırma konusuyla ilgili kod sistemi oluşturularak başlanabilir (Patton, 2014). İçerik analizi yapılırken benzer veriler, belirli temalar ve kavramlar doğrultusunda gruplanır, daha sonra veriler okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenlenerek yorumlanır. Bu işlem yapılırken kodlar, kategoriler ve temalar oluşturulur. Kod, elde edilen verilerde bulunan bölümler veya durumlara verilen anlamdır. Kategori ise analiz sonucunda elde edilen kavramlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve bu kavramların uygun temalar altında sınıflandırılmasıdır. Tema ise kategorilerden oluşturulan ve kavramsal çerçeveyi ifade eden üst kavramlardır (Sözbilir, 2009). Bu çalışmada herhangi bir değişken kullanılmamış bazı çoktan seçmeli sorular ile açık uçlu sorular yer almaktadır. Katılımcıların, bu sorulara vermiş oldukları cevaplar kategorize edilmiştir. Sorulara verilen cevaplar, alanında uzman, araştırmacı iki kişi tarafından tartışılarak verilen cevaplara en uygun tema, kategoriler ve kodlar oluşturulmuştur.

4.1.1. Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini, Erzincan'da bulunan çiftçiler oluşturmaktadır. Bu çiftçilerden ise Erzincan'da buğday ve pancar üretimi yapanlar seçilmiştir. Buğday ve pancar bitkileri, tarla bitkileri içerisinde Erzincan'da en çok ekimi yapılan bitkisel ürünlerdir (URL-9, 2022). Bu nedenle çalışmada buğday ve pancar üreticileri seçilmiştir. Çalışmanın örnekleme, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklem büyüklüğü, Erzincan'da bulunan 17 çiftçiden oluşmaktadır. Analiz ve bulgular kısmında çiftçiler Ç1,Ç2,Ç3.....Ç17 olarak sıralanmıştır.

4.1.2. Araştırmanın Veri Toplama Aracı ve Tekniği

Araştırmada 17 kişilik çiftçi grubu ile görüşme yapıp kendilerinden sorulan sorulara cevap vermeleri ve sorulara yorum yapmaları istenmiştir. Araştırma için görüşme formu hazırlanmış ve bu form yarı yapılandırılmış görüşme formu olarak düzenlenmiştir. Çalışmada herhangi bir değişken kullanılmamış, bazı çoktan seçmeli

sorular ile açık uçlu sorular yer almıştır. Görüşme formu 4 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni hal, hanedeki kişi sayısı gibi demografik sorular yer almaktadır. Görüşme formunun ikinci bölümünde, tarımsal faaliyetle ilgili çoktan seçmeli ve açık uçlu bazı sorular yer almaktadır. Görüşme formunun üçüncü bölümünde iklim değişikliği ve gıda güvenliğiyle ilgili çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular yer almaktadır. Görüşme formunun son bölümünde ise devletin uygulamış olduğu tarımsal teşvikler ve vergiler ile ilgili çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular yer almaktadır.

Görüşme formunda yer alan bazı sorular çeşitli akademik çalışmalardan elde edilmiştir. Ayrıca araştırmanın amacına uygun olarak bazı sorular düzenlenmiş ve katılımcılardan cevaplamaları istenmiştir. Araştırmada yer alan sorular, Özkan, Ş. (2023), Kızıl ve Çürük (2021) ve Baba (2023) çalışmalarından alınmıştır.

4.2. Verilerin Analizi ve Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcıların demografik özelliklerine ait bulguları ve katılımcılara yöneltilen soruların içerik analizine yer verilecektir.

Çiftçilere sunulan yarı yapılandırılmış görüşme formunun analizi, iki farklı uzman araştırmacı tarafından bağımsız şekilde yapılmıştır. İki araştırmacı bir araya gelerek oluşturdukları tema-kategori-kod listelerini karşılaştırmışlardır. Tartışma-uzlaşma ortamlarında benzer ya da zıt görüşlerden ortak tema-kategori-kod listesi elde edilmiştir. Nitel araştırmalarda, kodlayıcılar arasındaki güvenilirliği tespit edebilmek adına Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü “Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Ayrılığı + Görüş Birliği)” kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, çalışmadaki güvenilirlik yüzdesi 0,94 olarak bulunmuştur. Miles ve Huberman (2015), araştırmanın güvenilirlik yüzdesinin 80 ve daha fazla olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle çalışmanın güvenilir olduğu söylenebilir.

4.2.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

Araştırmaya katılan çiftçilerin demografik özelliklerine ait bulguların yer aldığı Tablo 6. aşağıda yer almaktadır. Tablodaki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan çiftçilerin hepsinin erkek olduğu görülmektedir.

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde çiftçilerden 2 kişinin 30 ve altı yaşlarda olduğu, 2 kişinin 31 ve 40 yaşları arasında olduğu, 5 kişinin 41 ve 50 yaşları arasında olduğu, 7 kişinin 51 ve 60 yaşları arasında olduğu, bir kişinin ise 61 ve üzeri yaşta olduğu görülmüştür. Yaş aralığındaki en yüksek oran %41.2 ile 51 ve 60 yaş arasındaki

katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde 3 kişinin öğrenim görmemiş olduğu, 5 kişinin ilkokul mezunu olduğu, 7 kişinin ortaokul mezunu olduğu, 2 kişinin lise mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim durumundaki en yüksek oran %41.2 ile ortaokul mezunu katılımcılardan oluştuğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan çiftçilerin medeni durumları incelendiğinde 15 kişinin evli, 2 kişinin bekâr olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların %88.2'si evlidir. Çiftçilerin hanelerindeki kişi sayıları incelendiğinde, hanesinde 1-2 kişi yaşayan çiftçi sayısı 2, 3-5 kişi yaşayan çiftçi sayısı 8, 6-8 kişi yaşayan çiftçi sayısı 7'dir. Hanede yaşayan kişi sayısındaki en yüksek oran %47.1 ile hanesinde 3 ile 5 arasında kişi yaşayan çiftçilerden oluşmaktadır.

Tablo 6. Araştırma grubundaki çiftçilerin demografik özellikleri

Demografik Özellikler		Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	17	100
	Kadın	0	0
	Toplam	17	100
Yaş	30 ve altı	2	11.8
	31-40	2	11.8
	41-50	5	29.4
	51-60	7	41.2
	61 ve üzeri	1	5.9
	Toplam	17	100
Eğitim Durumu	Öğrenim Görmemiş	3	17.6
	İlkokul	5	29.4
	Ortaokul	7	41.2
	Lise	2	11.8
	Lisans (Yüksek Öğrenim)	-	-
	Toplam	17	100
Medeni Durum	Evli	15	88.2
	Bekar	2	11.8
	Toplam	17	100
Hanedeki Kişi Sayısı	1-2	2	11.8
	3-5	8	47.1
	6-8	7	41.2
	Toplam	17	100

4.2.2. Araştırmanın Nitel Bulguları

Araştırma kapsamında katılımcılara görüşme formunda yer alan çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular yönlendirilmiştir. Katılımcıların yönlendirilen bu sorulara vermiş olduğu cevaplara ait bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.2.2.1. Tarımsal Faaliyetle İlgili Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde çiftçilere tarımsal faaliyetleriyle ilgili bazı sorular sorulmuş. Çoktan seçmeli olarak çiftçilere “Tarımsal faaliyet ile kaç yıldır uğraşıyorsunuz?” ve “Hangi tarımsal ürünü ekiyorsunuz?” soruları yöneltilmiştir. Çiftçilerin sorulara vermiş oldukları yanıtlar Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Tarımsal faaliyetle ilgili sorular

Tarımsal Faaliyetle İlgili Sorular	Sayı	Yüzde
Tarımsal faaliyet ile kaç yıldır uğraşıyorsunuz?	10 yıl ve altı	2 11.8
	11-20 yıl	4 23.5
	21-30 yıl	6 35.3
	31-40 yıl	5 29.4
	Total	17 100
Hangi tarımsal ürünü ekiyorsunuz?	Buğday	2 11.8
	Şeker pancarı	1 5.9
	Her iki ürün	14 82.4
	Total	17 100

Çiftçilerin tarımsal faaliyet ile kaç yıldır uğraştıkları tablo 3.2’de incelendiğinde, 2 çiftçinin 10 yıl ve altı sürelerde, 4 çiftçinin 11 ile 20 yıl arası sürelerde, 6 çiftçinin 21 ile 30 yıl arası sürelerde, 5 çiftçinin ise 31 ile 40 yıl arası sürelerde tarımsal faaliyet ile uğraştıkları görülmüştür. Çiftçilerin ekmiş oldukları tarımsal ürünler incelendiğinde 2 çiftçinin yalnızca buğday, 1 çiftçinin yalnızca şeker pancarı, 14 çiftçinin ise her iki ürünü de ektiği görülmektedir.

ÇKS Kaydına İlişkin Bulgular

Katılımcıların çiftçi kayıt sistemi (ÇKS) kayıtlarının olup olmadığı ve kayıtlı olup olmama nedenlerine ulaşabilmek için çiftçilere “ÇKS kaydınız var mı? Kayıt olma ya da olmama nedeniniz nedir?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Çiftçilerin vermiş olduğu cevaplar evet ya da hayır şeklinde alınmış tarımsal destek, tarımsal faaliyet şeklinde kategorize edilmiştir. Görüşme yapılan 17 çiftçi soruya evet cevabını vermiştir.

Ardından çiftçilere ÇKS belgesini neden aldıkları sorulduğunda çiftçilerin vermiş oldukları yanıtlar üzerinden 3 farklı kod oluştuğu görülmüştür. Oluşan bu kodlar, “tarımsal desteklerden faydalanmak”, “tarımsal faaliyet izni almak”, “makine ve mal almak” şeklindedir. Sorulara çiftçilerin verdikleri cevaplar için oluşturulan tema, kategori, kodlara ait bulgulara Tablo 8’de yer verilmiştir.

Verilen cevaplardan tarımsal desteklemelerden faydalanmak, hibelerden ve kredilerden yararlanmak, destek almak gibi cevaplar “*Tarımsal desteklemelerden faydalanmak*” şeklinde kodlanmıştır. Ürün ekebilmek, tarlayı ekebilmek, ekim için izin vb. cevaplar “*tarımsal faaliyet izni almak*” şeklinde kodlanmıştır. Ekipman almak, makine alabilmek, mal almak vb. cevaplar “*makine ve mal almak*” şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 8. ÇKS kaydına ilişkin çiftçi görüşlerine ait bulgular

Tema	Kategori	Kod	Sayı
ÇKS kaydınız var mı?	Tarımsal destek	Tarımsal desteklemelerden faydalanmak	14
Neden ÇKS kaydınız var?	Tarımsal faaliyet	Tarımsal faaliyet izni almak	6
		Makine ve mal almak	2

Tablo incelendiğinde “*tarımsal desteklerden faydalanmak*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 14 kez, “*tarımsal faaliyet izni almak*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 6 kez, “*makine ve mal almak*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez kullanılmıştır. “Neden ÇKS belgesi aldınız?” sorusunun doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 1 (Ç1) “*ÇKS belgesini desteklemelerden faydalanmak için aldım*”, Ç4 “*hibe ve kredilerden yararlanmak istiyorum*”, Ç2 “*ürün ekebilmek için ÇKS kaydının olması gerekiyor*”, Ç9 “*tarlayı ekebilmek ve tarımsal desteklemelerden faydalanmak için ÇKS belgesi aldım*”, Ç5 “*desteklerden yararlanmak ve tarlaya ekipman alabilmek*”, Ç15 “*tarımsal ürün ekmek için ÇKS belgesi aldım, belge olmayınca pancar ektirmiyorlar*”. **Çiftçilerin ÇKS kaydını en çok tarımsal desteklemelerden faydalanmak amacıyla aldıkları görülmektedir.**

4.2.2.2. İklim Değişikliği ve Gıda Güvenliği ile İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan çiftçilere iklim değişikliği ve gıda güvenliği konusunda çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Çiftçilerin verdikleri cevaplara ait bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

İklim Değişikliğinin Farkındalığı ve İklim Değişikliğine Yönelik Algıya Ait

Bulgular

Katılımcıların iklim değişikliğinin farkında olup olmadıklarına ulaşmak için çiftçilere “İklim değişikliğinin farkında mısınız ve farkındaysanız size göre iklim değişikliğini kısaca tanımlar mısınız” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Çiftçilerin vermiş olduğu cevaplar evet ya da hayır şeklinde alınmış, sıcaklık dengesizliği, iklim düzensizliği, yağışlarda dengesizlik şeklinde kategorize edilmiştir. Görüşme yapılan 16 çiftçi soruya evet cevabını vermiş, 1 çiftçi iklim değişikliğinin farkında olmadığını ifade etmiştir. Ardından 16 çiftçiden iklim değişikliğini kısaca tanımlamaları istenmiş ve alınan cevaplar üzerinden 4 farklı kod olduğu görülmüştür. Oluşan bu kodlar “sıcaklıkların düzensizliği”, “yağışların düzensizliği”, “mevsimsel düzensizlik”, “kuraklık” şeklindedir. Sorulara çiftçilerin verdikleri cevaplar için oluşturulan tema, kategori, kodlara ait bulgulara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Çiftçiler tarafından verilen cevaplardan sıcaklık farklılığı, sıcaklık artışı, düzensiz sıcaklıklar gibi cevaplar “sıcaklıkların düzensizliği” şeklinde kodlanmıştır. Düzensiz yağışlar, yağışların dengesizliği vb. cevaplar “yağışların düzensizliği” şeklinde kodlanmıştır. Mevsimsel farklılıklar, havaların dengesizliği, düzensiz mevsimler vb. cevaplar “mevsimsel düzensizlik” şeklinde kodlanmıştır. Yağışların azalması, kuraklık, su yetersizliği vb. cevaplar “kuraklık” şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 9. İklim değişikliğine ilişkin çiftçilere ait bulgular

Tema	Kategori	Kod	Sayı
İklim değişikliğinin farkında mısınız? Farkındaysanız size göre iklim değişikliğini kısaca tanımlar mısınız?	Sıcaklık dengesizliği	Sıcaklıkların Düzensizliği	12
	İklim düzensizliği	Mevsimlerin Düzensizliği	2
	Yağışlarda dengesizlik	Yağışların Düzensizliği	10
		Kuraklık	6
Hayır 1 Kişi			

Tablo incelendiğinde “sıcaklıkların düzensizliği” kodu içerisinde bulunan cevaplar 16 kez, “yağışların düzensizliği” kodu içerisinde bulunan cevaplar 10 kez, “mevsimsel düzensizlik” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez, “kuraklık” kodu içerisinde bulunan cevaplar 6 kez kullanılmıştır. İklim değişikliğini tanımlar mısınız sorusunun doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 3 (Ç3) “Eskisi gibi değil artık sıcaklıklar çok fark ediyor, ayrıca mevsimler de değişti.”, Ç4 “Sıcaklıkların ve

yağışların dengesizliği olarak tanımlayabilirim.”, Ç5 “Yağışların ve sıcaklıkların düzensizliği ile kuraklık aklıma geliyor.”, Ç7 “İklim değişikliği, havaların dengesizleşmesi ve yağışların düzensizliğidir.”, Ç13 “Sıcaklıkların artmasıdır.”, Ç15 “Suların artık eskisi gibi çok olmaması.” **Çiftçilerin iklim değişikliğini en çok sıcaklıkların düzensizliği şeklinde tanımladıkları görülmektedir. Ardından yağışların düzensizliği ve kuraklık şeklinde tanımlamalar geldiği görülmektedir.**

İklim Değişikliği Hakkında Bilgilendirme Almaya Yönelik Bulgular

Katılımcıların iklim değişikliği hakkında bilgi alıp almadıklarına ulaşmak için çiftçilere “İklim değişikliği hakkında devlet kurumlarından bilgilendirme alıyor musunuz? Ne gibi bilgilendirme alıyorsunuz ve bu bilgilendirme sizin için yeterli mi?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Çiftçilerin vermiş olduğu cevaplar evet ya da hayır şeklinde kategorize edilmiştir. Görüşme yapılan 3 çiftçi soruya evet cevabını vermiş, 14 çiftçi ise iklim değişikliği hakkında, devlet kurumlarından herhangi bir bilgilendirme almadıklarını ifade etmiştir. İklim değişikliği hakkında devlet kurumlarından bilgilendirme aldıklarını ifade eden çiftçilerin doğrudan alıntıları sırasıyla şu şekildedir: Ç3 “İklim değişikliği ile ilgili devlet kurumlarından meteorolojik olarak bilgilendirme alıyorum. Almış olduğum bilgilendirmeyi yeterli görmüyorum.”, Ç9 “İklim değişikliği konusunda internet üzerinden bilgilendirme yapılıyor. Aldığım bilgilendirme yeterli değil.”, Ç16 “Ekilecek tarım arazisiyle ilgili belirli seviyelerde ekme tavsiyesi veriliyor. Ayrıca aşırı ekim yapmama, ekim yaptığımız alanda damla sulama ve fıskiye sulamayla ilgili tavsiyeler veriliyor. Vahşi sulamanın bırakılması ve suyun idareli kullanımıyla ilgili bilgilendirmeler yapılıyor. Aldığım bilgilendirmeyi yeterli buluyorum.” **Görüşmeye katılan çiftçilerin % 82.3’ü (14 kişi) iklim değişikliği ile ilgili devlet kurumlarından bilgilendirme almadığını, katılımcıların %17.7’si (3 kişi) ise devlet kurumlarından bilgilendirme aldıklarını ifade etmişlerdir. Bilgilendirme alan 3 kişiden 2’si bilgilendirmenin yetersiz olduğunu 1 kişi ise bilgilendirmenin yeterli olduğunu ifade etmiştir.**

İklim Değişikliğinin Mahsullerde Verim Kaybına Sebep Olmasına Yönelik Bulgular

Katılımcıların iklim değişikliği kapsamında mahsullerinde verim kaybı olup olmadığı, verim kaybının nasıl gerçekleştiği sonuçlarına ulaşabilmek için çiftçilere “İklim değişikliği nedeniyle mahsulleriniz verim kaybına uğruyor mu ve iklim değişikliği mahsullerinizde nasıl verim kaybı oluşturuyor kısaca açıklayabilir misiniz?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Çiftçilerin vermiş olduğu cevaplar evet ya da hayır şeklinde alınmış, gelişim kaybı, kalite kaybı, hastalık ve ürün kaybı şeklinde kategorize edilmiştir.

Görüşme yapılan 16 çiftçi soruya evet cevabını vermiş, 1 çiftçi ise hayır cevabını vermiştir. Ardından çiftçilere mahsullerde nasıl verim kaybı oluşturduğu sorulmuş, verilen yanıtlar üzerinden 4 farklı kod olduğu görülmüştür. Oluşan bu kodlar “*tanelerin gelişmemesi*”, “*polar düşüklüğü*”, “*hastalık ve çürüme*”, “*ürün üşümesi veya yanması*” şeklindedir. Sorulara çiftçilerin verdikleri cevaplar için oluşturulan tema, kategori, kodlara ait bulgulara Tablo 10’da verilmiştir.

Verilen cevaplardan taneler azalıyor, taneler gelişmiyor, taneler dolmuyor gibi cevaplar “*tanelerin gelişmemesi*” şeklinde kodlanmıştır. Pancarların tatlılık oranı (Polar) azalıyor, şeker oranı düşüyor, polar düşük çıkıyor vb. cevaplar “*polar düşüklüğü*” şeklinde kodlanmıştır. Ürünler hastalık alıyor, çürüme yapıyor, vb. cevaplar “*hastalık ve çürüme*” şeklinde kodlanmıştır. Ürünler yanıyor, ürünlerde üşüme oluyor vb. cevaplar “*ürün üşümesi veya yanması*” şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 10. İklim değişikliğinin mahsullerde verim kaybına yönelik bulgular

Tema	Kategori	Kod	Sayı
İklim değişikliği mahsullerinizde nasıl verim kaybı oluşturuyor kısaca açıklayabilir misiniz?	Gelişim kaybı	Tanelerin gelişmemesi	7
	Kalite kaybı	Polar düşüklüğü	4
	Hastalık ve ürün kaybı	Hastalık ve çürüme	6
		Ürün üşümesi veya yanması	8
	Hayır 1 Kişi		

Tablo incelendiğinde “*tanelerin gelişmemesi*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 7 kez, “*polar düşüklüğü*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 4 kez, “*hastalık ve çürüme*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 6 kez, “*ürün üşümesi veya yanması*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 8 kez kullanılmıştır. İklim değişikliği mahsullerinizde nasıl verim kaybı oluşturuyor kısaca açıklayabilir misiniz sorusunun doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 1 (Ç1) “*Taneler azalıyor ve verim düşüyor.*”, Ç5 “*Ürün gelişmiyor, taneler dolmuyor ve verim düşüyor.*”, Ç6 “*Ürünlerde polar düşüklüğü oluyor.*”, Ç9 “*Ürünlerde hastalık oluyor, taneler büyümüyor ve polar düşüklüğü oluyor.*”, Ç4 “*Ürünlerde çürüme oluyor.*”, Ç16 “*Ürünlerde hastalık oluyor, ürünler kuruyor ve mantar oluyor.*”, Ç2 “*Ürünlerde üşüme ve yanma oluyor.*”, Ç13 “*Aşırı sıcak nedeniyle ürünlerde yanma oluyor.*” **Çiftçiler iklim değişikliğinin mahsullerde verim kaybına yol açmasında, en çok ürünlerin üşümesi ve yanmasının sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer nedenler sırasıyla tanelerin gelişmemesi, hastalık ve çürüme ve polar düşüklüğü olarak ifade edilmiştir.**

İklim Değişikliği Sonucunda Tarımsal Faaliyetin Uyumlu Hale Getirilmesine Yönelik Bulgular

Katılımcıların iklim değişikliği sonucunda tarımsal faaliyetlerini uyumlu hale getirip getirmediği sonucuna ulaşmak için çiftçilere “İklim değişikliği sonucunda tarımsal faaliyetlerinizi uyumlu hale getiriyor musunuz?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Çiftçilerin vermiş olduğu cevaplar evet ya da hayır şeklinde alınmış, zaman yönetimi, su yönetimi, ürün seçimi, girdi maliyeti şeklinde kategorize edilmiştir. Görüşme yapılan 10 çiftçi soruya evet cevabını vermiş, 7 çiftçi ise hayır cevabını vermiştir. Ardından çiftçilerin tarımsal faaliyetlerini uyumlu hale getirenlerden, evet cevabı verenlerin neler yaptıkları ve hayır cevabı verenlerin ise neden uyumlu hale getiremedikleri sorulmuş ve alınan cevaplar üzerinden evet cevabı alınanlarda 4 farklı kod oluştuğu, hayır cevabı alınanlarda 2 farklı kod oluştuğu görülmüştür. Oluşan bu kodlar evet cevabı verenlerde “ekim zamanını ayarlama”, “damla sulama veya yağmurlamaya geçme”, “iklime dayanıklı tohum kullanma”, “ilaç ve gübreleme yapma”; hayır cevabı verenlerde “maliyetin yüksek olması”, “gerek duymuyor” şeklindedir. Sorulara çiftçilerin verdikleri cevaplar için oluşturulan tema, kategori, kodlara ait bulgulara Tablo 11’de yer verilmiştir.

Çiftçiler tarafından evet cevabı verenlerden ekim zamanı ayarlama, hava durumuna göre ekme gibi cevaplar “ekim zamanını ayarlama” şeklinde kodlanmıştır. Yağmurlama sistemi, damla sulama sistemi vb. cevaplar “damla sulama veya yağmurlamaya geçme” şeklinde kodlanmıştır. Havaya dayanıklı tohum, kuraklığa dayanıklı tohum vb. cevaplar “iklime dayanıklı tohum kullanma” şeklinde kodlanmıştır. İlaçlama yapma, gübre kullanma vb. cevaplar “ilaç ve gübreleme yapma” şeklinde kodlanmıştır. Hayır cevabı verenlerden iş gücü maliyeti, maliyetler yüksek vb. cevaplar “maliyetin yüksek olması” şeklinde kodlanmıştır. Gerek duymuyorum vb. cevaplar “gerek duymuyor” şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 11. İklim değişikliğine karşı tarımsal faaliyetin uyumlu hale getirilmesine yönelik bulgular

Tema	Kategori	Kod	Sayı
İklim değişikliği sonucunda tarımsal faaliyetlerinizi uyumlu hale getiriyor musunuz? Nasıl?	Zaman yönetimi	Ekim zamanı ayarlama	5
	Su yönetimi	Damla sulama veya yağmurlamaya geçme	6
	Ürün seçimi	İklime dayanıklı tohum kullanma	2
		İlaç ve gübreleme	2
Ya da neden uyumlu hale getirmiyorsunuz	Girdi maliyeti	Maliyetin yüksek olması	6
		Gerek duymuyor	1

Tablo incelendiğinde “ekim zamanını ayarlama” kodu içerisinde bulunan cevaplar 5 kez, “damla sulama veya yağmurlamaya geçme” kodu içerisinde bulunan cevaplar 6 kez, “iklime dayanıklı tohum kullanma” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez, “ilaç ve gübreleme yapma” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez, “maliyetin yüksek olması” kodu içerisinde bulunan cevaplar 6 kez, “gerek duymuyor” kodu içerisinde bulunan cevaplar 1 kez kodlanmıştır. Tarımsal faaliyetlerinizi uyumlu hale getiriyor musunuz sorusuna evet cevabı verenlerin doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 1 (Ç1) “Ürünlerimin ekim zamanını ayarlıyorum, ayrıca yağmurlama sistemi kurdum.”, Ç15 “Su motoru aldık yağmurlama yapıyoruz.”, Ç9 “Ürünlerin ekim planlamasını yapıyoruz, ayrıca hava olaylarına karşı dayanıklı tohum kullanıyoruz.”, Ç5 “İlaç ve gübreleme yapıyoruz ve kuraklığa dayanıklı tohum kullanıyoruz.” Hayır cevabı verenlerin doğrudan alıntıları şu şekildedir: Ç8 “İş gücü, teçhizat ve diğer maliyetler çok yüksek.”, Ç17 “Uyumlu hale getirmeye gerek durmuyorum.” **Çiftçiler, iklim değişikliğine karşı tarımsal faaliyetlerini uyumlu hale getirirken sonuçlara göre en çok damla sulama veya yağmurlama sistemine geçtikleri görülmektedir. Ayrıca ekim zamanını ayarlama, iklime dayanıklı tohum kullanımı ile ilaç ve gübreleme de diğer tarımsal faaliyetleri uyumlu hale getirme faaliyetleridir. İklim değişikliğine karşı tarımsal faaliyetlerini uyumlu hale getirmeyenler ise en çok maliyetlerin yüksek olması sebebiyle bu faaliyetlerini uyumlu hale getiremediklerini ifade etmişlerdir.**

Ekilen Ürünlerde Gıda Güvenliğine Yönelik Bulgular

Katılımcıların ürünlerini ekerken gıda güvenliğine dikkat edip etmedikleri sonucuna ulaşmak için çiftçilere “Ekmiş olduğunuz ürünler de gıda güvenliğine dikkat ediyor musunuz ve gıda güvenliğinin sağlanması için ne gibi önlemler alıyorsunuz?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Çiftçilerin vermiş olduğu cevaplar evet ya da hayır şeklinde alınmış, kontrollü üretim süreci, tohum seçimi şeklinde kategorize edilmiştir. Görüşme yapılan 10 çiftçi soruya evet, 7 çiftçi ise hayır cevabını vermiştir. Ardından çiftçilerin gıda güvenliğine dikkat ediyor musunuz sorusuna evet cevabı verenlerde 5 farklı kod oluştuğu, görülmüştür. Oluşan bu kodlar “daha az kimyasal kullanımı”, “doğaya zarar vermeyen gübre kullanımı”, “doğaya zarar vermeyen ilaç kullanımı”, “kökten ilaç kullanımı”, “sertifikalı tohum kullanımı” şeklindedir. Sorulara çiftçilerin verdikleri cevaplar için oluşturulan tema, kategori, kodlara ait bulgulara Tablo 12’de yer verilmiştir.

Verilen cevaplardan kimyasalı az kullanıyorum, kimyasalı yeteri kadar kullanıyorum gibi cevaplar “*daha az kimyasal kullanımı*” şeklinde kodlanmıştır. Doğaya zarar vermeyen gübre vb. cevaplar “*doğaya zarar vermeyen gübre kullanımı*” şeklinde kodlanmıştır. Kaliteli ilaç ve onaylı ilaç kullanımı vb. cevaplar “*doğaya zarar vermeyen ilaç kullanımı*” şeklinde kodlanmıştır. Ürün ilacının kökten kullanımı vb. cevaplar “*kökten ilaç kullanımı*” şeklinde kodlanmıştır. Onaylı ve sertifikalı tohum kullanımı vb. cevaplar “*sertifikalı tohum kullanımı*” şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 12. Ürün ekiminde gıda güvenliğine dikkat edilmesine yönelik bulgular

Tema	Kategori	Kod	Sayı
Gıda güvenliğinin sağlanması için ne gibi önlemler alıyorsunuz?	Kontrollü üretim süreci	Daha az kimyasal kullanımı	5
		Doğaya zarar vermeyen gübre kullanımı	4
		Doğaya zarar vermeyen ilaç kullanımı	4
		Kökten ilaç kullanımı	3
	Tohum seçimi	Sertifikalı tohum kullanımı	2
		Hayır 7 Kişi	

Tablo incelendiğinde “*daha az kimyasal kullanımı*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 5 kez, “*doğaya zarar vermeyen gübre kullanımı*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 4 kez, “*doğaya zarar vermeyen ilaç kullanımı*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 4 kez, “*kökten ilaç kullanımı*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 3 kez, “*sertifikalı tohum kullanımı*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez kullanılmıştır. Gıda güvenliğinin sağlanması için ne gibi önlemler alıyorsunuz sorusunun doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 16 (Ç16) “*Ürünleri ekerken fazla kimyasal kullanmıyorum.*”, Ç15 “*Kimyasalı sadece yeteri kadar kullanıyoruz, ayrıca bitkilere yalnızca kökten ilaç veriyoruz.*”, Ç10 “*Kullandığım ilaçlar Tarım Bakanlığı onaylı. Doğaya ve insan sağlığına zarar vermeyen organik gübreler kullanıyorum.*”, Ç9 “*Ürün ekerken sertifikalı tohum, sertifikalı ilaç, organik gübre kullanmaya dikkat ediyorum.*” **Görüşme yapılan 17 çiftçiden yalnızca 10 çiftçi gıda güvenliğine dikkat ettiğini ifade etmiştir. Gıda güvenliğine dikkat eden çiftçiler en çok daha az kimyasal kullanımında bulunarak gıda güvenliğine dikkat ettiklerini bildirmişlerdir. Bunun ardından doğaya zararlı olmayan gübre ve ilaç kullanarak gıda güvenliğine dikkat eden çiftçiler gelmektedir. Kökten ilaç kullanımı ve sertifikalı tohum kullanarak gıda güvenliğine dikkat edenler son sırada yer almaktadır.**

Ekilen Ürünlerde Kullanılan Tohumlara Yönelik Bulgular

Katılımcıların ürünlerini ekerken hangi tür tohumlar kullandıkları bilgisine ulaşmak için çiftçilere “Ürünlerinizi ekerken doğal tohumlar mı kullanıyorsunuz, suni tohumlar mı? Nedenini açıklayınız?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Çiftçiler çoktan seçmeli cevaplar arasından doğal tohum, suni tohum ya da her ikisi cevabından birisini seçmişlerdir. Görüşme yapılan 17 çiftçiden soruya 3 çiftçi doğal tohum, 14 çiftçi suni tohum cevabını vermiştir. Ardından çiftçilere tercih ettikleri tohumu kullanma nedenleri sorulmuş ve alınan cevaplar üzerinden doğal tohum cevabı alanlarda 2 farklı kod oluştuğu, suni tohum cevabı alanlarda 5 farklı kod oluştuğu, oluşan kodlar ise doğal ve uygun fiyat, verimli ve kaliteli olması, kolay erişim ve uygun fiyat şeklinde kategorize edilmiştir. Oluşan bu kodlar doğal tohum cevabı verenlerde “organik olması”, “düşük maliyetli”; suni tohum cevabı verenlerde “yüksek verimli”, “kolay bulunabilirlik”, “destek verilmesi”, “uygun maliyet”, “dayanıklı ve kaliteli ürün” şeklindedir. Sorulara çiftçilerin verdikleri cevaplar için oluşturulan tema, kategori, kodlara ait bulgulara Tablo 13’de yer verilmiştir.

Doğal tohumu tercih edenlerin verilen cevaplarda organik veya doğal olması vb. cevaplar “organik olması” şeklinde kodlanmıştır. Ucuz elde edilmesi, az maliyetli olması vb. cevaplar “düşük maliyetli” şeklinde kodlanmıştır. Suni tohumu tercih edenlerin, verilen cevaplarda verimi fazla, daha fazla ürün veriyor vb. cevaplar “yüksek verimli”, daha kolay buluyorum vb. cevaplar “kolay bulunabilirlik”, tohum alırken destek veriliyor vb. cevaplar “destek verilmesi”, fiyatı daha uygun vb. cevaplar “uygun maliyet”, tohumlar kaliteli ve dayanıklı vb. cevaplar “dayanıklı ve kaliteli ürün” şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 13. Kullanılan tohum türü ve nedenlerine yönelik bulgular

Tema	Kategori	Kod	Sayı
Ürünlerinizi ekerken doğal tohumlar mı kullanıyorsunuz, suni tohumlar mı? Nedenini açıklayınız?	Doğal ve uygun fiyat	Organik olması	3
		Düşük maliyetli	3
	Verimli ve kaliteli olması	Yüksek verimli	11
		Dayanıklı ve kaliteli ürün	5
	Kolay erişim ve uygun fiyat	Destek verilmesi	2
		Uygun maliyet	2
		Kolay bulunabilirlik	2

Tablo incelendiğinde “organik olması” kodu içerisinde bulunan cevaplar 3 kez, “düşük maliyetli” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez, “yüksek verimli” kodu içerisinde bulunan cevaplar 11 kez, “kolay bulunabilirlik” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez, “destek verilmesi” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez, “uygun maliyet” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez, “dayanıklı ve kaliteli ürün” kodu içerisinde bulunan cevaplar 5 kez, kodlanmıştır. Hangi tohumu kullanıyorsunuz sorusuna doğal tohum cevabı verenlerin doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 16 (Ç16) “Doğal tohum ekmek daha avantajlı, maliyeti düşük ve doğal. Kendim ürettiğim için güvenilir ve organik.”, Ç12 “Doğal tohumun maliyeti düşük ve organik.” Suni tohum cevabı verenlerin doğrudan alıntıları şu şekildedir: Ç6 “Suni tohumların hem verimi yüksek hem de daha garanti üretim imkânı sunuyor.”, Ç7 “Suni tohum tercih ediyorum. Çünkü hem destek alabiliyorum hem de maliyeti daha uygun.”, Ç8 “Fabrika hazır verdiği için bulması çok kolay ve maliyeti düşük.”, Ç10 “Suni tohum kullanmamın sebebi hastalıklara dayanıklı ve kaliteli tohumlar, ayrıca verimleri de yüksek.” **Görüşmeye katılan çiftçilerin % 82,3 (14 kişi) gibi büyük çoğunluğu suni tohum, %17,7 (3 kişi) gibi küçük bir kısmı ise doğal tohum kullandıklarını ifade etmiştir. Araştırmaya göre, suni tohum kullanılmasının en önemli nedenin, yüksek verimlilik olduğu görülmektedir. Diğer önemli neden ise dayanıklı ve kaliteli olması görülmektedir. Doğal tohum tercih edenler de ise hem organik hem de maliyetin uygunluğu eşit bir şekilde tercih nedeni olarak görülmektedir.**

Aynı Araziye Ekilen Ürünün Yıllara Göre Kıyaslamasına Yönelik Bulgular

Aynı araziye ekilen ürünün yıllara göre artış gösterip göstermediği sonucuna ulaşmak için çiftçilere “Aynı arazide ekmiş olduğunuz ürün geçmiş yıllara göre artış mı göstermekte azalış mı? Sizce bu durumun nedeni nedir?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Çiftçilerin vermiş olduğu cevaplar artış göstermektedir ya da azalış göstermektedir şeklinde olup bu cevaplar sonrasında toprak verimliliğinin düşmesi, kimyasal dengenin bozulması ve hastalık olarak kategorize edilmiştir. Görüşme yapılan 17 çiftçinin tamamı soruya azalış göstermektedir cevabını vermiştir. Ardından çiftçilere, azalış göstermesinin nedenleri sorulmuş ve alınan cevaplar üzerinden 3 farklı kod olduğu görülmüştür. Oluşan bu kodlar “topraktaki verim ve mineralin azalması”, “toprakta hastalık”, “topraktaki pH değerinin yükselmesi” şeklindedir. Sorulara çiftçilerin verdikleri cevaplar için oluşturulan tema, kategori, kodlara ait bulgulara Tablo 14’te yer verilmiştir.

Verilen cevaplardan topraktaki verim vb. düşüyor gibi cevaplar “*topraktaki verim ve mineralin azalması*” şeklinde kodlanmıştır. Toprakta hastalık oluşması vb. cevaplar “*toprakta hastalık*” şeklinde kodlanmıştır. Toprakta pH değeri yükselmesi vb. cevaplar “*topraktaki pH değerinin yükselmesi*” şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 14. Aynı araziye ekilen üründe yıllara göre kıyaslamaya ait bulgular

Tema	Kategori	Kod	Sayı
Aynı arazide ekmiş olduğunuz ürün geçmiş yıllara göre artış mı göstermekte azalış mı? Sizce bu durumun nedeni nedir?	Toprak verimliliğinin düşmesi	Topraktaki verim ve mineralin düşmesi	15
	Kimyasal dengenin bozulması ve hastalık	Topraktaki pH değerinin yükselmesi	3
		Toprakta hastalık	5

Tablo incelendiğinde “*topraktaki verim ve mineralin azalması*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 15 kez, “*doğaya zarar vermeyen gübre kullanımı*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 4 kez, “*toprakta hastalık*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 5 kez, “*topraktaki pH değerinin yükselmesi*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 3 kez kullanılmıştır. Sizce bu durumun nedeni nedir sorusunun doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 14 (Ç14) “*Aynı arazide ürün ürettiğimde toprağın mineralleri azaldığı için verim kaybı oluyor. Ayrıca toprakta tuzlanma oluyor ve toprağın pH değeri yükseliyor bu da ürünleri azaltıyor.*”, Ç10 “*Aynı arazinin ürün için kullanılması durumunda toprağın verimi düşüyor ve hastalık oluşuyor. Bu da ürünün geçmiş yıllara göre az olmasına neden oluyor.*”, Ç5 “*Topraktaki mineraller bitiyor bu da bitkinin ihtiyacı olan mineralleri alamamasına sebep oluyor.*” **Görüşmeye katılan çiftçilerin hepsi aynı arazide ekilen ürünün geçmiş yıllara göre azaldığını bildirmişlerdir. Çiftçiler bu durumun oluşmasını en çok topraktaki verim ve minerallerin düşmesine bağlamaktadırlar.**

4.2.2.3. Tarımsal Teşvikler, Vergiler ile İklim Değişikliği ve Gıda Güvenliğiyle İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan çiftçilere çalışmanın tarımsal destekler ile birlikte iklim değişikliği ve gıda güvenliği konusunda çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Çiftçilerin verdikleri cevaplara ait bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tarımsal Desteklemelerden Faydalanmaya Yönelik Bulgular

Katılımcıların tarımsal faaliyetlerinde, devlet desteği alıp almadıklarını tespit etmek için çiftçilere “Devletin yapmış olduğu tarımsal desteklemelerden faydalanyor musunuz?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Çiftçilerin vermiş olduğu cevaplar evet ya da hayır şeklinde alınmıştır. Görüşme yapılan tüm çiftçiler soruya evet cevabını vermiştir. ***Bu sonuca göre araştırmaya katılan tüm çiftçilerin tarımsal faaliyetlerinde desteklerden faydalandıkları görülmektedir.***

Çiftçilerin Hangi Tarımsal Desteklerden Faydalandıkları ve Desteklemelere Yönelik Tavsiyelerine Ait Bulgular

Katılımcıların tarımsal faaliyetlerinde, hangi tarımsal desteklerden faydalandıklarını tespit etmek için çiftçilere “Tarımsal desteklemelerin hangilerinden yararlanıyorsunuz?” şeklinde çoktan seçmeli soru yöneltilmiştir. Soru cevapları çoktan seçmeli olacak şekilde sunulmuş ve çiftçilerden aldıkları destekleri belirtmeleri istenilmiş olup çiftçilerin yararlandıkları destekler Tablo 15’te verilmiştir. Ardından çiftçilere “Olmasını istediğiniz başka bir destekleme varsa belirtir misiniz?” şeklinde soru yöneltilmiş olup çiftçilerin cevapları Tablo 16’da yer almıştır.

Tablo 15. Çiftçilerin kullandıkları destekler

Destekler	Yararlanma Sayısı	Yüzde
Telafi Edici Ödemeler	0	0.00%
Prim Desteği	9	16.36%
Tohum Desteği	10	18.18%
Mazot ve gübre desteği	16	29.09%
Toprak Analizi Desteği	2	3.64%
Tarımsal Danışmanlık Destekleri	0	0.00%
Tarım Sigortası Desteği	1	1.82%
İyi Tarım Uygulamaları Desteği	1	1.82%
Organik Tarım Desteği	0	0.00%
Yurt İçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği	2	3.64%
Tarım Makineleri Desteği	7	12.73%
Kredi Desteği	7	12.73%
Toplam	55	100.00%

Tablo 15 incelendiğinde mazot ve gübre desteği (%29.09) araştırmaya katılan çiftçilerin en çok kullandıkları tarımsal destektir. Çiftçilerin en çok kullandıkları ikinci tarımsal destek ise tohum desteğidir. Üçüncü olarak ise çiftçiler en çok prim desteğine başvurdukları görülmektedir.

Tablo 16. Çiftçilerin talep ettikleri tarımsal destek türüne ait bulgular

Tema	Kategori	Kod	Sayı
Olmasını istediğiniz başka bir destekleme varsa belirtir misiniz?	Ürün alım desteği	Yüksek Fiyatlı Ürün Alım Desteği	6
		Garanti Ürün Alım Desteği	2
	Kişi bazlı destek	İyi Tarım Yapana Pozitif Ayrımcılık Desteği	2
		Üretim Yapan Kişinin Kendisine Destek	2
	Bölge bazlı destek	Bölgesel Destek	2

Çiftçilere “*Olmasını istediğiniz başka bir destekleme varsa belirtir misiniz?*” şeklinde soru sorulmuştur. Çiftçilerin soruya vermiş oldukları cevap üzerinden 5 farklı kod oluştuğu görülmüştür. Kodlar Tablo 16’da yer almaktadır. Tablo incelendiğinde “*yüksek fiyatlı ürün alım desteği*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 6 kez, diğer kodlar içerisinde bulunan cevaplar 2’şer kez kullanılmıştır. Olmasını istediğiniz başka bir destekleme varsa belirtir misiniz sorusunun, doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 5 (Ç5) “*Devlet, desteği mahsul fiyatı üzerinden versin, ayrıca vermiş olduğu desteği yükseltmesi gerekir.*”, Ç3 “*Verilen destek, tapu sahibine değil direkt olarak ürünü eken kişiye verilmesi gerekir.*”, Ç8 “*Devlet ürüne göre destek vermeli ve bunu garanti etmeli. Örnek olarak, sen buraya buğday ek ben senden bunu alacağım.*”, Ç9 “*Devlet, iyi tarımcıyı bilmeli ve ona pozitif destek vermeli. Uzun yıllar tarımla uğraşan çiftçiye destek sunmalı.*”, Ç14 “*Devlet, vereceği desteği bölgelere dikkat ederek vermeli, bölgelerin ihtiyaçları doğrultusunda destekler düzenlenmeli.*” **Görüşmeye katılan çiftçiler, başka bir destek önerisi olarak en çok yüksek fiyatlı ürün alım desteği sunulmasını belirtmişlerdir. Diğer destek önerileri ise eşit sayıda cevaplanmıştır.**

Gübre, Mazot, Tohum vb. Desteklerin Alınma Zamanına Yönelik Bulgular

Katılımcıların gübre, mazot, tohum vb. destekleri ne zaman aldıkları bilgisine ulaşmak için çiftçilere “*Gübre, mazot, tohum vb. destekleri ne zaman alıyorsunuz?*” şeklinde çoktan seçmeli soru yöneltilmiştir. Soru içerisinde desteğin “*tarımsal ürün ekildikten sonra*”, “*tarımsal ürün ekilmeden önce*”, “*tarımsal ürün ekim aşamasındayken*” şıkları bulunmaktadır. Çiftçilerden 15’i tarımsal ürün ekildikten sonra destekleri aldıklarını belirtmiş, 2 çiftçi ise tarımsal ürün ekim aşamasındayken destek aldıklarını belirtmiştir. Ardından çiftçilere “*Sizce ne zaman verilmelidir?*” şeklinde soru yöneltilmiştir. Çiftçilerden 3’ü tarımsal ürün ekildikten sonra, 9’u tarımsal ürün ekilmeden önce ve 5’i tarımsal ürün ekim aşamasındayken destek verilmelidir şeklinde cevap vermişlerdir. **Cevaplar değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan çiftçilerin %88**

gibi büyük çoğunluğu tarımsal destekleri ürün ekildikten sonra aldıklarını ifade etmiştir. Destekler ne zaman verilmeli sorusuna ise çiftçilerin %53'ü ekim öncesinde, %29'u ise ekim aşamasında cevabını vermiştir. Sonuçlardan da anlaşılacağı üzere çiftçiler, tarımsal destekleri ekim öncesinde veya ekim aşamasında istemektedirler.

İklim Değişikliğinin Azaltılması ve Uyumlu Hale Getirilmesine Yönelik

Bulgular

Katılımcıların bulundukları bölgede iklim değişikliğinin azaltılması ve uyumlu hale getirilmesi konusunda memnuniyetlerini öğrenmek için çiftçilere “İklim değişikliğinin azaltılması ve uyumlu hale getirilmesi için bulunduğunuz bölgede uygulanan iklim değişikliği politikalarından ne kadar memnunsunuz?” şeklinde çoktan seçmeli soru yöneltilmiştir. Çiftçilerden 11 kişi politikalardan memnun olmadığını belirtirken, 6 çiftçi politikalardan hiç memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Ardından çiftçilere “Sizce neler yapılmalı?” şeklinde soru iletilmiş ve soruya yorum yapanların verdikleri cevaplar 4 farklı kod olduğu görülmüştür. Kodlar Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17. İklim değişikliğinin azaltılması ve uyumlu hale getirilmesine Yönelik Tavsiyeler

Tema	Kategori	Kod	Sayı
Sizce neler yapılmalı?	Eğitim ve bilinçlendirme	Sahada eğitim ve bilgilendirme	8
	Bölgesel düzenleme	İklim özelliğine göre bölgesel politika	4
	İklim ihtiyaçlarına göre destek	Seracılık ve yağmurlama için destek	3
		Destekler iklime göre güncellenmeli	2

Tablo 17 incelendiğinde “sahada eğitim ve bilgilendirme” kodu içerisinde bulunan cevaplar 8 kez, “iklim özelliğine göre bölgesel politika” kodu içerisinde bulunan cevaplar 4 kez, “seracılık ve yağmurlama için destek” kodu içerisinde bulunan cevaplar 3 kez, “destekler iklime göre güncellenmeli” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez kullanılmıştır. Sizce neler yapılmalı sorusunun doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 1 (Ç1) “Tarım müdürlüğü personeli, sahaya gelerek gerekli bilgilendirmeyi yapması gerekmektedir.”, Ç4 “Toprak sıcaklıkları yetkili personel tarafından kontrol edilmeli ve uygun zamanda ekim yapılmalı.”, Ç5 “Bölgelerin iklim şartlarına göre ekim yapılmasına destek verilmeli.”, Ç6 “Yapılan destekler iklim şartlarına göre güncellenmeli.”, Ç11 “Yağmurlama sistemleri gerekirse ücretsiz olarak dağıtılmalı.”

Verilen cevaplar değerlendirildiğinde, iklim değişikliğinin azaltılması ve uyumlu hale getirilmesi için çiftçiler en çok sahada eğitim ve bilgilendirme faaliyeti istemektedirler. Diğer tavsiyelerde ise bölgesel destek politikalarının belirlenmesi ve yağmurlama ile damla sulama sistemlerine destek sunulması, çiftçilerin önemli tavsiyeleri arasında yer almaktadır.

Toprak Analizi Yaptırmaya Yönelik Bulgular

Katılımcıların toprak analizi yaptırıp yaptırmadıkları ve bunun için devlet desteği alıp almadıklarını öğrenmek için çiftçilere “*Toprak analizi yaptırıyor musunuz? Bunun için devlet desteği alıyor musunuz? Ne zaman alıyorsunuz?*” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Çiftçilerden 13’ü toprak analizi yaptırmadıklarını, 4’ü ise toprak analizi yaptırdıklarını ifade etmişlerdir. *Toprak analizi yaptıran çiftçiler devlet desteğini ekimden çok sonra aldıklarını ifade etmişlerdir. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde araştırmaya katılan çiftçilerin %76’sının analiz yaptırmadığı görülmektedir. Analiz yaptıran çiftçiler ise analizle ilgili destek ödemelerini, çok sonra aldıklarını belirtmişlerdir.*

Tarımsal Desteklerin Katlanılan Maliyeti Karşılıyıp Karşılamadığına Yönelik Bulgular

Katılımcıların aldıkları tarımsal desteklerin katlandıkları maliyeti karşılıyıp karşılamadığını öğrenmek için çiftçilere “*Tarımsal desteklemeler katlanmış olduğunuz maliyetlerinizi yeterli düzeyde karşılıyor mu? Karşılıyorsa nedenini açıklar mısınız?*” şeklinde soru yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan çiftçilerin hepsi, desteklerin katlanılan maliyeti karşılamadığını ifade etmiştir. Bunun nedeninin açıklanması istenildiğinde, 15 çiftçi, girdi maliyetleri (gübre, mazot vb.) çok pahalı olduğu için cevabını verirken, 2 çiftçi enflasyon nedeniyle desteklerin katlanılan maliyeti karşılamadığını belirtmiştir. *Verilen cevaplar incelendiğinde, tarımsal desteklerin çiftçilerin katlandıkları maliyeti karşılamadığı anlaşılmaktadır.*

Destekleme Ödemelerinin İhtiyaç Duyulan Zamanda Ödenip Ödenmediğine Yönelik Bulgular

Katılımcılara destekleme ödemelerinin finansmana ihtiyaç duyulan zamanda ödenip ödenmediğini öğrenmek için çiftçilere “*Destekleme ödemeleri finansmana ihtiyaç duyulan zamanda mı ödenmektedir?*” şeklinde soru yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan tüm çiftçiler, hayır cevabını vermiştir. Ardından çiftçilere “*Cevabınız hayır ise ihtiyaçları gidermek için nasıl bir yol izleniyor?*” şeklinde çoktan seçmeli soru yöneltilmiştir. Seçenekler arasında yer alan “*borç almak*” seçeneği 11 kez, “*kredi kullanmak*” seçeneği 10 kez, “*farklı bir iş kolunda çalışmak*” seçeneği 9 kez, “*memur*

olmak” seçeneği 1 kez çiftçiler tarafından kullanılmıştır. *Verilen cevaplar incelendiğinde, çiftçilerin ihtiyaç duydukları anda destekleme alamadıkları görülmektedir. Çiftçiler yukarıdaki seçeneklerde yer alan çözüm önerileriyle ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmişlerdir.*

Verilen Desteklerin Karmaşıklığa Neden Olup Olmadığına Yönelik Bulgular

Katılımcılara verilen desteklerin karmaşıklığa neden olup olmadığını öğrenmek için çiftçilere “Desteklemeler çok çeşitli kalemlerden mi oluşmaktadır? Bu durum karmaşıklığa neden olmakta mıdır?” şeklinde çoktan seçmeli soru yöneltilmiştir. Seçenekler arasında yer alan “desteklemeler çok çeşitli kalemlerden oluşmakta ancak karmaşıklığa neden olmamaktadır” 4 kez, “desteklemeler çok çeşitli kalemlerden oluşmakta ve karmaşıklığa neden olmaktadır” seçeneği 7 kez, “Desteklemeler çok çeşitli kalemlerden oluşmamaktadır” seçeneği 6 kez, çiftçiler tarafından kullanılmıştır. Ardından çiftçilere “Sizin öneriniz nedir?” soru yöneltilmiş ve alınan cevaplar üzerinden 2 farklı kod oluştuğu görülmüştür. Oluşan bu kodlar “sade ve standart destek”, “yalnızca üreticiye destek” şeklindedir. Sorulara çiftçilerin verdikleri cevaplar için oluşturulan tema, kategori, kodlara ait bulgulara Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18. Desteklerin karmaşıklık durumuna karşı önerilere ait bulgular

Tema	Kategori	Kod	Sayı
Sizin öneriniz nedir?	Desteklerin genelleştirilmesi	Sade ve standart destek	5
	Kişi bazlı destek	Yalnızca üreticiye destek	4

Tablo 17 incelendiğinde “sade ve standart destek” kodu içerisinde bulunan cevaplar 5 kez, “yalnızca üreticiye destek” kodu içerisinde bulunan cevaplar 4 kez kullanılmıştır. Sizin öneriniz nedir sorusunun doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 5 (Ç5) “Destekler sadeleşmeli. Örnek olarak, sadece buğday değil hububatta genel destek verilmeli.”, Ç15 “Desteklemeler standart olmalı. Sadece üretim yapana destek verilmeli.”, Ç12 “Tarlayı eken üretim yapan kişiye destek verilmeli.” *Verilen cevaplar incelendiğinde desteklerin çok fazla kalemden oluşup oluşmadığı ve desteklerin karmaşıklığa neden olup olmadığı konusunda, net bir görüş olmadığı görülmektedir. Konuyla ilgili önerisi bulunan çiftçiler, daha sade ve standart destek kalemleri olmasını ve yalnızca üretim yapan kişilere destek verilmesini ifade etmişlerdir.*

Tarımsal Desteklerden Faydalanırken Yaşanılan Zorluklara Yönelik Bulgular

Katılımcıların tarımsal desteklemelerden faydalanırken yaşamış oldukları zorlukları tespit etmek için çiftçilere “Tarımsal desteklemelerden yararlanırken yaşamış

olduğunuz zorluklar nelerdir?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Soru cevapları, çoktan seçmeli olacak şekilde sunulmuş ve çiftçilerden desteklemelerden faydalanırken yaşamış oldukları zorlukları belirtmeleri istenilmiş olup verilen yanıtlar Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Desteklemelerden faydalanırken yaşanan zorluklara ait bulgular

Destekler	Verilen Cevaplar	Yüzde
Bürokratik zorluklar yaşıyorum	5	9.09%
Kredi için ipotek sorunu	9	16.36%
Hisseli arazi sorunu	9	16.36%
Ödemeler geç yapılıyor	11	20.00%
Destekleme miktarı uğraşmaya değmeyecek kadar az	5	9.09%
Memur ilgisizliği ve bilgi seviyesinin yetersizliği	0	0.00%
Başvuru sürecinin uzun sürmesi	7	12.73%
Memur ilgisizliği ve bilgi seviyesinin yetersizliği	1	1.82%
Aidat ve diğer masraflar	1	1.82%
Destegın verileceğine inanmıyorum	0	0.00%
Zorluk yaşamıyorum	7	12.73%
Toplam	54	100.00%

Tablo 19 incelendiğinde, ödemelerin geç yapılması (%20.00), kredi için ipotek sorunu (%16.36), hisseli arazi sorunu (%16.36) çiftçilerin tarımsal desteklerden faydalanırken en çok yaşadıkları zorluklar olarak ifade edilmiştir.

Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Kullanıldığı Yere Yönelik Bulgular

Katılımcılara verilen destekleri nerede kullandıklarını öğrenmek için çiftçilere “*Tarımsal destekleme ödemelerini kullandığınız yerler nelerdir?*” şeklinde çoktan seçmeli soru yöneltilmiştir. Seçenekler arasında yer alan “*Tarımsal üretim faaliyetlerinde*” seçeneği 16 kez, “*Tarımsal yatırımlarda*” seçeneği 2 kez, “*Tarım dışı yatırımlarda*” seçeneği 1 kez, “*Hane içi harcamalarda*” seçeneği 3 kez çiftçiler tarafından kullanılmıştır. *Veriler cevaplar incelendiğinde çiftçilerin almış oldukları tarımsal destekleri çoğunlukla tarımsal üretim faaliyetlerinde kullandıkları görülmektedir.*

İklim Değişikliği ve Gıda Güvenliği Kapsamında Politikaların Uygulanmasına Yönelik Tavsiyelere Ait Bulgular

Katılımcıların iklim değişikliği ve gıda güvenliği kapsamında uygulanan desteklemelere yönelik tavsiyelerini öğrenmek için çiftçilere “*İklim değişikliği ve gıda güvenliği kapsamında desteklemeler sizce nasıl uygulanmalıdır?*” sorusu yöneltilmiştir. Çiftçilerin vermiş olduğu cevaplar eğitim ve kontrol, üretim desteği şeklinde kategorize

edilmiş ve 5 farklı kod oluştuğu görülmüştür. Oluşan bu kodlar “*sahada analiz ve takip*”, “*sulama ve doğal gübre için destek*”, “*girdilerin incelenmesi*”, “*bölgeye uygun girdi desteği*”, “*sahada eğitim*” şeklindedir. Sorulara çiftçilerin verdikleri cevaplar için oluşturulan tema, kategori, kodlara ait bulgulara Tablo 20’de yer verilmiştir.

Tablo 20. İklim değişikliği ve gıda güvenliği kapsamında destekleme tavsiyelerine yönelik bulgular

Tema	Kategori	Kod	Sayı
İklim değişikliği ve gıda güvenliği kapsamında desteklemeler sizce nasıl uygulanmalıdır?	Eğitim ve kontrol	Sahada analiz ve takip	6
		Sahada eğitim	3
		Girdilerin incelenmesi	2
	Üretim desteği	Bölgeye uygun girdi desteği	5
		Sulama ve doğal gübre için destek	3

Tablo 20 incelendiğinde “*sahada analiz ve takip*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 6 kez, “*sahada analiz ve takip*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 6 kez, “*sulama ve doğal gübre için destek*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 3 kez, “*girdilerin incelenmesi*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 2 kez, “*bölgeye uygun girdi desteği*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 5 kez, “*sahada eğitim*” kodu içerisinde bulunan cevaplar 3 kez kullanılmıştır. İklim değişikliği ve gıda güvenliği kapsamında desteklemeler sizce nasıl uygulanmalıdır sorusunun doğrudan alıntıları şu şekildedir: Çiftçi 17 (Ç17) “*Sahada devlet bizi bilgilendirmeli ona göre destek sunmalı.*”, Ç15 “*Devlet sahada gerekli incelemeyi yapsın. Sulama sistemi ve benzeri harcamaları çiftçiye yardım etmek için devlet sunmalı.*”, Ç14 “*İklim ve bölgeye uyumlu tohum desteği sağlanmalı.*”, Ç12 “*Sahada uygulamalı şekilde, deneme yanılma yolu kullanılarak eğitim verilmeli.*”, Ç10 “*Doğal gübre için destekler artmalı. Sahada bölgeye göre ürün tavsiyesi verilmeli.*”, Ç5 “*Üretim yapılırken kullanılan her şey (ilaç, gübre) incelenmeli ve kaliteli ürün kullanan çiftçi ödüllendirilmelidir.*” **Görüşmeye katılan çiftçiler, iklim değişikliği ve gıda güvenliği kapsamında en çok sahada analiz ve takiple ilgili destek almak istediklerini belirtmişlerdir. Diğer önemli talep ise bölgeye uygun (tohum vb.) girdi desteği alınmak istenmesidir.**

Zirai Kazancın Vergilendirilmesiyle İlgili Çiftçi Görüşlerine Yönelik Bulgular

Katılımcıların zirai kazançlarının ne kadarını vergi olarak ödediklerini öğrenmek için çiftçilere “*Elde etmiş olduğunuz zirai kazancınızın ne kadarını vergi olarak*

ödüyorsunuz?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Çiftçiler, %1 ile %3 arasında değişen oranlarda vergi ödediklerini ifade etmişlerdir.

Tarımsal Vergilerin Yüksek Olup Olmadığına Yönelik Bulgular

Katılımcıların tarımsal vergi oranlarının yüksek olup olmadığına dair görüşlerini öğrenmek için çiftçilere “Sizce tarımsal vergi oranları yüksek midir yoksa olması gerektiği gibi midir?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Çiftçilerden 8’i tarımsal vergi oranlarının yüksek olduğunu ifade ederken, 9 çiftçi ise tarımsal vergi oranlarının olması gerektiği gibi olduğunu ifade etmiştir.

Tarımsal Desteklerin İklim Değişikliği ve Gıda Güvenliğine Yardımcı Olup Olmadığına Yönelik Bulgular

Katılımcıların tarımsal desteklerin yeterli olup olmadığı ve desteklerin iklim değişikliği ve gıda güvenliğine yardımcı olup olmadığına dair görüşlerini öğrenmek için çiftçilere “Desteklemeler sizce yeterli midir? Verilen destekler iklim değişikliği ve gıda güvenliği konusunda sizlere yardımcı oluyor mu? şeklinde sorular yöneltilmiştir. Çiftçilerden 1’i tarımsal desteklerin yeterli olduğunu, diğer 16 çiftçi ise desteklerin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Tarımsal desteklerin iklim değişikliği ve gıda güvenliğine yardımcı olup olmadığı sorusuna ise tüm çiftçiler yardımcı olmadığı cevabını vermiştir.

5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Devletler ekonomiye, üretim ve verimliliği artırmak amacıyla sektör farkı gözetmeksizin müdahalelerde bulunurlar. Bu müdahalelerin amacı yalnızca ekonomik kalkınmayı desteklemek değil, aynı zamanda üretici ve tüketiciyi gözeterek toplumsal dengeyi sağlamak da olabilir. Bu müdahaleler üretimi artırmak, gelir dağılımını adil hale getirmek için uygulanabilir. Fakat bazen devletin tarım ve diğer sektörlerle yönelik müdahaleleri farklı amaçlara dayanabilir. Tarımsal teşvik politikalarının en önemli amaçları arasında tarımsal ürünlerdeki fiyat istikrarsızlığını düşürmek, tarım işletmelerinin gelirini artırmak, tarım ürünlerinin ülkenin menfaatleri doğrultusunda üretilmesini sağlamak, üreticiyi ve tüketiciyi korumak sayılabilir. Ayrıca teşvik politikaları, tarımda verimlilik artışının sağlanması, gıda güvenliğinin artırılması ve sağlıklı beslenmeyi sağlayabilmek amaçlarını da taşımaktadır. Bu amaçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ayrıca gıda güvenliği ve sağlığı da düşünüldüğünde devletin bu alana müdahalesi ve politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Bu nedenle devletin tarımsal teşvik politikaları üretmesi ve bu politikaları sağlıklı bir şekilde uygulaması önemlidir.

İklim değişikliği tarımda verimliliği önemli ölçüde etkilemektedir. İklim değişikliği yağış azalışına ve su kaynaklarının tükenmesine sebep olmakta bu durumda Türkiye tarımını olumsuz etkilemektedir. Tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu bölgeler başta olmak üzere, birçok bölge iklim değişikliğinden etkilenecektir. Türkiye'nin iklim değişikliğine karşı savunmasız yapısı ve bu etkilerin her geçen gün daha belirgin hale gelmesi, tarımsal üretim, biyoçeşitlilik, gıda sektörü üzerinde önemli olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. İklim değişikliğinin tarım sektörü üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için, her bölgenin ve çiftçilerin özel koşullarına göre hedef ürünlere yönelik öncelikler belirlenmeli ve bu önceliklerin faydaları ile potansiyel zorlukları dikkatlice değerlendirilmelidir. Sürdürülebilir iyi tarım uygulamaları için destekleme ve değerlendirme süreçlerinin etkili bir şekilde tasarlanıp hayata geçirilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu süreçlerin teşviklerle ve işlevsel yöntemlerle desteklenmesi, tarımın iklim değişikliği karşısındaki dayanıklılığını önemli ölçüde artıracaktır.

Tarımsal teşvik kapsamında devletin sağlamış olduğu tarımsal destekler incelendiğinde, toplam tarımsal destek ödemelerinin son 15 yıl içerisinde artış gösterdiği görülmektedir. Yalnız tarımsal destek ödemelerinde artış görülse de, tarımsal destek ödemelerinin GSYH içindeki payında son 15 yıl içerisinde oran olarak bir düşüş söz konusudur. Tarımsal destek ödemelerinin bütçe içerisindeki payı 2010'lu yıllarda %2

civarındayken bu oran, 2024 yılında %0.8 oranına gerilemiştir. Bu nedenle tarımsal destek ödemelerinin, bütçe içerisindeki pay oranının da düşmeyecek şekilde artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu şekilde tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu destek, daha fazla sağlanmış olacaktır.

Bu araştırma kapsamında, Erzincan ilinde buğday ve pancar üretimi yapan 17 çiftçi ile nitel bir çalışma yürütülmüştür. Yapılan görüşmeler sonucunda veri analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan çiftçilerin %88.2'si, 10 yılın üzerinde çiftçilik yapmaktadır. Bu durum, katılımcıların tarımsal üretim faaliyetlerinde deneyimli ve tecrübeli olduklarını göstermektedir. Katılımcıların hepsinde ÇKS kaydı vardır. ÇKS belgesi almanın nedenleri arasında ise en çok “*tarımsal desteklemelerden*” faydalanmak olduğu ifade edilmiştir. Bu durum, çiftçilerin tarımsal desteklemelere olan ihtiyacını göstermektedir.

Araştırmaya katılan çiftçilerin %94'ü iklim değişikliğinin farkında olduklarını ifade etmiştir. İklim değişikliği en çok “*sıcaklıkların düzensizliği*”, “*yağışların düzensizliği*” ve “*kuraklık*” olarak ifade edilmiştir. Yalnız çiftçilerin %82.3'ü, devlet kurumlarından iklim değişikliği ile ilgili bilgilendirme alamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda yetkili kurumların, iklim değişikliği ve etkilerine karşı tarımsal üretim yapan kişilere, gerekli bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri düzenlemesi gerekmektedir. Özellikle, iklim değişikliğine karşı tarımsal faaliyetlerin uyumlu hale getirilebilmesi için çiftçilerin bilgilendirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Araştırmaya katılan çiftçilerin %94'ü iklim değişikliğinin mahsüllerde verim kaybına neden olduğunu ifade etmiştir. Bu durum, iklim değişikliğinin tarımsal üretim üzerine olumsuz etkilerini göstermektedir. Bu olumsuzlukluğa karşı, çiftçilerin önlem alarak tarımsal üretimlerini uyumlu hale getirip getirmedikleri araştırıldığında, katılımcıların %58'inin, tarımsal faaliyetlerini uyumlu hale getirdikleri görülmektedir. Tarımsal faaliyetlerin, iklim değişikliğine karşı uyumlu hale getirilmesinde en çok “*ekim zamanını ayarlama*” ve “*damla sulama veya yağmurlamaya geçme*” önlemlerinin alındığı ifade edilmiştir. Fakat katılımcıların %41'i, tarımsal faaliyetlerini iklim değişikliğine karşı uyumlu hale getirmediklerini, bunun sebebi olarak, maliyetlerin yüksek olmasını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda çiftçilerin, tarımsal üretimlerini iklim değişikliğine karşı uyumlu hale getirmeleri için tarımsal desteklemelerin artması gerekmektedir. Özellikle, suyun tasarruflu kullanımı için damla sulama sistemleri gibi teknolojilere destek verilmesi gerekmektedir.

Tarımsal üretimde gıda güvenliğinin sağlanması hususunda, araştırmaya katılan çiftçilerin %58'i gıda güvenliğine dikkat ettiğini belirtirken, %42'si gıda güvenliğine

dikkat etmediklerini belirtmiştir. Gıda güvenliğine dikkat eden çiftçiler en çok “*daha az kimyasal kullanımı*”, “*doğaya zarar vermeyen gübre kullanımı*” ve “*doğaya zarar vermeyen ilaç kullanımı*” önlemlerini aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda, devletin çiftçilere organik ilaç ve gübre sağlanmasında destek sunması, ayrıca tarımsal üretimde kullanılan kimyasalların, yerinde ve sık denetimleri noktasında daha aktif bir rol almasına ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir. Bunun yanında, tarımsal üretimde gıda güvenliğine dikkat edilmesi için denetim yapılmalı ve çeşitli eğitim faaliyetleri düzenlenmelidir. Gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla laboratuvar altyapısının sağlanması teşvik edilmelidir. Ayrıca gıda güvenliği için doğaya zarar vermeyen üretim yöntemleri teşvik edilmelidir.

Tarımsal ürün ekiminde, araştırmaya katılan çiftçilerin kullandıkları tohumlar incelendiğinde, çiftçilerin %82’si suni tohum tercih ettiklerini, %18’i ise doğal tohum kullandıklarını belirtmişlerdir. Suni tohum tercih edilmesini ise çiftçiler en çok “*yüksek verim*” sebebiyle açıklamışlardır. Bu nedenle tohum destekleri tarımsal üretimde verimlilik açısından öneme sahiptir. Tarımsal destekleme bütçesinin son 5 yılı incelendiğinde tohum desteklemelerinde artış olduğu, özellikle 2025 yılı için tohum desteklerinde %76,3’lük bir yükselme planlandığı görülmektedir. Bu durum tarımsal verimlilik için olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmaya katılan çiftçilerin, en çok aldıkları tarımsal desteklerin %29’luk oran ile mazot ve gübre desteği, %18’lik oran ile tohum desteği, %16’lık oran ile prim desteği olduğu görülmektedir. Bu destek kalemlerinde yapılacak artışlar önem arz etmektedir. Yalnız çiftçilere tarımsal desteklemeleri ne zaman aldıkları sorulduğunda, katılımcıların %88’i tarımsal desteklemeleri, ürün ekildikten sonra aldıklarını belirtmişlerdir. Destekler ne zaman verilmeli sorusuna ise çiftçilerin %53’ü ekim öncesinde, %29’u ise ekim aşamasında alınmalı cevabını vermiştir. Bu nedenle tarımsal desteklemelerin, ürün ekim aşamasında veya ürün ekilmeden önce verilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Çiftçilerin talep ettikleri tarımsal destek türlerine bakıldığında ise araştırmaya katılan çiftçiler “*yüksek fiyatlı ürün alım desteği*” şeklinde oluşturulacak bir destek kaleminin olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu destek kaleminin yanında “*garanti ürün alım desteği*”, “*iyi tarım yapana pozitif ayrımcılık desteği*”, “*bölgesel destek*”, “*üretim yapan kişinin kendisine destek*” şeklinde oluşturulacak destek kalemleri ifade edilmiştir. Bu nedenle politika yapıcıların, bu talepleri değerlendirmesinde fayda olacağı düşünülmektedir.

İklim değışikliği kapsamında çiftçilerin tarımsal üretimlerini uyumlu hale getirip getirmedikleri incelendiğinde, araştırmaya katılan çiftçiler “İklim değışikliğinin azaltılması ve uyumlu hale getirilmesi için bulunduğunuz bölgede uygulanan iklim değışikliği politikalarından ne kadar memnunsunuz?” sorusuna hiç memnun olmadıkları ya da memnun olmadıkları şeklinde cevap vermişlerdir. Bu kapsamda politika üreticilerinin iklim değışikliğine karşı üretecekleri politikaları daha belirgin hale getirmeleri ve uygulamaları önem arz etmektedir. Ayrıca iklim değışikliğinin azaltılması ve uyumlu hale getirilmesi için çiftçilere tavsiyeleri sorulduğunda, çiftçilerin en çok “sahada eğitim ve bilgilendirme faaliyeti” istedikleri görülmektedir. Diğer önemli tavsiyeler ise “bölgesel destek politikalarının belirlenmesi” ve “yağmurlama ile damla sulama sistemlerine destek sunulması” şeklinde olmuştur. Bu kapsamda çiftçilere, sahada bilgilendirme ve eğitici faaliyetler düzenlenmelidir. İklim değışikliğine karşı seracılık ve yağmurlama sistemleriyle ilgili daha fazla finansal destek sunulmalıdır.

Tarımsal desteklerin, çiftçilerin katlandıkları maliyeti karşılayıp karşılamadığa bakıldığında, araştırmaya katılan çiftçilerin tamamı alınan desteklerin katlandıkları maliyeti karşılamadığını ifade etmiştir. Bunun nedeni ise çiftçiler tarafından girdi maliyetlerinin yüksek olması ve enflasyon olarak açıklanmıştır. Bu nedenle tarımsal destekleme miktarının, güncel koşullar dikkate alınarak artırılması gerekmektedir. Ayrıca çiftçilere, tarımsal destekleri finansmana ihtiyaç duydukları zamanda alıp almadıkları sorulmuştur. Katılımcıların tamamı, ihtiyaç duydukları anda desteklemeleri alamadıklarını, bu ihtiyaçları borç veya kredi alarak, başka bir iş kolunda çalışarak karşıladıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle yapılacak destek ödemelerinin, çiftçinin ihtiyaç duyduğu anda yapılması gerekmektedir.

Araştırmaya katılan çiftçiler, tarımsal desteklemelerin daha sade ve standart şekilde uygulanması, verilen desteklerin yalnızca üreticiye verilmesi noktasında görüş bildirmişlerdir. Tarımsal desteklemelerden faydalanırken ise, en çok ödemelerin geç yapılması sebebiyle zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çiftçiler bunun yanında, kredi için ipotek sorununu ve hisseli arazi sorununu bildirmişlerdir. Bu kapsamda tarımsal destek ödemelerinin, özellikle çiftçilerinin ihtiyaç duydukları anda yapılması, desteklemelerin daha sade bir hale getirilmesi ve yalnızca üreticiye destek verilecek şekilde düzenleme yapılması gerekmektedir.

Araştırmaya katılan çiftçilere iklim değışikliği ve gıda güvenliği kapsamında politikaların nasıl uygulanması gerektiği sorulmuştur. Çiftçiler en çok sahada analiz ve takiple ilgili destek almak istediklerini belirtmişlerdir. Diğer önemli talep ise bölgeye

uygun (tohum vb.) girdi desteği alınmak istenmesidir. Bunun yanında çiftçiler iklim değişikliği ve gıda güvenliği konusunda desteklemelerin kendilerine yardımcı olmadığını ifade etmişlerdir. İklim değişikliğine karşı oluşacak olumsuzlukların önüne geçebilmek ve gıda güvenliğini sağlayabilmek adına görevlilerin bizzat sahada olmaları ve gerekli analizleri yapmaları, iklim yapısına ve bölgeye uygun girdi desteğinin sağlanması önem arz etmektedir. Ayrıca iklim değişikliği ve gıda güvenliği kapsamında destek politikaları oluşturulmalı ve tarımsal üretim yapan kişilere bu destek daha fazla sunulmalıdır.

İklim değişikliği ve gıda güvenliği sorununa karşı devletin tarımsal dönüşüm ile bu sorunun çözmesine yönelik diğer bazı öneriler ise aşağıda yer almaktadır:

- İklim değişikliği sonucunda gıda üretim risklerinin azaltılması, üretim sistemlerinin iyileştirmeye yönelik teşvik edici politikalar izlenmesi gerekmektedir.
- İklim değişikliği sonucunda oluşacak olumsuzlukları azaltmak için doğal biyolojik girdinin teminini sağlayan, tarımsal üretimde verimliliği artıran sürdürülebilir tarımsal yöntemlerin teşvik edilmesi gerekmektedir.
- İlerleyen yıllarda su talebinin daha da artacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda suyun daha etkin kullanımına yönelik düzenlemeler yapılmalı, suyun etkin kullanımına imkan sağlayacak araçların alınması için destek sunulmalıdır.
- Tarımsal teşvik politikaları çevresel koşullar dikkate alınarak oluşturulmalıdır. Tarımsal teşvikler ve tarımsal vergiler ve yasal düzenlemeler birbirlerine aykırılık içermemelidir.
- Hastalıklardan daha az etkilenen yeni bitkisel türlerin oluşturulması, tarımda yerli tohumun kullanılması ve üretim yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda sertifikalı ve yerli tohum kullanımı yaygınlaştırılması ve teşvik edilmelidir.
- Gıda güvenliğinin sağlanması için yerli ürünler teşvik edilmeli ve ithal ürünlere çeşitli kısıtlamalar uygulanmalıdır.

İklim değişikliği ve gıda güvenliği açısından güçlü bir tarımsal teşvik politikası, hem çevresel sürdürülebilirliğin korunması hem de tarımsal üretim ve gıda güvenliğinin sağlanması için temel bir unsurdur. Bu tür politikalar, çiftçilerin iklim değişikliğine uyum süreçlerini hızlandırarak, olumsuz etkilerle başa çıkmalarına ve daha dirençli bir tarım sistemi oluşturmalarına önemli katkı sağlar.

KAYNAKÇA

- Acar, M., ve Bulut, E. (2009). Türkiye’de ve dünyada tarımsal destekleme politikalarında son gelişmeler. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 1-19.
- Ağıralan, E., ve Sadioğlu, U. (2021). İklim değişikliği farkındalığı ve toplum bilinci: İstanbul örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 627-654.
- Akalın, M. (2014). İklim değişikliğinin tarım üzerindeki etkileri: Bu etkileri gidermeye yönelik uyum ve azaltım stratejileri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 351-377.
- Akın, E. (2005). Çokuluslu şirketler, doğrudan yabancı yatırımlar ve vergisel teşvik. *Yaklaşım Dergisi*, 13(148), 65-72.
- Aktaş, E., Altıok, M., ve Songur, M. (2015). Farklı ülkelerdeki tarımsal destekleme politikalarının tarımsal üretim üzerine etkisinin karşılaştırmalı analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 55-74.
- Akyüz, Y., & Atış, E. (2016). Türkiye’de iklim değişikliği tarım etkileşiminin iki yönüyle incelenmesi. *Uluslararası Katılımlı*, 2, 08-09.
- Alıcı, B., ve Yıldız, H. (2012). Küresel kamusal bir mal olan çevrenin korunmasında karbon vergisi ve etkinliği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 55-64.
- Al, G. (2009). Küreselleşme sürecinde ekolojik sorunların çözümünde karbon vergilerinin rolü. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aydın, A. (2020). İklimle uyumlu akıllı tarım çerçevesinde tarımsal destekleme ve düzenleme politikaları: Türkiye üzerine bir değerlendirme. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı Mali İktisat Bilim Dalı. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Aydın, Z., ve Polat, M. A. (2024). İklim değişikliği ile mücadelede uygulanan kamu politikaları bakımından Türkiye’nin Avrupa birliği içindeki durumunun analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 16(30), 173-185.
- Baba, G. (2023). İklim değişikliği ve tarım sektörü: mudurnu ilçesi çiftçilerinin iklim değişikliği algısı ve uyum stratejileri. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, Bolu.

- Barış, A., & Barlas, E. (2017). Kamu maliyesi teorisinde küresel kamusal mallar. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 129-152.
- Başoğlu, A. (2014). Küresel iklim değişikliğinin ekonomik etkileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 175-196.
- Bayraç, H. N. (2010). Enerji kullanımının küresel ısınmaya etkisi ve önleyici politikalar. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 229-259.
- Bayraç, N. H., ve Doğan, E. (2016). Türkiye'de iklim değişikliğinin tarım sektörü üzerine etkileri.
- Bedir, S., & Güneş, H. (2016). Çevre vergileri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: AB ülkeleri için eş bütünleşme ve nedensellik analizleri. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (616), 9-21.
- Belloumi, M. (2014). Investigating the linkage between climate variables and food security in ESA countries. *Regional Environmental Change*, 42(1), 172-186.
- Bulut, E. (2023). Türkiye’de tarımsal destekleme politikalarının bitkisel üretim üzerine etkisi: Fark ödemesi desteği, alan bazlı girdi desteği ve doğrudan gelir desteği. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6.
- Candan, G. T., ve Yurdadoğ, V. (2017). Türkiye'de maliye politikası aracı olarak teşvik politikaları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 150-173.
- Çakmak, B., & Gökalp, Z. (2011). İklim değişikliği ve etkin su kullanımı. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, (1), 87-95.
- Dağ, M., ve Çelik, M. (2018). Yatırım teşvikleri nedir? Kavram ve kapsamı üzerine bir değerlendirme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 863-875.
- Demir, A. (2022). Paris Anlaşması ve 26. Taraflar Konferansı (COP 26)’nda Türkiye değerlendirmesi: Yükümlülükler ve sorumluluklar. *Biological Diversity and Conservation*, 15(2), 162-170.
- Demirbaş, N. (2022). İklim değişikliği karşısında tarım sektörünün sürdürülebilirliği için iklim uyumlu tarım: Farklı ülke deneyimlerinden çıkarılan dersler. XVII. IBANESS İktisat, İşletme ve Yönetim Bilimleri Kongreler Serisi, 12-13.
- Eaton, G. (2015). A history of civilization in 50 disasters (History in 50). Tilbury House Publishers and Cadent Publishing.
- Ertas, F., Çidem, İ., ve Çiğdem, R. (2017). Tarımsal teşviklerin TMS 20 ve TMS 41 kapsamında incelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(3), 577-591.

- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2006). *Food safety risk analysis: A guide for national food safety authorities* (FAO Food and Nutrition Paper No. 87). Rome: FAO.
- Gezer, T., & Gezer, M. A. (2022). Tarımsal destek ve kredilerin tarımsal üretim üzerindeki etkinliği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 9(4), 1102-1113.
- Giddens, A., İklim değişikliği siyaseti, Çeviren: Erhan Baltacı, Phoenix Yayınevi, Ankara:2013.
- Giray, H., ve Soysal, A. (2007). Türkiye’de gıda güvenliği ve mevzuatı. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6(6), 485-490.
- Gizdeş, E. (2018). Antropojenik jeomorfolojinin iklim değişikliğine etkileri (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Güder, F. (2019). Türkiyede tarımsal teşviklerin genç işsizliği üzerine etkileri: yalova ilinde genç çiftçi projesi örneği. (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Günaydın, G. (2006). Türkiye tarım sektörü. *Tarım ve Mühendislik Dergisi*, 76(77), 12-27.
- Hayaloğlu, P. (2018). İklim değişikliğinin tarım sektörü ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(25), 51-62.
- Idumah, F. O., Mangodo, C., Ighodaro, U. B., & Owombo, P. T. (2016). Climate change and food production in Nigeria: implication for food security in Nigeria. *Journal of Agricultural Science*, 8(2), 74-83.
- Kadıoğlu, M. (2007). Küresel iklim değişimi ve türkiye"bildiğiniz havalardan sonu". İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Karakaya, E. (2016). Paris iklim anlaşması: içeriği ve Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-12.
- Karaman, S., ve Gökalp, Z. (2010). Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin su kaynakları üzerine etkileri. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, (1), 59-66.
- Kaya, B. (2009). İklim değişikliğinin türkiyede buğday, arpa ve mısır bitkilerinin verimleri üzerine etkilerinin panel veri modeli ile analizi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kayısoğlu, Ç., ve Türksöy, S. (2023). Tarımda sürdürülebilirlik ve gıda güvenliği. *Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 289-303.

- Keser, A., Köse, Z., ve Aliyev, P. (2024). Doğal afetlerin tetikleyicisi olarak iklim değişikliği ile gıda güvenliği arasındaki ilişkinin incelenmesi: Sahra altı Afrika örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1-Deprem Özel Sayısı-), 215-234.
- Keskin, E. (2019). Türkiye’de tarım politikalarındaki dönüşümün gıda güvenliğine etkisi ve tarımsal teşvik sistemi. (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kızıl, E. (2021). Türkiye’de tarımsal teşvik sisteminin yapısı, sorunları ve çözüm önerileri: Konya ili örneği (Master's thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey)).
- Kızıl, E., ve Çürük, S. A. (2021). Türk tarımsal teşvik sistemi: sorunlar ve çözüm önerileri. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 8(4), 956-967.
- Kişman, Z. A., ve Kıraç, Z. K. (2014). Dünya bankası tarım kredileri ve Türk tarım sektörü. *Turkish Studies (Elektronik)*, 9(5), 1397-1410.
- Koç, G., ve Uzmay, A. (2015). Gıda güvencesi ve gıda güvenliği: kavramsal çerçeve, gelişmeler ve Türkiye. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 21(1 ve 2), 39-48.
- Lee, C. C., Zeng, M., ve Luo, K. (2024). How does climate change affect food security? Evidence from China. *Environmental Impact Assessment Review*, 104, 107324.
- Leblebici, F. (2002). Devlet yardımları uygulamasının maliyeti ve ekonomik göstergelerle mukayesesi. DPT.
- Mathivanan, S. (2021). Perspectives of nano-materials and nanobiosensors in food safety and agriculture. *Novel nanomaterials*, 197.
- Mazoyer, M., ve Roudart, L. (2010). Histórias das agriculturas no mundo. Do neolítico à crise contemporânea. Universidad Estatal Paulista (UNESP).
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994) “Qualitative data analysis: An expanded sourcebook”, Sage.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2015) “Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev. Ed.)”. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Miraglia, M., Marvin, H. J. P., Kleter, G. A., Battilani, P., Brera, C., Coni, E., ... ve Vespermann, A. (2009). Climate change and food safety: an emerging issue with special focus on Europe. *Food and chemical toxicology*, 47(5), 1009-1021.
- Morrissey, O., Willem te Velde, D., ve Hewitt, A. (2002). Defining international public goods: conceptual issues. *International public goods: Incentives, Measurement, And Financing*, 31-46.
- Narin, M. (2008). Türkiye’de uygulanan tarımsal destekleme politikalarında değişim. *Ekonomik Yaklaşım*, 19(Special), 183-225.

- Noyan, E. (2016). Türkiye'deki tarımsal faaliyetlere uygulanan teşvik politikalarının değerlendirilmesi (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- IPCC, Intergovernmental Panel on Climate Change (2014). Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Part B: Regional Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA.
- IPCC, Intergovernmental Panel on Climate Change (2013). Summary for Policymakers. Climate Change: The Physical Science Basis. The contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change (ss.3-33).
- REC Türkiye, 2015, A'dan Z'ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi.
- Oyman, T. (2017). Measurement of Satisfaction Level in Businesses Getting Incentives in the Province of Isparta.
- Özdemir, Z. (1989). Türk tarımında destekleme uygulamaları ve sonuçları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47(1-4).
- Özkan, G., & Karaköy, F. (2018). Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde tarımsal desteklerin değerlendirilmesi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 139-157.
- Özkan, Ş. (2023). Tarımsal desteklemelerin çiftçi kararlarına etkisi: mersin ili örneği doktora tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Özkaya, F. N., ve Doğru, Ç. (2023). İktisadi olarak teşvik kavramı ile türkiye'de turizme yönelik teşvik politikaları. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 6(1), 43-67.
- Öztürk, K. (2002). Küresel iklim değişikliği ve Türkiye'ye olası etkileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1).
- Öztürk, F. (2023). Türkiye'de tarımsal teşviklerin makroekonomik etkilerinin analizi. (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Özüdoğru, T., Miran, B., Top, B. T., ve Uçum, İ. (2015). Pamuk, ayçiçeği, soya üretiminde fark ödemesi desteklerinin etkisi. *GTHB Tepge Yayın*, (262).
- Paksoy, M., ve Özdemir, B. (2014). Yeni bir gıda tüketim alışkanlığı olarak slow food (yavaş yemek) hareketi. XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 3(5), 1510-1519.
- Patton, M. Q. (2014). Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice. *Sage publications*.

- Sapankaya, F. Y. (2021). Küresel iklim değişikliğiyle mücadelede sübvansiyon politikaları: Türkiye enerji sektörü üzerine bir inceleme. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Seven, E. (2018). Tarımsal teşvik uygulamalarının tarım makineleri ve teknolojileri kullanımına etkisinin saptanması. (Master's thesis, Fen Bilimler Enstitüsü).
- Susam, N. (2008). Kamu maliyesinde sınır ötesi bir kavram: küresel kamusal mallar. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 277-303.
- Şanlı, F. B., Bayrakdar, S., ve İncekara, B. (2017). Küresel iklim değişikliğinin etkileri ve bu etkileri önlemeye yönelik uluslararası girişimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 201-212.
- Şaşmaz, M. Ü., ve Özel, Ö. (2019). Tarım sektörüne sağlanan mali teşviklerin tarım sektörü gelişimi üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (61), 50-65.
- Şaylıkay, M. (2010). Küresel ısınma, enerji senaryoları ve Türkiye'nin rolü. *Akademik Bakış Dergisi*, 19, 1-22.
- Sözbilir, M. (2009). Nitel veri analizi. <https://fenitay.wordpress.com/wp-content/uploads/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.04.2025).
- Tarım Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 26149, 25 Nisan 2006.
- Tirado, M. C., Clarke, R., Jaykus, L. A., McQuatters-Gollop, A., & Frank, J. M. (2010). Climate change and food safety: A review. *Food Research International*, 43(7), 1745-1765.
- Tokatlıoğlu, M., Selen, U., & Leba, R. (2018). Küreselleşme sürecinde tarımın stratejik önemi ve tarımsal arz güvenliğinin sağlanmasında devletin rolü. *Journal of Life Economics*, 5(4), 151-176.
- URL-1, <https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/ar4-wg1-chapter1.pdf>, Erişim: 10/08/2024.
- URL-2, <https://www.tgdf.org.tr/gida-guvenligi-raporu-2011/>, Erişim: 15/08/2024.
- URL-3, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/04/20060425-1.htm>, Erişim: 25/08/2024
- URL-4, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim: 20/08/2024
- URL-5, <https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/bm-raporu-kuresel-krizler-derinlesirken-acliga-iliskin-rakamlarin-uc-yil-ust-uste> Erişim: 5/04/2025.
- URL-6, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2025/01/2024-Aralik-Aylik-Butce-Gerceklesme-Raporu.pdf>, Erişim: 07/04/2025.

- URL-7, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/11/2025-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi-05112024.pdf>, Erişim: 07/4/2025.
- URL-8, <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler/Hayvancilik-Desteklemeleri/k%C3%BC%C3%A7%C3%BCKBA%C5%9F-hayvanc%C4%B1%C4%B1k-desteklemeleri>, (Erişim Tarihi: 07 Nisan 2025).
- URL-9, <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/TARYAT/Belgeler/Tar%C4%B1msal%20yat%C4%B1r%C4%B1m%20rehberi/Erzincan%20Tar%C4%B1msal%20Yat%C4%B1r%C4%B1m%20Rehberi.pdf>, (Erişim Tarihi: 16.04.2025).
- URL-10, <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/MEVZUAT/Uluslararası%C4%B1%20S%C3%B6zle%C5%9Fmeler/3%20BM%20B%C4%B0YOLOJ%C4%B0K%20%C3%87E%C5%9E%C4%B0TL%C4%B0L%C4%B0K%20S%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.04.2025).
- URL-11, <https://onceliklikimyasallar.csb.gov.tr/basel-sozlesmesi-i-5178>, Erişim: 19/04/2025).
- URL-12, <https://www.mfa.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi.tr.mfa>, (Erişim: 19/04/2025).
- URL-13, <https://www.mfa.gov.tr/viyana-sozlesmesi-ve-montreal-protokolu.tr.mfa>. (Erişim: 19/04/2025).
- URL-14, <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/40ebbf38f5a6b68bfc11e5273e1405d4-0090012022/related/Food-Security-Update-113-February-14-2025.pdf>, (Erişim: 20/04/2024)
- Van der Spiegel, M., Van der Fels-Klerx, H. J., & Marvin, H. J. P. (2012). Effects of climate change on food safety hazards in the dairy production chain. *Food Research International*, 46(1), 201-208.
- Yalçın, A. Z. (2009). Küresel çevre politikalarının küresel kamusal mallar perspektifinden değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 288-309.
- Yavan, N. (2010). Teşviklerin sektörel ve bölgesel analizi: Türkiye örneği. Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları.
- Yüceer, S. E., Tan, S., & Semerci, A. (2020). Türkiye’de 2000-2020 döneminde tarımsal destekleme politikalarının gelişiminin incelenmesi. *Lapseki Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 36-46.

EKLER

Ekler 1. Tezde Kullanılan Anket Soruları

Değerli katılımcı, bu görüşme formu yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Çalışma ortalama 5-10 dakika sürecektir. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size bir ödeme yapılmayacaktır. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. Çalışmaya katılımınız için teşekkür ederiz.

Büşra ÖZLOK

Araştırmacı

Dr. Öğr. Üyesi Aykut AYDIN

Sorumlu Araştırmacı

A-GENEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz?

☐ Erkek

☐ Kadın

Kaç yaşındasınız?

☐ 30 yaş ve altı

☐ 31-40 yaş arası

☐ 41-50 yaş arası

☐ 51-60 yaş arası

☐ 61 yaş ve üzeri

Eğitim durumunuz nedir?

☐ Öğrenim görmemiş

☐ İlkokul

☐ Ortaokul

☐ Lise

☐ Lisans(Yüksek Öğrenim)

Medeni durumunuz nedir?

☐ Evli

☐ Bekar

Evliyseniz kaç çocuğunuz var?.....

Hanenizde kaç kişi var?.....

B-TARIMSAL FAALİYET İLE İLGİLİ BİLGİLER

1) Tarımsal faaliyet ile kaç yıldır uğraşıyorsunuz?

☐ 10 yıl ve altı

☐ 11-20 yıl

☐ 21-30 yıl

☐ 31-40 yıl

☐ 41 yıl ve üzeri

2) ÇKS kaydınız var mı?

☐ Evet.

Nedeni.....
.....

☐ Hayır.

Nedeni.....

3) Hangi tarımsal ürünü ekiyor sunuz?

☐Buğday

☐Şeker pancarı

☐Her ikisi

C-İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE GIDA GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

4) İklim değişikliğinin farkında mısınız? Farkındaysanız size göre iklim değişikliğini kısaca tanımlar mısınız?

☐Evet

☐Hayır

5) İklim değişikliği hakkında devlet kurumlarından bilgilendirme alıyor musunuz? Ne gibi bilgilendirme alıyorsunuz ve bu bilgilendirme sizin için yeterli mi?

☐Evet

☐Hayır

6) İklim değişikliği nedeniyle mahsulleriniz verim kaybına uğruyor mu? İklim değişikliği mahsullerinizde nasıl verim kaybı oluşturuyor kısaca açıkla mısınız?

☐Evet

☐Hayır

7) İklim değişikliği sonucunda tarımsal faaliyetlerinizi uyumlu hale getiriyor musunuz?

☐Evet.....yapıyorum.

☐Hayır. nedeniyle yapamıyorum.

8) Ekmiş olduğunuz ürünler de gıda güvenliğine dikkat ediyor musunuz (İyi tarım uygulamaları, organik tarım, pestisit kullanımı, depolama önlemleri vb.) Gıda güvenliğinin sağlanması için ne gibi önlemler alıyorsunuz?

☐Evet

☐Hayır

9) Ürünlerinizi ekerken doğal tohumlar mı kullanıyorsunuz, suni tohumlar mı? Nedenini açıkla mısınız?

☐Doğal tohumlar

☐Suni tohumlar

☐Her ikisi

10) Aynı arazide ekmiş olduğunuz ürün geçmiş yıllara göre artış mı göstermekte azalış mı? Sizce bu durumun nedeni nedir?

☐Artış göstermektedir.

Nedeni.....

☐Azalış göstermektedir.

Nedeni.....

D-DEVLETİN UYGULAMIŞ OLDUĞU TARIMSAL TEŞVİKLER (DESTEKLER) VE VERGİLER İLE BUNLARA ÇİFTÇİLERİN BAKIŞ AÇISI

11) Devletin yapmış olduğu tarımsal desteklemelerden faydalıyor musunuz?

☐Evet

☐Hayır

12) Tarımsal desteklemelerin hangilerinden yararlanıyorsunuz? Olmasını istediğiniz başka bir destekleme(teşvik) varsa belirtir misiniz?

☐Telafl Edici Ödemeler ☐Prim Desteği ☐Tohum Desteği☐Mazot ve Gübre Desteği☐Toprak Analizi Desteği ☐Tarımsal Danışmanlık Destekleri
☐Tarım Sigortası Desteği ☐İyi Tarım Uygulamaları Desteği ☐Organik Tarım Desteği ☐Yurt İçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği☐Traktör, Tarımsal Ekipman (Tarım Makineleri) Desteği ☐Kredi Desteği

13) Gübre, mazot, tohum vb. destekleri ne zaman alıyorsunuz? Sizce ne zaman verilmelidir?

- ☐Tarımsal ürün ekildikten sonra
☐Tarımsal ürün ekilmeden önce
☐Tarımsal ürün ekim aşamasındayken

14) İklim değişikliğinin azaltılması ve uyumlu hale getirilmesi için bulunduğunuz bölgede uygulanan iklim değişikliği politikalarından ne kadar memnunsunuz? Sizce neler yapılmalıdır?

- ☐Hiç Memnun Değilim ☐Memnun Değilim ☐Ne memnunum ne memnun değilim ☐Biraz memnunum ☐Çok memnunum

15) Toprak analizi yaptırıyor musunuz? Bunun için devlet desteği alıyor musunuz? Ne zaman alıyorsunuz?

.....

16) Tarımsal desteklemeler katlanmış olduğunuz maliyetlerinizi yeterli düzeyde karşılıyor mu? Karşılamıyorsa nedenini açıklar mısınız?

- ☐Evet ☐Hayır

17) Destekleme ödemeleri finansmana ihtiyaç duyulan zamanda mı ödenmektedir? Cevabınız hayır ise ihtiyaçları gidermek için nasıl bir yol izleniyor?

- ☐Evet
☐Hayır. ①Kredi Kullanmak ②Borç Almak ③Farklı Bir İş Kolunda Çalışmak (Özel)
④Memur Olmak

18) Desteklemeler çok çeşitli kalemlerden mi oluşmaktadır? Bu durum karmaşıklığa neden olmakta mıdır? Sizin öneriniz nedir?

- ☐Desteklemeler çok çeşitli kalemlerden oluşmakta ancak karmaşıklığa neden olmamaktadır.
☐Desteklemeler çok çeşitli kalemlerden oluşmakta ve karmaşıklığa neden olmaktadır.
☐Desteklemeler çok çeşitli kalemlerden oluşmamaktadır.

19) Tarımsal desteklemelerden yararlanırken yaşamış olduğunuz zorluklar nelerdir?

- ☐Bürokratik zorluklar yaşıyorum

- ☐Kredi için ipotek sorunu
- ☐Hisseli arazi sorunu
- ☐Ödemeler geç yapılıyor
- ☐Destekleme miktarı uğraşmaya değmeyecek kadar az
- ☐Başvuru sürecinin uzun sürmesi
- ☐Aidat ve diğer masraflar
- ☐Memur ilgisizliği ve bilgi seviyesinin yetersizliği
- ☐Destegin verileceğine inanmıyorum
- ☐Destekleme miktarı uğraşmaya değmeyecek kadar az
- ☐Zorluk yaşamıyorum

20) Tarımsal destekleme ödemelerini kullandığınız yerler nerelerdir?

- ☐Tarımsal üretim faaliyetlerinde
- ☐Tarımsal yatırımlarda
- ☐Tarım dışı yatırımlarda
- ☐Hane içi harcamalarda

21) İklim değişikliği ve gıda güvenliği kapsamında desteklemeler sizce nasıl uygulanmalıdır?

.....

22) Elde etmiş olduğunuz zirai kazancınızın ne kadarını vergi olarak ödüyorsunuz?(Subjektif Vergi)

.....

23) Sizce tarımsal vergi oranları yüksek midir yoksa olması gerektiği gibi midir?

.....

ETİK KURUL KARARI

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Sayı : E-95674917-108.99-322234

Konu : Etik Kurul Onay

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Aykut AYDIN

“TARIM SEKTÖRÜNDEKİ DÖNÜŞÜMÜN TÜRKİYE’DE TARIM DESTEKLEME POLİTİKALARINA ETKİSİ: ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ ” konulu etik kurul başvurunuz; Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 27/03/2025 tarih ve 2025/4 sayılı toplantısında görüşülmüş olup; projenin yürürlükteki mevzuata uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.
Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Selçuk ALEMDAĞ
Kurul Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Büşra ÖZLOK, ilk ve orta öğrenimini Sivas'ta tamamlamıştır. 2007 yılında Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünü kazanmış ve bir yıl İngilizce hazırlık okuyarak 2012 yılında mezun olmuştur. 2014 yılında Maliye Bakanlığı'nda Gelir Uzman Yardımcısı olarak mesleğe başlamış, 2018 yılında Gelir Uzmanı olarak atanmıştır. 2021 yılında Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında Tezli Yüksek Lisans öğrenimine başlamış olup, eğitimi devam etmektedir.

